

je iz Srbije 114 vagona, a ostalih 310 vagona su utovareni i otprema je u toku.

3) *Ostalo:*

- a) U razorenoj citadeli Smederevo pronađena je neeksplozirana zaplenjena municija, čije je obezbeđenje, odnosno uništenje povereno Ob. Fz. St 5.
- b) Otprema plena iz Hrvatske, odnosno predaja plena za formiranje hrvatskih oružanih snaga je u toku.

generalštabni kapetan

BR. 195

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 16. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I JUGOISTOČNOJ BOSNI, O PROTIVMERAMA I OBOSTRANIM GUBICIMA¹

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE²
PRIM.: 17. OKT. 1941.
VREME 10,30.
Ia, br. 2450/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliiski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

²¹ Potpis nečitak.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 4(25, s. 8003002.

² Štambilj primaoca.

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 16. 10. 1941.

Srbija:³

342. div.: vrši pregrupisanje za napad južno od planine Cera. 15/16. 10. neprijatelj je izgubio 1678 ljudi.

125. pp: vršio čišćenja istočno od Obrenovca. Neprijatelj je izgubio 66 ljudi.⁴

714. div.: III/741. pp zaplenio je kod Zlota 1 puškomitraljez i 20 pušaka.

717. div.: odbijen napad bandi na Kraljevo.⁵ Neprijatelj je izgubio 80 ljudi. Sopstveni gubici: 14 mrtvih (među njima 2 oficira).

Prepadi prvenstveno na sporedne železničke pruge. Bugarski voz, zbog sabotaže, severno od Leskovca iskliznuo iz šina. Pet mrtvih, 18 povređenih. Prekidi na putevima delom zbog eksplozija mina.

Hrvatska:⁶

Jake bande, koje su delom prešle iz Srbije, južno od linije Velja glava — Podborogovo (jugozapadno od Zvornika). Pojačan priliv ustanika preko Drine iz Srbije. Južno od puta Tuzla — Zvornik Hrvati vode borbu sa ustanicima. Obostrana aktivnost artiljerije.

³ O situaciji na toj teritoriji vidi u Zborniku, tom I, knj. 1, dok. br. 221: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 16. oktobra 1941.

⁴ Prema izveštaju od 21. oktobra 1941. taj puk je od 15. septembra do 15. oktobra 1941. imao 7 mrtvih (od kojih je 1 oficir, 2 podoficira) i 26 ranjenih (od kojih su 4 oficira, 3 podoficira). Vidi AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040338-9.

⁵ Vidi dok. br. 191.

⁶ U izveštaju Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 16. novembra 1941. stoji: »1.) Ustanici prekinuli saobraćaj na Iputu Sarajevo — Mokro (17 km ist. od Sarajeva). Prekinuta žel. pruga i telefonska veza Bos. Novi — Prijedor.

2) Pojačavanje ustaničkog pokreta severoistočno od Sarajeva. Napad ustanika na Vareš (35 km sev. od Sarajeva).

3) 718. peš. div. Akcija čišćenja. 1. ojač. bataljon severozap. od Sarajeva.

4) U toku je transportovanje hrvatske posade iz Višegrada. Intervencija bezuspešna. Italijani uhapsili više ustaških komandanata (AVII, Minhen-12, s.1310).

Ustanici su opkolili hrvatske jedinice u Višegradu i Rogatici. I ovde je jak priliv ustanika iz Srbije.

K-t oružanih snaga na Jugoslaviji, Ic/AO
Br. 7081/41, poverljivo, od
16. 10. 1941.

F. d. R.
Resler

BR. 196

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ VOJNOPRIVREDNOG ŠTABA JUGOISTOKA OD 16. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O SITUACIJI NA ŽELEZNICKOM, RECONOM I DRUMSKOM SAOBRAĆAJU U JUGOSLAVIJI¹

VOJNOPRIVREDNI ŠTAB
JUGOISTOKA

Opšte odelj. /transp. br. 710/41. pov.
Ro/Schi

Zemun, 16. 10. 41.

Poverljivo!

OKW, Wi. Rü Amt. štabu I/V

B erlin

Odnosi se na: Izveštaj o saobraćaju za 1—15. 10. 41.²

I. ŽELEZNICA

1.) Teška situacija na srpskim železnicama ostaje nepromenjena i u prvoj polovini oktobra. Na gotovo svim prugama desila su se opet brojna razaranja koloseka i mostova. Telefonski i signalni uređaji ponovo su bili onesposobljavani. Sve su češći prepadi na železničke stanice i vozove. Vozovi, kao i

² Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1314, s. 1000-2.

³ O situaciji na komunikacijama u ovom periodu detaljnije vidi dok. tor. 182, 184, 100, 191, 193 i 195.

oklopni vozovi, ponovo se dovode do iskliznuća s koloseka. Radni učinak u ovoj tako nesigurnoj radnoj situaciji i dalje je u opadanju. Saobraćaj na glavnoj pruzi Beograd — Niš — Skoplje, odnosno Sofija, ostaje, sa izuzetkom pojedinih kraćih prekida, većim delom redovan.

2.) U odnosu na septembar, broj lokomotiva na teritoriji Srbije se nešto poboljšao. Suprotno tome, na teritoriji Grčke nastala je veća nestašica lokomotiva, s obzirom na to da je oštećeno 40% postojećih lokomotiva. Zbog toga je nastao veliki zastoj vozova za Solun — Larisa — Lamia. Nešto je poboljšana situacija u pitanju zastoja u Hrvatskoj (Novska i Vinkovci), kao i u Beogradu i Zemunu.

3.) U Banatu je, zbog nestašice uglja, isključen iz saobraćaja veći broj vozova.

4.) U rudnom rejonu Čuprija — Ravna Reka, od 8. 10. 41, ponovo je pruga u saobraćaju. Polako napreduje vađenje uglja. Ponovo su u saobraćaju lokalni vozovi sa ugljem na relaciji od Čuprije za Beograd i Smederevo.

5.) Železničke stanice Kragujevac i Kruševac, koje su u septembru, zbog zaprečavanja pruge, gotovo bez prekida bile van upotrebe, opet su uključene u saobraćaj. U ograničenom obimu opet je uspostavljena otprema ratnog plena i gotove robe.

II. RECNI SAOBRAĆAJ

1.) Pri nastupanju očekivanog višeg vodostaja trebalo bi opet da bude otvoren saobraćaj u *konvojima* brodova na Savi, počev od 17. 10. 41.

2.) Brodski saobraćaj na Dunavu bio je ometan od ustanika, naročito kod Velikog Gradišta. Brodovi su ponova bili obasipani vatrom, a više malih čamaca i dereglija je zaplenjeno ili potopljeno. Od 4. 10. 41. uveče, obustavljen je celokupan civilni putnički saobraćaj nizvodno od Smedereva. Zbog noćnih prepada na srpskoj strani Dunava šlepovi više ne pristaju nizvodno od Smedereva. Neometano se odvija pretovar i otprema iz Smedereva.

3.) Sektor pruge katarakte u rejonu istočno od Požarevca ponovo je *ugrožavan od strane bandi*. Služba patrole i pratnje dunavske flotile pojačana je na ovoj relaciji.

4.) Vodostaj Dunava kod Zemuna je opao za 210 cm, a Save kod Beograda za 208 cm. Na ušću Tise, zbog niskog vodostaja, morao se vršiti pretovar (delimični pretovar sa šlepova i tankera).

5.) U vremenu od 1. do 15. 10. 41, kroz Beograd su prošle sledeće natovarene dereglije:

Nizvodno 121 dereglija, natovarena ugljem, koksom, drvima, železom, šinama, cementom, telefonskim stubovima, vojnim materijalom, solju i drugim privrednim dobrima.

Uzvodno 319 dereglija, natovarenih benzinom, sirovim uljem, plinskim uljem, petrolejem, drvima, ugljem, smolom, piritom, hromovom rudom, duvanom, rudom, municijom, pšenicom, prosom, mekinjama, semenom, sojom, graškom, pasuljom, pakurom, pulpom, uljanom pogačom, jajima, grožđem, šljivama, jabukama i drugim privrednim dobrima.

III. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

Saobraćaj na državnim drumovima bio je neprekidno prekidano razaranjem površinskih slojeva drumova i mostova, kao i podizanjem drumskih prepreka. Zbog povećane nesigurnosti na drumovima ograničeno je ili potpuno obustavljeno otpremanje motorizovanih transporta (konvoja).

Načelnik vojnoprivrednog štaba Jugoistok
po nalogu . . .³

WI. RÜ Amt/Wi"
21. OKT. 1941
Br. 1041/41. pov.

Dostavljeno:⁵

⁵ Potpis nečitak.

⁴ štambilj primaoca.

³ Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 197

ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 16. OKTOBRA 1941. POTČINJENIM JEDINIČAMA ZA UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA NA PODRUČJU KRUPNJA I U DOLINI JADRA

Strogo poverljivost

Opunom. komand. u Srbiji
Oper. odelj. br. 894/41. str. pov.

Odelj. Ia, br. 471/41. str. pov?

O. U., 16. 10. 41.

12 primeraka

9. primerak

od 17. 10. 41, 7,45³

*Zapovest za uništenje neprijatelja koji se nalazi u
predelu Krupnja i u dolini Jadr⁴*

(karta 1 : 100.000)

- 1.) Jak *neprijatelj* nalazi se u dolini Jadr⁴ i na visovima pored Jadranskog mosta kod kote 152,3. Pretpostavlja se da se oko Krupnja, sa obadve strane doline Jadr⁴ i Obnice, sve do Valjeva, nalaze jače neprijateljske grupe/⁵
- 2.) *342. pd:* uništiće neprijatelja koji se nalazi u strani doline Jadr⁴ i oko Krupnja, da bi potom izvršila udar u leđa neprijateljskih snaga za koje je javljeno da stoje u predelu severozapadno od Valjeva.

1. zadatak: glavninom isprva ovladati visovima Rađev kam i Ratkovac i potom, s najmanje 1 pukom bez vozila, polazeći južno od Draginca, napasti preko Rakovice (295), V. Gradine (402), Jovičića (436), Arandelovog groba (452), Đukića (482), Grbića (489), Obradovića (568), Mijakovca preko Krivajaca (318), Logara (443), Jovičića (436), i kao napred, na predeo severno i severozapadno od Krupnja i

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501', r. 250, s. 1283-4.

² Štambilj primaoca.

³ Naknadno dopisano rukom i parafirano.

⁴ O toku ovih dejstava vidi dok. br. 200, 201, i 203.

⁵ Na tom su se području nalazili Mačvanski (Podrinski) i Valjevski NOP odred (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj, I, -str. 116-1119).

duž visinskog grebena južno od Likodre, na predeo jugoistočno od Krupnja.

Krupanj zaokružiti i spaliti.⁶

2. *zadatak*: Divizija će odmah posle toga, po mogućstvu što pre, ovladati planinskom ravni između dolina Jadra i Obnice (Jelina breza i Vasiljića brdo), da bi odande izvršila prodor u leđa neprijateljskih snaga oko Valjeva.
- 3.) Pri nastupanju u dolini Jadra naročito je važno stvaranje jakog *napred isturenog odreda*, koji bi — raspolažući velikom borbenom moći — prvo poseo prateće visove uz dolinu i na taj način obezbedio napredovanje glavnine divizije u samoj dolini. Masu bornih kola rasporediti u sredini divizijske kolone.
- 4.) Radi *obezbeđenja pozadine* mora se izdvojiti jako zaštitno odeljenje, koje treba da raspolaže velikom moći dejstva. Nastupanje divizije treba da bude bez većih međuodstoja između delova kolone.
- 5.) *I ojačani bataljon* obaviće čišćenje drumova Šabac, Debrč, Skela, Obrenovac i okoline ovih mesta od neprijateljskih bandi.
- 6.) *Polazak*: Glavnina divizije iz predela oko Draginca u 19,10 izjutra, a ojačanog bataljona iz predela jugoistočno od Šapca u 20,10 izjutra.
- 7.) *Vozila koja diviziji nisu potrebna* pomeriti severno od Save, preko Beograda, do Obrenovca i odatle — pod zaštitom iz Šapca dolazećeg ojačanog pešadijskog bataljona — privući napred u predeo severozapadno od Valjeva.
- 8.) *Brdski korpusni bataljon za vezu 449* održava telefonsku i bežičnu vezu sa 342. pd, sve do predela oko Draginca. Pri daljem nastupanju i pomeranju borbenog komandnog mesta u jugoistočnom pravcu održavati samo bežičnu vezu.
- 9.) *Dunavska flotila* obezbeđuje nastupanje ojačanog bataljona duž Save od Šapca do Obrenovca..

Berne

Dostavljeno:⁷

⁴ Delovi 342. pd su slomili otpor jedinica Podrinskog i Valjevskog NOP odreda i prodrli u Krupanj. Krupanj 20. oktobra JMI ade su popalili sve zgrade (sem onih u kmgu'raBnke^Hlmona), poubijali ranjenike, lekare i bolničare (koje su pohvatali u bolnici u Krupnju) i sve civilno stanovništvo koje nije uspelo da se na vreme skloni (Zbornik, tom II, knj. 1, str. 95-6; »Hronologija«, str. 141).

⁷ Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ova zapovest dostavljena.

BR. 198

DOPIS NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 16. OKTOBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O PREDLOGU POSLANIKA KAŠEA U VEZI S ODMAZDOM PROTIV USTANIKA NA TERITORIJI NDH¹

340/41. str. pov.
16. X. 1941.
104

Tajni komandni akt
Nemački general u Zagrebu

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU
U SRBIJI
Beograd
Obav: Višu komandu LXV
718 pd

Predmet: Represalije zbog nemačkih gubitaka u Hrvatskoj. Naređenja izdata za područje Srbije² ne mogu se sprovesti u Hrvatskoj. Nemački poslanik poslao je donji predlog s molbom da se dostavi opunomoćenom komandujućem generalu Srbije. Molite se da date odgovarajuća uputstva 718. peš. div.

»Na osnovu današnjeg razgovora s poglavnikom dajem sledeća uputstva za držanje nemačkih trupa na hrvatskoj državnoj teritoriji u pogledu njihovih mera prema ustanicima:

1. Za Istočnu Bosnu postavljen je, s naročitim punomoćstvom poglavnika, ministar dr Dumandžić, sa sedištem u Sarajevu. Komandant nemačkih divizija koje se nalaze na hrvatskoj teritoriji morao bi se s njim savetovati o svim merama.

2. Hapšenje talaca kao i ostale policijske mere su stvar hrvatske države. Mere izvršenja protiv talaca određuje hrvatski zakonski dekret o postupku prilikom komunističkih napada, ako izvršilac ne može biti pronađen, od 2. X 1941. g., broj CCCXXXI — 1620 — Z.p. — 1941. Ovaj predviđa kao represaliju streljanje 10 talaca, odnosno uhapšenika. Ukoliko je od strane nemačkih trupa dato ono što je potrebno, treba ih u sporazumu s ministrom dr Dumandžićem skupiti i držati u okviru hrvatskog zakona.

3. Ukoliko određene oblasti pokazuju pojačane pojave ustanka i zahtevaju naročitu akciju, ministar dr Dumandžić može te oblasti proglasiti operacionom zonom. U njima trupe

¹ Prepis dokumenta (pisanog na mašini, ćirilicom) u AVII, br. reg. 6/3, k. 27-B.

² Vidi dok. br. H65,210 i 222.

moгу preduzeti dalje mere ukoliko je to u toku operacija potrebno. I o ovima potrebno je prethodno sporazumeti se u principu s ministrom dr Dumandžićem, koji je u tom smislu dobio naročita opunomoćenja od poglavnika.

Ustanici koje zarobe nemačke trupe predaju se nadležnim hrvatskim zarobljeničkim logorima. Ukoliko u operacionoj zoni budu potrebne naročite mere u ovom smislu, mogu se preduzeti u sporazumu s ministrom dr Dumandžićem.

Ukoliko dolaze u pitanje odgovarajuće mere za područje Srema (to je hrvatska župa Vuka), važe pod 1 do 3 data uputstva na isti način, sa izmenom da, umesto ministra dr Dumandžića, od strane hrvatske države nadležan je veliki župan dr Eliher³ u Vukovaru. Postavljanje ministra dr Dumandžića u svoje vreme, posle jednog pregovora sa generalom Bemeom, predložio sam ja poglavniku.

Potpis poslanik Kaše

Pod tačkom 2 spomenuti zakonski dekret glasi: »Zakonski dekret o postupku u slučaju komunističkih napada, kad se izvršilac ne može pronaći.

Član 1. Ako zbog komunističkog napada na život ili imovinu jedrio ili više lica budu ubijeni i u roku od od 10 dana posle počinjenog dela izvršilac ne mogne biti pronađen, onda Ministarstvo unutrašnjih poslova naređuje direktno Uredu za javni red i bezbednost da se za svako ubijeno lice streljaju 10 lica iz redova policijski utvrđenih vodećih komunista.

Član 2. Ovaj zakonski dekret stupa na snagu danom svog objavljivanja i proteže se i na slučajeve kod kojih u članu 1. predviđeni rok od 10 dana još nije istekao«.

Nemački general u Zagrebu
Broj 346/41, str. pov.
16. X. 1941.
pot. baron fon Funk
potpukovnik

³ Jakob

BR. 199

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 17. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O PARTIZANSKIM AKCIJAMA U SRBIJI I JUGOISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA'

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIIJE'
PRIM. 18. OKT. 1941.
VREME: 11,00
la, br. 2458/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliiski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 17.10.1941.

Srbija:

342. div.: zbog jake kiše onemogućeno je nastavljanje čišćenja.³

704. div.: delovi divizije čiste područje južno od Valjeva.

714. div.: III/741. pp prodire sèverno od Bora.

717. div.: u Kraljevu ponovo uspostavljen mir.

Južno od Beograda i severno od Svilajнца srpska žandar-

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003001.

² Štambilj primaoca.

³ O operaciji na području Cera i u dolini Jadra, opštoj situaciji, zarobljenicima i sapstvenim gubicima vidi dnevni izveštaj 342. divizije od 17. oktobra 1941 (AVII, Minhen 6/412-4). Pored ovog, vidi i izveštaj ove divizije od 15. oktobra 1941, u kome stoji da je ona od 16. septembra do 15. oktobra imala 16 mrtvih, među kojima 2 oficira i 2 podoficira, i 73 ranjena, među kojima 4 oficira i 16 podoficira (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040354).

merija vodila borbe sa bandama. Neprijatelj je izgubio 4 čoveka.

Južno od Prokuplja vođena borba između četnika i ustanika. Obe strane su imale veće gubitke.

Srpska žandarmerija odbila prepad bandi na poštu i zatvor u Arandelovcu.⁴

Na železničkim prugama izvršene dve sabotaže. Pričinjena neznatna šteta.

Hrvatska:

Južno od Sarajeva 11/738. pp vrši čišćenje.⁵ Još traje borba za Zvornik. Obostrana aktivnost artiljerije. Ustanici dobijaju pojačanja iz Srbije.

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, odelj. Ic/AO
Br. 7100/41, poverljivo, od
17. 10. 1941. godine

F. d. R.
Resler
poručnik

BR. 200

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 19. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I JUGOISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA'

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIIJE²
PRIM.: 20. OKT. 1941.
VREME: 10,45
la, 2473/41. pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. H. Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 19.10.1941.

Srbija:³

1) Politička situacija nepromenjena. Postoji namera da se pouzdani Pećančevi ljudi uključe u pomoćnu žandarmeriju, da bi se na taj način vezali uz vladu.⁴

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002999.

² Štambilj primaoca.

³ O situaciji na ovoj teritoriji opširnije vidi izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 18. oktobra 1941 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 222), desetodnevni izveštaj o situaciji na teritoriji Srbije od oktobra 1941. Komandnom štabu komandanta Srbije (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 378-9) i dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 18. oktobra 1941. Vrhovnoj komandi Vermahta (AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003000).

⁴ Komandant Feldkomandanture 816 pukovnik fon Botmer je 21. oktobra 1941, u vezi s tim, obavestio iNedicevu Bansku upravu Moravske banovine u Nišu o »ledećem:

»Po naređenju predsednika vlade armijskog generala g. Nedića formiraće se sada vojnički četnički odredi kao i žandarmerijski bataljoni, koje će u svakom pogledu preuzeti srpska vlada.

Molim da se oficirima kojima je ovo organizovanje povereno (major Mikić) stave na raspolaganje potrebne zgrade, odnosno stanovi. Da li će to biti stanovi uz plaćanje ili, kao što pretpostavljam, besplat-

⁴ Akciju su, noću između 13. i 14. oktobra 1941, izveli delovi 1. šumadij* Skog NOP odreda (AVII, a. NOB, reg. br. 8/8, k. 1641, Nda, reg. br. 31/4, k. 28).

⁵ Jedinice su pripadale 718. pd. Divizija se nalazila na teritoriji NDH, uglavnom u Bosni, i od 27. jula 1941. bila je u stalnoj borbi s partizanima. U periodu od 15. septembra do 15. oktobra ona je imala 14 mrtvih i 20 ranjenih (AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8040348-9).

⁴ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

- 2) Bande jugozapadno od Negotina i oko Knjaževca. Tu su onesposobljena tri rudnika uglja i razorena železnička stanica i železnički most 4 km jugozapadno od Knjaževca.⁵ Otvorena je vatra na vojni transportni voz 17 km jugoistočno od Stalaća, ali nije prouzrokovana nikakva šteta. Sabotaže na telefonskim linijama na planini Ceru, južno od Leskovca, južno od Stalaća i na železničkoj pruzi Niš — Zaječar.
- 3) 342. div.: kreće 20. 10. za Krupanj.⁶ Prilikom prodora južno od Loznice ustanici su imali 32 mrtva i izgubili 2 mitraljeza i više pušaka.⁷
704. div.: 11/724. pp čisti rejon oko Valjeva.
714. div.: oklopni voz vodio je borbu jugoistočno od Požarevca. 4 mrtva bandita.
717. div.: III/749. pp vratio se iz G. Milanovca u Kragujevac sa 133 taoca.⁸

ni, biće (stvar nadležnih srpskih vlasti. Potrebno je, među ostalim, osloboditi jednu kuću, po mogućstvu na ivici grada Niša, gde će biti smešten uži štab vojvode Koste Pećanca, a gde će on i stanovati, pošto će ubuduće često boraviti ovde. Možda dolazi u obzir kuća g. Cvetkovića, u kojoj je ranije stanovao nemački komandant artiljerije, ili neke obližnje kuće. Za kancelarije brinuće se Štandortkomandantura (pretpostavljam U pešadijskoj kasarni), radi toga dostavljam i lšandortkomandanturi prepis ovog akta. Izgleda mi da prostorije stavljene na raspolaganje generalu Jovanoviću nisu potrebne, pošto on, i posle šest nedelja, još nije počeo sa organizacijom žandarmerije. Prema mišljenju Feldkomandanture doći će četnici na mesto trupa koje je upravo trebalo da organizuje g. Jovanović.

Organizacija štaba četničkog odreda u Nišu poverena je majoru Mikiću, šefu štaba četničkog saveza (AVII, Nda, reg. br. 33/4-1, k. 2).

⁵ Akcije je izveo Knjaževačko-boljevački NOP odred (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, k. 1987, Nda, reg. br. 45/2, k. 51, reg. br. 5/2, k. 26; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 96—98).

⁴ Vidi dok. br. 197.

⁷ U izveštaju 342. pd od 18. Oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji (pored sopstvenih priprema i aktivnosti, opšte ocene situacije, namera, izvedenih sabotaža) kaže se da je ona u ovoj operaciji zarobila 541 i streljala 244 lica (AVII, Minhen 6, s. 412-4). Međutim, u izveštaju ove divizije od 19. oktobra 1941. stoji da su ustanici imali 172 mrtva i 765 zarobljenih (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 80371167).

" Taj je bataljon, posle dvodnevni borbi, 16. oktobra 1941. po drugi put prodro u G. Milanovac i skoro ga potpuno razorio i spalio. U ovoj akciji on je pohvatao oko 130 talaca (AVII, Minhen 6, s. 368-9; Oslobođilački rat naroda Jugoslavije, toj. I, str. 113). Međutim, kod s. Vračevšnice, 13. oktobra 1941, jedinice Kragujevačkog i čačanskog NOP odreda su napale ovaj bataljon, koji se iz G. Milanovca probijao ka Kragujevcu, i u tom sukobu ubile 10 i ranile 20 nemačkih vojnika i zaplanile dva tenka tipa »hočkis«, a jedan—uništile (AVII, Minhen 6, s. 373-4; »Četrdeset prva«, str. 625). Zbog ovih gubitaka 717. pd je izvršila masovnu odmazdu i u Kraljevu streljala 1736 muškaraca i 19 žena (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046600-1).

Hrvatska:

Hrvati su razbili ustanike na Veljoj glavi (jugozapadno od Zvornika), koji se povlače prema zapadu. Odbijen je napad ustanika južno od Capraga.

Izvršeno miniranje i dizanje u vazduh železničke pruge kod Capraga (istočno od Siska).

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Odelj. Ic/AO
Br. 7132/41, poverljivo, od
19. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

BR. 201

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 20. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I O PROTIVMERAMA¹

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE²
PRIM.: 21. OKT. 1941.
VREME: 12,00
la, br. 2496/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H, Operativnom odelj.

O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliiski istok i Balkan (upravi Cepelin)

K-tu Soluna — Jegeja,

Ob. d. L., L. F. St., Ic

¹ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

² Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002998.

³ Štambilj primaoca.

Srbija:³

- 1) Feldkomandantura 816 u Šapcu preuzela je upravu na području luka Drina — Sava (područje Mačve).⁴ Sa obe strane puta Kruševac — Kraljevo, u dubini od po 3 km, obrazovana je zabranjena zona za civilno stanovništvo.
- 2) Na glavnoj železničkoj pruzi kod Bagrdana i Male Krsne (jugozapadno od Požarevca) dignuta je pruga u vazduh. Ponovno osposobljavanje za 3—4 dana.⁵

³ O situaciji na toj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 224 (izvod iz izveštaja šefa policije bezbednosti od 20. oktobra 1941) i dok. br. 225 (desetodnevni izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. oktobra 1941); AVII, Minhen-6, s. 417-20 (desetodnevni izveštaj 342. pd od 20. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji). Takođe vidi dnevnu zapovest opunomoćenog komandanta u Srbiji od 20. oktobra 1941, u kojoj, pored ostalog, piše:

»Dalji uspesi, koje su u poslednje vreme postigle naše jedinice, doprineli su još većem porastu ugleda nemačke vojske u Srbiji. 342. *pešadijska divizija*, pošto je očistila Mačvu, napala je neprijatelja na Ceru. Ustanici su izgubili oko 1700 mrtvih i 4500 zarobljenih. Zaplenjena su 2 topa, izvestan broj mitraljeza, pušaka i municije. U Loznici i Kiviljači 40 ranjenih drugova je oslobođeno.

125. *peš. puk* očistio je predeo oko Uba, jugoistočno od Obrenovca. Gubici neprijatelja u tome kraju iznose oko 300 mrtvih.

Delovi 704. *peš. div.* sa više ispada u okolini Valjeva, oslobodili su garnizon pritiska.

Delovi 717. *peš. div.* sa više ispada iz garnizona, omogućili su uništenje zaplenjene municije u okolini Kraljeva.

Dana 15. X je danima pripremani napad ustanika na Kraljevo odbijen od strane *jedinica koje se tamo nalaze*, uz sadejstvo 1. bataljona 737. *pjuka*, koji je "došao iz Kruševca. Neprijatelj je imao najmanje 80 mrtvih. Kao odmazda za sopstvene gubitke streljano je 1755 talaca.

Za izvođenje jedne ponovne odmazde, III bat. 749. *peš.puka*, u više borbi ispred mnogih prepreka, izborio je sebi put od Kragujevca za G. Milanovac i natrag. Privedena su 133 taoca«, (AVII, k. 27-11, reg. br. 33/1).

O tim dejstvima vidi i Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 42, 43, 44, 45, 46, 4[®] i 51, knj. 2, dok. br. 43, knj. 21 dok. br. 39, tom II, knj. 1, str. 74—78, 88—90 i 95—101.

⁴ Prema naređenju i, zatim, izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji, upravu u Mačvi je od 20. oktobra 1941. ponovo preuzeo Upravni štab komandanta Srbije, koji je za to 22. oktobra 1941. angažovao Feldkomandanturu 816, sa sedištem u Šapcu I(AVII, NAV-T-501, r. 245, s. 553-4 i T-312, r. 460, s. 8046612-3).

⁵ Diverziju su izveli delovi Pomoravskog NOP odreda 19. oktobra 1941. Tada su porušeni železnički most na r. Lugomiru i pruga između Lanista i Bagrdana (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 60; AVII; a. NOP, reg. br. 11-14, k. 1641, Nda, reg. ihr. M/1, k. 28, reg. br. 49/2, k. 51).

Rudnička postrojenja 16 km južno od Knjaževca uništena miniranjem. Tamo su ustanici razoružali 9 srpskih žandarma i 28 četnika.⁶

Kod Vlasotinaca banditi razoružali 2 bugarska vojnika.

- 3) 342. *pd.* sa prednjim delovima nalazi se južno od Kri-vajaca (18 km istočno-jugoistočno od Loznice).

714. *pd.* III/741. *pp* vodio je uspešnu borbu na Rudnoj Glavi (25 km severno od Bora). Neprijatelj je imao 80 mrtvih i izgubio 3 mitraljeza. Sopstveni gubici neznatni.

Kod Sirakova (13 km severoistočno od Požarevca) 11/741. *pp* izveo uspešnu akciju.

Hrvatska:

Izveštaj još nije stigao.

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, odelj. Ic/AO Br. 7145/41, poverljivo, od 20. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:

Resler
poručnik

⁴ Napad na rudnik Podvis (kod Knjaževca) izveli su 17/18. oktobra 1941. delovi Knjaževačko-boljevačkog NOP odreda (AVII, a. NOP, reg. br. 1/1, -k. 1987; Nda, reg. br. 5/2, k. 26; Ivan .Džina Gligorijević, n.d., str. 97—98.

⁷ Izostavljeni tekst se odnosio na Grčku.

BR. 202

**OGLAS KOMANDE MESTA VALJEVO OD 20. OKTOBRA 1941.
O STRELJANJU 50 TALACA ZBOG RANJAVANJA JEDNOG
NEMAČKOG VOJNIKA'**

STANOVNIŠTVU GRADA VALJEVA
I OKOLINE

Shodno objavi od 20-X-1941. god. danas je streljano kao
mera odmazde

50 TAOCA

pošto je bio dana 20-X-1941. god. u bližoj okolini Valjeva i to
kod Iverka ranjen jedan pripadnik Nemačke oružane sile od
strane bandita.²

Komanda mesta

¹ Oglas je štampan ćirilicom i na nemačkom jeziku. Original u
AVII, reg. br. I/IIII, k. 50.

² Vidi dok. br. 206. Streljanje je izvršila 6. četa 2. bataljona 724.
puka 704. pd (AVII, Mimhen-3, s. 7(B)).

BR. 203

**DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMAN-
DANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 21. OKTO-
BRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA
PARTIZANA U SRBIJI I KOD ROGATICE I O PROTIVME-
RAMA**

Poverljivo
KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIIJE²
PRIM. 22. OKT. 1941.
VREME: 10,45
la, br. 2508/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bli-
ski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 21. OKTOBRA 1941.

Srbija:³

- 1) Glavna železnička pruga Beograd — Niš od 22. 10.
biće opet sposobna za saobraćaj.⁴
- 2) Ustanici ispred 342. div. povlače se preko Krupnja.
Ustanici su 19. 10. tukli Kraljevo iz artiljerije.⁵
Sabotaže na železničkoj pruzi Lapovo — Kragujevac
i Niš — Zaječar.
Južno od Arandelovca banditi su razoružali 20 žan-
darma.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII,
NAV-T-312, r. 425, s. 8002997. Na margini telegrama rukom je dopisano
nekoliko parafa i datuma, a pojedini delovi teksta su naknadno pot-
crtani. *

² Štambilj «primaoca.

³ Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 227 (izvod iz izveštaja šefa
Policije bezbednosti od 21. oktobra 1941. o vojnopoličkoj situaciji na
toj teritoriji) i dok. br. 228 (izveštaj opunomoćenog komandanta u Sr-
biji od 21. oktobra 1941).

⁴ Železnički most na r. Lugomiru (između Laništa i Bagrdana)
porušili su 19. oktobra 1941. delovi Pomoravskog NOP odreda (Zbornik,
tom I, knj. 1, dok. br. 60).

⁵ Demonstrativni napad na Kraljevo je 18/19. oktobra 1941. izvr-
šio Trnavski bataljon čačanskog NOP odreda («Hronologija», str. 141).

- 3) 342. div.: zauzela je, posle slabog otpora, 20. 10. Kru panj.⁶ Sopstveni gubici mali.⁷ Oslobođeno je 19 nemačkih vojnika (među njima 1 oficir). Neprijateljski gubici javiče se naknadno.⁸

Iz topionice, južno od Loznice, oslobođeno je 80 nemačkih nameštenika folksdojčera.

717. div.: delovi 749. i 737. pp nadiru, uz podršku »štuka«, jugozapadno od Kraljeva.⁹ Zaplenjena 2 puškomitraljeza. Na području divizije 529 streljanja.

714. div.: III/741. pp čisti područje 20 km jugozapadno od Zaječara.

- 4) *Namere:*

Upućivanje 342. div. dolinom Jadrana na Valjevo.¹⁰ Južno od Beograda 125. pp vrši čišćenje.¹¹

⁶ Delovi 342. pd su 20. oktobra 1941. slomili otpor jedinica Podrin-skog i Valjevskog NOP odreda i uspeli da prodru u Krupanj (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 61; AVII, Minhen 6, s. 373-4). Opunomoćeni komandant u Srbiji je 21. Oktobra 1941. izvestio komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da je 20. oktobra 1941. u 16,00 časova zauzet Krupanj. (AVII, Minhen 6, s. 371-2, NAV-T-312, r. 460, s. 8046602-3).

⁷ Prema izveštaju Štaba 342. pd od 20. oktobra 1941, opunomoćenom komandantu IU Srbiji, ova je divizija od 10. do 120. oktobra 1941. imala 15 mrtvih i 16 ranjenih vojnika i starešina (AVII, Minhen 6, s. 417n20).

⁸ Od 10. do 20. oktobra 1941. je 342. pd ubila 1407 i uhapsila 4293 pripadnika NOP-a, zaplenila: 1 top, 3 automatska oružja, 4 skladišta municije, 8 motornih vozila, 75 pontona i 320 samara i druge opreme i opljačkala: 452 svinje, 660 ovaca, 300 goveda i 60.000 kg pšenice (AVII, Minhen 6, s. 417-20).

⁹ Delove nemačkog 749. puka iz Kraljeva, koji su pokušali da se probiju ka Raškoj, odbacili su 20. oktobra 1941. delovi Kraljevačkog i Kopaoničkog NOP odreda (»Hronologija«, str. 141).

¹⁰ Posle žestokih borbi, 21. oktobra su snage Valjevskog i Podrin-skog (Mačvanskog) NOP odreda, u zajednici sa četničkim odredima Račića, Martinovića i Zečevića, zauzele Krupanj, koji su delovi 342. pd, pre povlačenja spalili a »sumnjive« stanovnike streljali. Snage ove nemačke divizije, tj. zapadna grupa 699 i istočna grupa 698, nakon povlačenja iz Krupnja, krenule su da ovladaju dolinama r. Jadrana i r. Ohnice i da zatim s leđa napadnu partizane kod Valjeva. Komandno mesto ove divizije nalazilo se u Loznici (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 61; AVII, Minhen-6, s. 373-4, 422-6).

¹¹ Prema zapovesti Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 17. oktobra 1941, ovaj puk je, radi zaštite Beograda i područja južno od njega, bio raspoređen u rejonu Belog Potoka, Sremčice, Ripnja, Vrčina i Boleča. Njegovi zadaci isu bili da iznenadnom policijskom akcijom onemoguću pojavu ustanika na području južno od Beograda (između luka Dunav kod Grocke — Sava i linije Stepojevac — Kosmaj — k. 1628 — Seona) i time omogući Beogradu dotur životnih namirnica s juga. U vezi s tim je naređeno da jedna trećina puka uvek bude u pripravnosti da u akciju može krenuti najdalje dva časa po prijemu naređenja (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1278-80).

Hrvatska:

Rogatica je u rukama ustanika.¹² Inače, situacija je nepromenjena.¹³

¹⁴

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7164/41, poverljivo, od
21. 10. 1941.

Za tačnost prepisa:

Resler
poručnik

¹² Rogaticu su 24. oktobra 1941. oslobodili delovi Romanijskog NOP odreda, u sadejstvu s jednim vojnočefničkim odredom. U tim desetodnevnom borbama je poginuo i Vitomir Milanko, komandir 1. čete Romanijskog bataljona Romanijskog NOP odreda. Za narodnog heroja je proglašen 27. novembra 1953 (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. Jbr. 61, tom IV, knj. 2, dok. br. 120; AVII, a. NDH, reg. br. 12, 13, 14 ä 24/1, k. 3, reg. br. 57/2, k. 152).

¹³ Nemački general u Zagrebu je 21. oktobra 1941. uputio opuno moćenom komandantu u Srbiji sledeći zahtev:

»Borbena vrednost hrvatskih jedinica je tako opala, da one više nisu dovoljne da se suprotstave ustanicima. Na primer: slučaj Rogatice. 718. peš. divizija je isuviše slaba da bi im mogla pomoći. U slučaju dko bi Hrvati tražili italijansku pomoć za garnizon koji je opkoljen u Višegradu, jer im Nemci ne mogu pomoći, nemamo moralno pravo da im ovo sprečimo i pored toga što bi to bio veliki gubitak prestiža ne mačkog Vermahta. Stoga nemački general u Zagrebu moli da se izdejstvuje da se u Hrvatsku hitno pošalje jedna divizija, koja bi bila slobodna na istoku« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1263).

Ovaj zahtev je komandant oružanih snaga na Jugoistoku 23. oktobra 1941. prosledio Komandi kopnene vojske (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8036815), koja je 25. oktobra odgovorila da prihvata zahtev i da će prvu slobodnu diviziju prebaciti u Srbiju i staviti je na raspolaganje opunomoćenom komandantu u Srbiji, da je on upotrebi za ugušivanje ustanka na najugroženijem području.

¹⁴ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 263

PROGLAS ŠEFA NEMAČKE CIVILNE UPRAVE U DONJOJ ŠTAJERSKOJ OD 20. OKTOBRA 1941. O ISELJAVANJU SLOVENACA IZ GRANIČNOG POJASA PREMA NDH'

PROGLAS

o državno-političkim merama u graničnoj teritoriji

Iz državno-političkih razloga moraće se izvršiti preseljenje iz dole navedenog graničnog pojasa.²

Taj pojas obuhvata sledeća područja i opštine:

1. *Òd okruga Brežice:*

Cela teritorija južno od Save s političkim opštinama Šoštanj, Studenac, Bučka, Rača, Leskovac kod Krškog, Krško, Cerklje, Krška Vas (ranije Čatež), Velika Dolina.

Severno od Save političke opštine: Dobova, Brežice, Kapela kod Brežica, Bizeljsko, Artiče, Sv. Peter, Globoko, sa izuzetkom poreske opštine Blatno, Krško (deo opštine koji leži severno od Save), sa izuzetkom poreskih opština Pleterje, Anovec, Semič i, od političke opštine Kozje, poreske opštine Buče i Vrenska Gorica.

2. *Od okruga Trbovlje:*

Čitavo područje južno od Save s političkim opštinama Radeče, St. Janž, Št. Jurij pod Kumom, Dole i Polšnik.

PRESELJAVANJE SE VRŠI U NEMAČKI RAJH.

IMOVINA PRESELJENIKA CE SE SAČUVATI ILI CE ZA NJU BITI DATA ODŠTETA.

Rublje, odelo i krevetsko rublje i predmeti za svakodnevnu upotrebu moći će se uzeti sa sobom, ukoliko će to dozvoljavati transportne mogućnosti. Novac i dragocenosti ostaće u rukama sopstvenika. Vlasnici će dobiti odštetu, za imanje koje ostaje u zemlji, ako budu radili prema uputstvima o preseljavanju i ako budu ispunjavali svoju dužnost u svome novom boravištu.

¹ Fotokopija dokumenta (odštampanog na slovenačkom i nemačkom jeziku, u AVII, reg. br. 6/1, k. 50.B.

² O preseljenju Slovenaca opširnije vidi dok. br. 38, 46, 58 i 164.

Otpor i sabotaža kažnjavaće se strogo prema mojoj naredbi od 14. aprila 1941. Počinioci gube svako pravo na odštetu.

Pravo na odštetu izgubiće takođe i onaj koji bi hteo da se bekstvom izvuče od preseljenja. Bez moje dozvole povrat u označeni granični pojas je zabranjen.

Preseljenje je ograničeno na naznačene opštine.

Preseljenje se nikako ne odnosi na stanovništvo u srezovima Maribor — mesto, Maribor — okolica, Ptuj, Celje, na stanovništvo u srezu Ljutomer i na stanovništvo u svim opštinama srezova Brežice i Trbovlje koje nisu gore navedene.

Maribor, 20. oktobra 1941.

Šef Civilne uprave
Donje Štajerske³

BR. 205

OBZNANA KOMANDE MESTA KRAGUJEVAC OD 21. OKTOBRA 1941. O STRELJANJU 2.300 RODOLJUBA U KRAGUJEVCU¹

MESNA KOMANDANTURA
KRAGUJEVAC

Kragujevac, 21. oktobra 1941.

OBZNANA

Kukavički i podmukli prepadi u toku prošle nedelje na nemačke vojnike kojom prilikom je poginulo 10 a ranjeno 26 nemačkih vojnika morali su biti kažnjeni.²

³ Na čelu ove uprave Ise nalazio idr Zigfrid ;iberrajter (Sigfried Überreither).

¹ Fotokopija dokumenta '(na srpskom i nemačkom jeziku) fu AVII, reg. br. 1/12, k. 50. Obznana je objavljena i izlepljena 22. oktobra 1941. u Kragujevcu.

² Delovi Kragujevačkog NOP odreda su 17. i 18. oktobra 1941, u borbi oko s. Dumače i s. Ljuljaka, naneli gubitke 3. bataljonu 749. pp (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 226; »Centralna Srbija«, str. 232—233).

Zbog toga je za svakog poginulog nemačkog vojnika streljano 100, a za svakog ranjenog 50 stanovnika i to pre svega komunista, bandita i njihovih pomagača, ukupno 2300.³

U buduće će se za svaki sličan slučaj, pa bilo to samo sabotaža, postupiti sa istom strogošću.

Starešina mesne Komande

BR. 206

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 23. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I BOSNI I O PROTIVMERAMA¹

Poverljivo
KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIIJE²
PRIM.: 24. OKT. 1941.
VREME 12,00
la, br. 2524/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Solima — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

³ Opširnije o masovnom streljanju u Kragujevcu vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 226; izveštaj Krajskomandanture 1/832 u Kragujevcu od 20. oktobra 1941; izveštaj Krajskomandanture I/832, kapetana fon Bišofshauzena (von Bischofshausen), o sprovođenju akcije odmazde u G. Milanovcu i u Kragujevcu i okolini (AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 555-8); izveštaj o akcijama il. bataljona 724. pp 704. pd od 17. do 25. Oktobra 1941, koji je, po naređenju 704. divizije, vršio streljanja u Kragujevcu od 19. do 21. oktobra 1941 (AVII, Minhen-3, s. 807-810; »Centralna Srbija«, str. 233—236; »Četrdeset prva«, str. 627—631; Dr Venčeslav Glišić, n. d., str. 58—69).

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002995.

² Štambilj primaoca.

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 23. OKTOBRA 1941.

Srbija:³

- 1) Politička situacija nepromenjena.
- 2) Sabotaže na železničkoj pruzi Beograd — Valjevo i na glavnoj železničkoj pruzi južno od V. Plane.⁴ Ovde je došlo samo do kratkog prekida. *Porušeni* su drumski mostovi 16 km južno od Beograda, kod Arandelovca i kod Kragujevca.

- 3) 342. div.: u pokretu za Valjevo.⁵ Neprijatelj izgubio 75 ljudi.

704. div.:⁶ za odmazdu streljano 50 Srba.⁷

714. div.: Srpska pomoćna žandarmerija vodila je borbu sa bandom jugozapadno od Arandelovca. Oslobodila 20 zarobljenih pomoćnih žandarma. Mrtvih bandita 52.

717. div.: u toku je raseljavanje svih mesta koja se nalaze na putu i na železničkoj pruzi Kruševac — Kraljevo.

³ O situaciji na tom području opširnije vidi Zbornik, tom I, fcnj. 1, dok. br. 229 (integralni tekst tog dokumenta se nalazi u AVII, Minhen-12, s. 98-9), s. 230. i 232, kao i dnevni izveštaj Obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 22. oktobra 1941 (AVII, Minhen-12, s. 1316, NAV-T-312, r. 425, s. 8002996).

⁴ U vezi s torn situacijom, opunomoćeni komandant u Srbiji je 23. oktobra 1941. izdao sledeće naređenje:

»1.) Za pojačanje zaštite železničkog saobraćaja na pruzi Niš — Sofija i Niš — Vranje ponovo će biti angažovana 2 bugarska bataljona.

Ovih dana stigao je u Niš štab bugarskog puka i 1 kompozicija.
2.) 717. peš. divizija uspostaviće odmah sa njim vezu, da bi se organizovala zaštita železnica na isti način kao što je naređeno za glavnu prugu severno odatle.

Naročito treba osigurati glavne objekte dovoljno jačim snagama i ubrzati izdavanje naloga od strane nemačkih nadležnih službenih organa za izgradnju stražarskih kula.

3.) Bugarske trupe u Srbiji su u svim pravima i dužnostima ravnopravne nemačkim trupama (nošenje oružja, odnosi prema četnicima i železničkom osoblju itd.)« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1428).

⁵ i ⁸ Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 231: zapovest komandanta 342. pd od 23. oktobra 1941. za napad na Valjevo. Opširnije o rasporedu ove divizije 23. Oktobra 1941. i njenom nastupanju pravcem r. Jadar — r. Obnica u cilju zauzimanja Valjeva vidi dok. br. 202 u ovoj knjizi; AVII, Minhen-6, s. 422-6.

⁶ O akcijama jedinica ove divizije oko Lapova, Grošnice i Kragujevca od 17. do 25. oktobra 1941. vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 244: izveštaj 1. bat. 724. pp od 31. Oktobra 1941.

⁷ Prema izveštaju 2. bataljona 724. puka 704. divizije, taoce iz Valjeva je 22. oktobra 1941. streljala 6. četa, jer je, navodno, 21. oktobra, u borbi s partizanima kod Iverka ranjen jedan vojnik iz te jedinice (AVII, Minhen-3, s. 703).

4) *Namere:*

342. div.: uništiće bande sa obe strane puta Draginac — Valjevo.⁸

704. div.: izvršiće prodor duž puta Valjevo — Loznica do visova jugozapadno od Kamenice.

714. div.: vršiće čišćenja predela južno od Palanke.⁹

Hrvatska:

Bande se prikupljaju južno od Tuzle i jugozapadno od Doboja. Prilikom akcije čišćenja rejona Banje Luke od strane 718. div. neprijatelj je izgubio 20 ljudi.

¹⁰

p d. R
Resler
poručnik

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, odelj. Ic/AO
Br. 7200/41, poverljivo, od
23. 10. 41.

BR. 207

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 24. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I ISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA'

Prepis

Poverljivo

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIIJE²
PRIM.: 25. OKT. 1941.
VREME: 10.45
la, br. 2533/41. POV.

O. K. W./W. F. St. Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 24. OKTOBRA 1941.

Srbija:

- 1) Odred ustanika od 50 ljudi sa oružjem se predao bez borbe srpskoj žandarmeriji kod Obrenovca. Odred ustanika sa 25 pušaka i 7 puškomitraljeza, istočno od Paraćina, prešao je Pećancu.
- 2) Jače bande kod Lazarevca i jugoistočno od D. Milanovca (Dunav). Neprijateljska artiljerija tukla je put istočno od Kraljeva. Ispred 342. divizije samo slabiji neprijatelj.

⁸ Akciju je izvršio ojačani 1. bataljon 7211. pp 714. divizije (AVII, NAV-T-3112, r. 460, S. 8046596-7).

¹⁰ Izostavljeni Tekst se odnosi na Grčku.

² Snimak overenog prepisa originala (pisanog ina mašini) lu AVII, NAV-T-3112, r. 425, s. 8002994.

³ Štambilj primaoca.

3) 342. div.³: u daljem nastupanju ka Kraljevu. Delovi 704. div.⁴ vrše napade na bande u rejonu Markovca (južno od Valjeva).

125. pp: vrši čišćenje jugoistočno od Obrenovca.⁵

714. div.: vrši čišćenja kod Rudne Glave (25 km severno od Bora).

Prilikom akcije srpske žandarmerije južno od Požarevca bande izgubile 40 ljudi. Zaplenjeno oružje.

Hrvatska:

Pojedinačni prepadi na reci Bosni i železničkoj pruzi Doboj — Tuzla. U toku je prodor hrvatskih trupa iz Sarajeva u pravcu Rogatice, ukupno šest bataljona.

F. d. R.
Resler
poručnik

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7212/41. poverljivo od
24. 10. 1941.

³ U izveštaju 342. pd od 30. oktobra, upućenom opunomoćenom komandantu u Srbiji, o tome piše:

»24. 10. 1941, po naređenju opunomoćenog komandanta u Srbiji, dva bataljona 699. pp (sredina divizije) skrenuli iz okoline Cokešine ka jugozapadu, ka Peckoj. Kod Pecke je jači neprijatelj odbačen i pretno je teške gubitke. Istaknuta grupa 698. prodrla je obema stranama puta od Valjeva bez jačeg neprijateljskog otpora. Ovim pokretom, potpomognutim od strane 704. pd, dostignuto je brežuljkasto zemljište jugozapadno od Valjeva do Markovca. Ostali delovi divizije nastupaju drumom ka Valjevu, čelo do podne dostiglo Stenu (k. 315) i tu zastalo zbog postavljenih neprelaznih prepreka. Komandno mesto divizije: ras-kršće Kik (k. 204) (AVII, Minhen, 6, s. 422-6). Opunomoćeni komandant u Srbiji-jeJ24. oktobra 1941. naredio 342. ffil da iiiPiiši razrnestaj svmilLjedkucacija području Ub — Valjevo — IEalEüiiac — JLaJfövac i da-¥ude_ spfĉajnf za dalja dejstva," s tim da komandno mestodJvmj« bude u Valjevu (AVH7NST-T-501, r. 250, s. 1252).

¹-O dejstvima 704. divizije od 1. oktobra do 31. decembra 1941. na teritoriji Srbije opširnije vidi u ratnom dnevniku te divizije (AVII, Jevrejska opština J — liN — 49&9S).

⁵ U drugoj polovini oktobra 1941, na području Posavine i Šumadije, protiv 125. p. puka borbu su vodili Kosmajski i delovi Posavskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 220—221).

⁴ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 208

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ 717. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 23. OKTOBRA 1941. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O PRIPREMI, ORGANIZACIJI I TOKU BORBENIH DEJSTAVA PROTIV PARTIZANA U ZAHVATU PUTA KRUŠEVAC — KRALJEVO¹

717. PEŠADIJSKA DIVIZIJA
la, br. 518/41. pov.

Div. St. Qu, 23. 10. 41.
Prilog uz izveštaj o radu

Poverljivo

Višoj komandi LXV za naročitu upotrebu

Borbeni izveštaj

o pripremi, organizaciji i izvođenju borbenih dejstava od 12. do 21. 10. 41.²

I. *Prvobitni plan* divizije sastojao se u tome da sa tri borbene grupe, i to sa ojačanim

III/749. pp dejstvuje iz Kragujevca u pravcu juga, sa 2 čete 737. pp iz rejona Paraćina, sa istoka prema zapadu, i

sa 2 čete 11/749. pp iz rejona Kruševca prema severozapadu u cilju uništenja neprijateljskih snaga koje se nalaze u rejonu *Rekovca*.

Međutim, do realizacije ovog plana nije došlo zbog toga što je III/749. pp bio angažovan u vezi sa događajima u Milanovcu.³

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2262 s 238-42'

² Opširnije o tome vidi dok. br. 191, 193, 195, 1199, 201 i 203.

³ Vidi dok. br. 200 (objašnjenje 8) i dok. br. 201, Komandant 717. pd je u Lapovu 12. oktobra 1941. izdao naređenje komandantu 3. bataljona 749. pp da se probije u G. Milanovac. Ovaj se bataljon, nakon žestoke borbe, preko s. Donje Crnuće, savladajući šest rovovskih prepreka, pet razorenih mostova i tri kamene prepreke, 15. oktobra 1941. u 1845 časova probio u Gornji Milanovac, zapalio ga i pokupio 133 taoca, a zatim se, istim putem, uz stalne napade, 16. oktobra 1941. u 19,00 časova vratio u Kragujevac. U ovoj akciji bataljon je imao sledeće gubitke: 7 mrtvih i 24 ranjena vojnika, 1 tenk uništen, 11 konja ubijenih [(Zbomik, (tom H, knj. 1, dok. br. 220, 222, 225 i 1226; AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 3-352).

II. Zbog povećane opasnosti od neprijatelja, a u vezi sa *otezanim situacijom snabdevanja u Kraljevu*, divizija je odlučila da povlačeći snage iz garnizona Mitrovica, Kruševac i Niš formira »Borbenu grupu majora Vildermuta« [Wildermuth] radi razbijanja neprijatelja u zahvatu *komunikacije Kruševac — Kraljevo i obezbeđenja puteva dotura*.

U toku ovih borbenih dejstava trebalo je istovremeno očistiti *područje južno* od komunikacije Kruševac — Kraljevo.

Planirano je vremenski usklađeno nastupanje jednog dela grupe Vildermut preko *Aleksandrovc* (28 km jugozapadno od Kruševca) u pravcu *Vrnjačke Banje*, dok bi ostatak »Borbene grupe Vildermut« nastupao iz Kruševca u pravcu zapada a jedna grupa (oko 1 bataljona) iz Kraljeva u pravcu istoka.

Napad na Aleksandrovac je u poslednjem momentu otpao, jer su ustanici pod komandom generala Novakovića (?) napustili mesto 11. 10. pa su ga zauzeli četnici. Pored toga, II. 10. je pojačano ugrožavanje garnizona Kraljevo, čime je i snabdevanje Kraljeva znatno otežano.

III. Na osnovu takve situacije, »Borbena grupa majora Vildermuta« orijentisana je na direktan napad na Kraljevo sa sledećim zadacima:

- 1) obezbeđenje i razbijanje neprijatelja na komunikaciji Kruševac — Kraljevo,
- 2) napad radi deblokiranja skoro potpunog okruženog Kraljeva,
- 3) uspostava i obezbeđenje kolona za snabdevanje,
- 4) 8/737. pp (koja dolazi iz Mitrovice) uputiti u sastav 11/737 pp.

Formacija »Borbene grupe majora Vildermuta«:

2 čete 1/737. pp

2 čete 11/749. pp

8/737. pp

717. inž. četa

3/670. art. divizion

— 1 vod brdskih topova (mot.) 4. baterije 670. art. divizion
717. mala transportna kolona.

Zadatak »Borbnoj grupi majora Deša« [Besch]:

Proboj iz Kraljeva u pravcu istoka čim se »Borbena grupa majora Vildermuta« približi Kraljevu.

522

Tok borbenih dejstava:

U kasnim popodnevnm časovima 12. 10. delovi »Bataljona Bindera« nakon slabijeg neprijateljskog otpora zauzeli Trstenik.⁴

Na dan 13. 10, u ranim jutarnjim časovima, dobro zamaskiran i žilavo branjen položaj protivnika 4 km zapadno od Trstenika zauzet je obuhvatnim napadom.⁵ (Odbrana i sprečavanje rušenja mosta preko Popinske). Gubici neprijatelja: kod neprijatelja izbrojano 30 mrtvih, *zaplenjeno* 2 mitraljeza, 1 automat.

Grupa Milenković — prema iskazima lokalnog stanovništva — napustila je svoj štab u Vrnjačkoj Banji, na vest o nastupanju nemačkih snaga, i povukla se u zapadnom pravcu u planine.

Veliki broj dobro pripremljenih i organizovanih prepreka na putevima i mostovima, kao i snežne padavine, koje su trajale čitavog dana, otežavali su dalje nastupanje, tako da su u 16 časova naše snage tek ušle u Podunavac (25 km zapadno od Trstenika). Dalji napad na Vrbu (8 km jugoistočno od Kraljeva), koju je držao neprijatelj u svojim rukama, obustavljen je po naređenju, zbog noći i slabe vidljivosti.

Na dan 14. 10, nakon savlađivanja težih prepreka na putevima, zauzeta je Ratina. Ploča (4 km jugozapadno od Ratine) i k. 222 (1 km zapadno od Ratine) zauzeti su; odbijen je napad neprijatelja na našu pozadinu kod Vrbe. Naveče uspostavljena je prva *veza sa Kraljevom*.

15. 10. u ranim jutarnjim časovima neprijatelj⁶ je otpočeo napad sa zapada, juga i jugozapada na Kraljevo, s težištem na zapadnu ivicu grada. »Grupa majora Deša« je u protivnapadu odbacila neprijatelja koji se probio u zapadni deo Kraljeva. »Borbena grupa majora Vildermuta« je vodila borbu jugozapadno od Kraljeva, protiv neprijatelja koji je napadao s juga, a uveče istoga dana 8/737. pp i 1 artiljerijski vod (motorizovan) i transport hrane i municije na kamionima probili su se u Kraljevo.

Na dan 16. 10, na osnovu informacija dobijenih od saradnika, trebalo je očekivati ponovni napad neprijatelja na Kraljevo. »Grupa majora Vildermuta« je posela položaje u rejonu zapadno od Kovanluka (3 km jugoistočno od Kraljeva) i Šu-

⁴ Odnosi se na 1. bataljon 737. pp, koji je, posle slabe borbe, 12. oktobra 1941. u 23,10 zauzeo Trstenik (AVII, NAV-T-315, r. 2262, s. 3-352).

⁵ Ove položaje branili su delovi Kragujevačkog NOP odreda (»Hronologija«, str. 139).

⁶ Taj napad su izveli delovi Kraljevačkog i čačanskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 139).

marice (5 km istočno od Kraljeva) radi preduzimanja eventualnog bočnog napada na neprijatelja.

Garnizon Kraljevo raspolaže municijom i hranom za 25 dana, koji su dopremljeni malom transportnom kolonom. Na povratku kolona je povezla sa sobom 170 folksdojčera. Na kolonu je ponovo otvorena vatra između Vrbe i Ratine.

Na dan 17. 10. »Borbena grupa majora Vildermuta« očistila je Kovače, Trešnjare i kotu 320.

Na dan 18. i 19. 10. nije bilo borbenih dejstava.

Napad koji je divizija obema borbenim grupama naredila za 20. 10. u rejonu jugozapadno i zapadno od Kraljeva odložen je, s obzirom na nove informacije dobijene o neprijatelju, za 21. 10.

Zadatak »Borbene grupe majora Vildermuta« za 21. 10: U ranim jutarnjim časovima napasti iz rejona južno od Kraljeva u pravcu Mataruga (10 km jugozapadno od Kraljeva), odatle prema severa, u pravcu Grabaka (10 km zapadno-severozapadno od Kraljeva, karta 1 : 100 000), i očistiti teren zapadno od Kraljeva.

Zadatak za »Borbenu grupu majora Deša«:

Podrška Vildermutu dejstvom iz Kraljeva prema zapadu, kada Vildermut ovlada visovima između Mataruga i Grabaka.

S obzirom na izmenjeno naređenje — stornirane Mataruge, »Borbena grupa majora Vildermuta« napala je na ibarsku komunikaciju (prema Raškoj) svojim levim krilom (7/749. pp) odbacila neprijatelja⁷ koji se bio utvrdio na visu 200 (3,5 km zapadno od Kraljeva, karta 1 : 50.000); gubici 7. čete: 1 mrtav, 13 ranjenih.

U toku daljeg obuhvatnog napada na levom krilu, na neprijatelja koji se nalazio na visu 305 (6 km zapadno od Kraljeva), zaplenjeno je 1 neprijateljsko artiljerijsko oruđe, s mnogo municije, koje je direktnim gađanjem jako otežavalo naš napad.

Neprijatelj koji je odbačen od »Borbene grupe Vildermut« napadnut je docnije u bok, kako je i planirano, od »Borbene grupe majora Deša«. Dobrim sadejstvom teškog pešadijskog naoružanja, artiljerije i tenkova naneti su neprijatelju veliki gubici.

Nakon spajanja obe borbene grupe, jaki izviđački delovi upućeni su pravcem Grabak (10 km severo-severozapadno od Kraljeva).

⁷ Delovi Kraljevačkog i Kopaoničkog NOP odreda su odbacili u Kraljevo 1. vod nemačkog 749. pp, koji je pokušao da se probije ka Raškoj (»Hronologija«, str. 141¹).

Nakon 14,00 časova 1 bataljona II/737. pp »Borbene grupe majora Deša« vršio je akcije čišćenja prema severa, u pravcu Adrana. Manji dodir s neprijateljem.

Izviđačka avijacija i štuke su blagovremeno dejstvovale. Dejstvo »štuka« je bilo dobro. Sopstveno izviđanje iz vazduha, korišćenjem srpskih aviona od strane potporučnika Madera iz 749. pp, dalo je dobre rezultate.

Završetak borbenih dejstava u 16,00 časova.

Neprijateljski gubici u periodu od 13. 10. do 21. 10 (ukoliko su podaci potpuni):⁸

120 mrtvih

1 artiljerijsko oruđe

4 mitraljeza i 2 automata

nekoliko potpuno novih pušaka (Užice!)

Inventar komandnog mesta sa uređajima za vezu (telefonska centrala).

Sopstveni gubici: 8 mrtvih (3 oficira)
25 ranjenih (1 oficir).

⁸ Iz izveštaja o Idelatnosti ove divizije ju periodu od 15. Imaja do 31. decembra 1941. proizilazi da je 717. pd u operaciji »Oto«, u zahvatu komunikacije Kruševac — Kraljevo i u samom Kraljevu, od 13. do 21. oktobra 1941. imala sledeće gubitke: 2 oficira i 36 podoficira i vojnika poginulih, 2 oficira i 65 podoficira i vojnika ranjenih i 1 vojnik nestao. U tome periodu, kao meru odmazde, komandanti pukova ove divizije su naredili da se streijaju 2.040 ljudi i 19 žena, dok su u borbi, prema sopstvenoj proceni divizije, ubili 245 partizana (Zbornik, tom I, *knj. 1, dok. br. 221, 223, 228, 230 i 233; AVII, NAV-T-315; r. 22)62, S. 3-352).

BR. 209

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 25. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I BOSNI I O PROTIVMERAMA¹

Poverljivo

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H.

O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)

K-tu Soluna — Jegeja

Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 25. 10. 1941.

Srbija:

- 1) Politička situacija nepromenjena.
- 2) Na putu jugoistočno od Šapca ustanici su ponovo postavili drumske prepreke. Neznatne sabotaže na železničkim objektima i putevima.
- 3) 342. *pd.*² prednjim delovima nalazi se neposredno zapadno od Valjeva. Grupa za obuhvat izvela uspešnu ak-

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8003006. Na margini originala rukom je dopisano nekoliko parafa i datuma.

² U izveštaju 342. divizije od 25. oktobra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji piše: »Odmor na pravcu nastupanja za vreme opravke mosta kod Stene. U 05,50 čas. div. dobija naređenje za razmeštaj na prostoru Ub — Valjevo — Ratkovac — Lajkovac.

Bataljoni 698. pp u Valjevu još jedanput pročešljali svoju juče-rašnju napadnu zonu.

II/697. pp izvučen iz dubine kolone. Isti vrši čišćenje daleko ka severu, preko Kika, do Brankovine, a zatim ka jugu, s tačkom težišta zap. od puta Bran'kovina — Valjevo.

Grupa Pecka, preko Stava, kod raskrsnice Kik ulazi u sastav div. ne naišavši u toku dana na znatnije neprijateljske snage.

Noćni odmor na nastupnom pravcu iz Stene i na uzvišenjima s obeju strana puta. Pada kiša.

/ Div. k-dno mesto: raskršće Kik (AVII, Minhen 6, s. 442-6).

ciju kod Pecke³ (30 km zapadno od Valjeva).

125. *pp*: u toku je akcija kod Arnajeva (20 km jugoistočno od Obrenovca).

714. *pd*: u toku je akcija delova divizije⁴ i srpske žandarmerije jugozapadno od V. Plane.

Srpska pomoćna žandarmerija vodila je borbu sa bandom kod Porodina (12 km jugoistočno od V. Plane).

Ustanici su izgubili 26 ljudi.

U Kragujevcu se vrši oduzimanje radio-aparata.

Hrvatska:

Sabotaže na železničkim prugama jugozapadno od Doboja i na pruzi Sarajevo — Višegrad.

Severozapadno od Banje Luke ustanici su uništili pilanu.

Hrvatski prodor od Sarajeva prema Rogatici otpočeo po planu.⁵

KOMANDA 12.* ARMIIJE⁷
PRIM.: 25. OKT. 1941.
VREME: 11,45
la, br. 2540/41. POV.

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Odelj. Ic/AO
Br. 7230/41. poverljivo, od
25. 10. 1941.

F. d. R.
8

poručnik

³ Pod pritiskom delova 699. pp 342. *pd*, jedinice Valjevskog NOP odreda su napustile Pecku 24. oktobra 1941 (AVII, Minhen 6, s. 422-6; »Hronologija«, str. 142).

⁴ Reč je o 4. bataljonu 741. pp 714. divizije i 661. artiljerijskom divizionu (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046606-7). Oni su vodili borbu protiv 2. šumadijskog NOP odreda, koji se, posle dvodnevnih borbi kod sela Baničine, D. Rače, Popovića i Miraševca, povukao na pl. Rudnik (AVII, Nda, reg. br. 60/5, k. 191; »Hronologija«, str. 142).

⁵ Vidi dok. br. 207.

⁶ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

⁷ Štambilj primaoca.

⁸ Potpis nečitak.

**NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI
OD 25. OKTOBRA 1941. ZA POSTUPAK PRI UZIMANJU TA-
LACA ZA STRELJANJE RADI UGUŠIVANJA USTANKA U
SRBIJI¹**

Opunom. komand. u Srbiji² K-dno mesto, 25. 10. 1941.
III (načel. Voj. upr.) Qu. br. 3208/41. pov.

Poverljivo

Predmet: Ugušivanje
ustaničkog pokreta
u Srbiji.

Iz osmatranja i izveštaja proizlazi da su trupe najvećim delom na primeran način i s naređenom čvrstinom preduzele potrebne mere za ugušenje ustaničkog pokreta.

Ipak u pojedinim slučajevima nije tačno protumačeno odnosno naređenje — jedna direktiva koja je izdata za celu Srbiju i prema kojoj je, shodno lokalnim prilikama, trebalo postupiti pod ličnom odgovornošću k-danata divizija i pukova.

Da bi se uzimanje i streljanje talaca planski vršilo, ukazuje se na sledeća načela:³

1.) Hvatanje i streljanje Srba bez ikakvog izbora nagoni na ustanak i prilaženje ustanicima i one krugove stanovništva koji dosada u ustanku nisu učestvovali, jača otpornu snagu

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 36/1, k. 27-11; Minhen-3, s. 818-9.

² Dnevnom zapovešću br. 79 Personalnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 23. oktobra 1941. naređeno je: »Opunomoćeni komandant u Srbiji preuzima dužnost komandanta Srbije. Umesto dosadašnjeg službenog naziva »komandant Srbije«, komandni štab, odnosno upravni štab nosiće naziv: Opunomoćeni komandant u Srbiji — komandant Srbije — Komandni štab (Der Bevollmächtigter Kommandierender General in Serbien — Befehlshaber Serbien — Kommandostab), odnosno opunomoćeni komandant u Srbiji — komandant Srbije — Upravni štab (Der Bevollmächtigter Kommandierender General in (Serbien i— Befehlshaber Serbien — Verwaltungsstab). Vidi AVII, NAV-T-312, r. 454, s. 8039737.

³ Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 234: naređenje šefa Upravnog štaba u Srbiji dr Harolda Turnera od 26. oktobra 1941. feldkomandanturama i krajskomandanturama za streljanje talaca i za regulisanje komandnih odnosa u okupacionoj upravi Srbije.

komunizma, oslabljuje izgleda za brzo ugušenje ustanka i škodi političkom krajnjem cilju akcije.

Streljanje poverenika, Hrvata i svega osoblja nemačkih pogona koji proizvode opremu predstavlja greške koje se više ne mogu da isprave.

U sumnjivim slučajevima, pre streljanja treba dobiti saglasnost pretpostavljene komande.

2.) Shodno tač. 2. pomenutog osnovnog naređenja, prilikom uzimanja talaca treba u prvom redu od feld- i krajskomandantura pribaviti podatke koje ljude treba uhapsiti. O ovome je k-dant Srbije, Uprav, štab, komandama i ustanovama izdao naređenje br. 4224/41. F od 10. 10. 1941.⁴

Osim ovoga, trupe treba da dobro organizovanim akcijama u ustaničkim oblastima, u gore navedenom smislu, u potrebnom broju i iz takvih naselja koja su poznata kao ustanička žarišta uzimaju potreban broj talaca. Pri ovome treba izbegavati da se za taoce uzima i strelja baš ono stanovništvo koje nije učestvovalo u ustanku te nije pobjeglo pred nemačkom kaznenom ekspedicijom.

U ovakvim slučajevima za taoce treba uzimati u prvom redu srodnike odbeglih lica (uključivo i žene). Kuće pobjeglih treba spaliti.

3.) Prema žnama koje su aktivno učestvovala u borbi — sa oružjem ili bez njega — postupiti kao s muškarcima.

Žene u koje se sumnja da su potpomagale borbu ustanika osuditi ratnim sudom.

Ne smeju biti streljane one žene koje su uzete *samo kao taoći*.

4.) Lica protivu kojih je ratni sud preduzeo gonjenje ne smeju biti streljana u okviru mera za odmazdu pre završetka sudskog postupka. Njihova osuda ima demonstrativan karakter te se ima da izvrši prema tome načelu.

5.) U načelu, u broj onih koje treba streljati za odmazdu uračunati i one ustanike koji su pali u borbi.

6.) U primedbi dnevnog izveštaja navesti da li je i u kome obimu vršena odmazda ili kada će se ista vršiti (tač. 3. pom. nar.). Ukoliko nema dovoljno talaca ili se isti ne mogu da pribave, izvestiti opunom. komandanta, koji će narediti popunu do potrebnog broja.

⁴ Vidi Zbornik, tom I, knj. 1., dok. br. 203: naređenje generala pešadije Franca Bemea za ugušivanje partizanskog pokreta u Srbiji.

7.) Naređene mere za odmazdu nameću komandantima trupa veliku odgovornost i imaju da se vrše čuvajući vojničku formu. (Pojednosti vidi u prilogu 7).⁵

Berne
General pešadije

BR. 211

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 27. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I O PREPADU PARTIZANA NA PRUZI DOBOJ — TUZLA'

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d.L., L.F. St., Odelj. Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 27. 10. 1941.

Srbija:²

- 1) Politička situacija kao do sada.
- 2) Zapadno od Kraljeva opet su se pojavile bande. 26. 10. severno od Topole 80 bandita sa 4 mitraljeza izvršili su prepad na 6 vojnih vozila (kolonu).³ Gubici bandita nisu mogli biti utvrđeni, a banditi su se povukli pre nego što je patrola došla u pomoć. Sopstveni gubici: 6 vojnika mrtvih, 6 ranjenih.

Prepad 60 bandita na železničku stanicu Kusadak (zapadno od Palanke). Dva teretna voza iskočila iz šina.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-3112, r. 425, s. 8002992.

² O situaciji na toj teritoriji vidi Zbornik, tom I, fcnj. 1, dok. br. 235: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 26. oktobra 1941; dnevni izveštaj obaveštajnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 26. oktobra 1941 (AVII, Minhen-12, s. 313).

³ Akciju na putu kod s. Krčevca izveo je 3. bataljon 1. šumadijskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 224—225).

⁵ Govoreći o načinu izvršenja streljanja, u tom prilogu se 'kaže:

»a) Odeljenjima za streljanje da komanduju oficiri.

t) Streljanje se vrši puškama, gađajući istovremeno glavu i srce sa odstojanja od 8-¹⁰ m.

c) Da bi se izbeglo nepotrebno dodirivanje leševa, oni koji se imaju streljati stae neposredno na ivicu groba. Pri masovnim streljanjima biće svrsishodno da taoci kleče okrenuti licem ka grobu.

d) Odeljenjima za vršenje streljanja pridodati jednog letkara koji će naređivati ispaljenje smrtonosnog metka u cilju da se eventualno preživeli dotuku.

e) Odeća (i obuća) i stvari od vrednosti ni u kome slučaju ne smeju biti iskorišćeni od Strane stanovništva. Iste se moraju uz potvrdu predati nadležnim mesnim vlastima Vojne uprave« (AVII, Minhen-3, s. 820).

125. pp vršio izviđanja u rejonu Guncati — Meijak (20 km jugozapadno od Beograda). Nije otkriven neprijatelj.

714. div.: akcija III/741. pp na žilavo branjeni Majdanpek⁶ (13 km jugozapadno od D. Milanovca). Neprijatelj je izgubio 120 ljudi. Sopstveni gubici: 3 mrtva, 10 ranjenih.

717. div.: ojačani II/749. pp čisti Adrane. Neprijateljski protivudar, potpomognut artiljerijom, odbijen je uz znatne gubitke neprijatelja.

Srpska žandarmerija i četnici vodili borbu protiv bandi 10 km severoistočno od Lazarevca. Mrtvih bandita 43.

Srpska žandarmerija vodila borbu 8 km severoistočno od Svilajнца. Mrtvih bandita 23.

Srpska žandarmerija očistila Rašu (11 km severozapadno od Lapova). Kod bandita mrtvih 143. Zaplenjeno 2 mitraljeza i 43 puške.

Hrvatska:

Novo ustaničko žarište je u rejonu Slatina — Ilidža⁷ (13 km severoistočno od Banje Luke). U toku je nemački prodor od Banje Luke.

8

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7275/41. poverljivo, od
20. 10. 1941.
F. d. R.
Resler
poručnik

grupe se 27. oktobra 1941, kasno uveče, prikupio u Ubai, posle savladivanja većih drumskih prepreka. Ostale grupe 342. pd su se nalazile: grupa 698. prikupljala se u rejonu Lajkovca a grupa 699. i divizijske jedinice u Valjevu (AVII, Minhen-6, s. 4212-6).

⁶ Majdanpek su branili delovi Požarevačkog NOP odreda, ali je 3. bataljon 741. pp, uz pomoć četnika vojvode Anđelka Krajinskog i vojvode Velimira Piletića, 27. oktobra 1941. zauzeo Majdanpek (AVII, a. iNOP., reg. (br. 9/5, jk. 11987, iNda, reg. ibr. 119/2, jk. 26; Ivan Džina iGligorijević, n. d., str. 114—115).

⁷ Žandarmerijsku stanicu Slatina Ilidžu (kod Banje Luke) zauzeli su 27. oktobra 1941. delovi 3. krajiškog NOP odreda. Posada se povukla u s. Klačnice. Sutradan su delovi nemačkog '823. landesšicen-bataljona povratili to mesto i uhapsili 36 Jevreja (AVII, a. NDH, reg. br. 27/1, k. 3; reg. br. 23/2, k. 5); reg. br. 10/2, k. 152; »Hronologija«, str. 125).

⁸ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 213

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 29. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I O PRISTIZANJU DELOVA 113. DIVIZIJE¹

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE²
PRIM.: 2. NOV. 1941.
VREME: 12.45
Ia, br. 2558/41. POV.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 29. 10. 1941.

Srbija:³

- t) Politička situacija kao do sada.
- 2) Jake bande severozapadno od V. Plane. Ponovo je javljeno o bandama na odseku Dobrave (jugoistočno od Šapca).
- 3) 342. div.:⁴ III/697. pp izvršio je akciju udarnim grupama 12 km jugoistočno i 14 km južno od Šapca.⁵ Banditi su izgubili oko 110 ljudi. Sopstveni gubici: 3 ranjena.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 325, <8 8002990.

² Štambilj primaoca.

³ O situaciji na toj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 23(8: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 29. oktobra 1941.

⁴ U izveštaju 342 pd od 30. oktobra 1941. stoji: »Četnički komandanti iz Valjeva, Slovca i Lajkovca daju važne podatke o svojoj organizaciji i izjavljuju da hoće da se zajedno sa nemačkim jedinicama bore protiv partizana. Traže oružje« (AVII, Minhen-6, s. 422-6).

⁵ Borbu su vodili delovi Posavskog NOP odreda (AVII, a. NOP, reg. br. 1/4, k. 1988).

125. pp: čisti područje Meljak — Lipovička šuma (južno od Beograda).

714. div.: 11/721. pp očistio je Kličevac (18 km severoistočno od Požarevca).

Konačari 113. div. stigli u Beograd.⁶

26. 10. vođena je kod Uba borba između srpske žandarmerije i bandi. Bande izgubile 17 ljudi.

Hrvatska:

Izveštaj još nije stigao.

Komandant oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7280/41. poverljivo, od
29. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

⁶ Vrhovna komanda Vermahta je 21. Oktobra 1941. obavestila komandanta oružanih snaga na Jugoistoku da mu se sa istočnog fronta stavlja na raspolaganje 113. pd kao pojačanje za borbu protiv partizanskih odreda (AVII, «Vishaupt», reg. br. 18/1, k. 70). U vezi s tim, opunomoćeni komandant u Srbiji je 28. oktobra 1941. izdao zapovest za iskrcavanje i prikupljanje 113. pd, u kojoj stoji:

»1.) 113. pd treba da oc posle-Jskrcavanja na putu Jagodina — Knišwar prikiicLiajMratari[^]vac — Paraćin, radi nastupanja opštim pravcem prema zapadu. ""

2.) Za vreme iskrcavanja i prikupljanja treba računati sa pojavom komunističkih bandi. Svi marševi, razmeštaj za stanovanje itd. treba zbog toga da se izvrše uz potrebno osiguranje.

3.) Do dolaska divizije s prostorije prikupljanja treba, u saglasnosti is trupnim jedinicama Više komande LXV za naročitu upotrebu koje se nalaze u dolini Morave, pojačati zaštitu železničke pruge i preduzeti suzbijanje najavljenih bandi na obe strane doline Morave« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1249).

⁷ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 214

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 29. OKTOBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA I KRAJSKOMANDANTURAMA O SARADNJI OPERATIVNIH JEDINICA SA UPRAVNIM USTANOVAMA NA EKSPLOATA- CIJI PRIVREDE ZA POTREBE VERMAHTA I NA UGUŠIVA- NJU USTANKA U SRBIJI¹

Komandant Srbije
Glavna kancelarija
2970/42, pov.² •

O. U. 29. 10. 41.

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
Načelnik vojne uprave (Qu 3288) 41. pov.

Poverljivo

Predmet: Saradnja između trupe
upravnih ustanova.

- 1.) Srbija istorijski, geografski, ekonomski i politički pripada interesnoj sferi Velikonemačkog Rajha. Nemačke trupe i vojna uprava u Srbiji imaju zadatak:
 - a) da odmah upregnu sredstva i snage zemlje u nemačku ratnu privredu,³
 - b) da za budućnost pripreme tesnu upravnu i privrednu vezanost Srbije za Rajh, bez obzira na to kakav će kasnije biti politički položaj Srbije prema Rajhu.
- 2.) Prvi zahtev u okvirima ovog zadatka je savlađivanje ustaničkog pokreta. Tome cilju moraju biti jedinstveno usmereni angažovanje trupe i rad uprave. Zato su meni u Srbiji potčinjene sve jedinice i upravne ustanove. Dalje potčinjavanje ustanova vojne uprave potčinjenim komandama naređivaću u izuzetnim slučajevima. Zajednički cilj mora biti postignut najtešnjom saradnjom trupe sa upravnim ustanovama.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501; r. 246, s. 589-90.

² Štambilj primaoca.

³ O organizaciji eksploatacije privrede u okupiranoj Srbiji vidi dok. br. 36, 194, 222, 247 i 294.

- 3.) Naređenja za angažovanje trupa neće zavisiti samo od taktičkih već i od upravnih i privrednih interesa, koji će biti različiti zavisno od lokalnih uslova. Međutim, uprava mora u svakom slučaju imati u vidu potrebe trupe i, obratno, trupa namere uprave. Uslov za uspešan rad obeju jesu blagovremeno međusobno obaveštavanje i usklađivanje mera.
- 4.) Načelnik vojne uprave (komandant Srbije — upravni štab) izdaje u moje ime *upravna naređenja* njemu potčinjenim feld i krajskomandanturama. Ona su obavezna i za trupu. Ako zbog posebnih lokalnih uslova dođe do dvoumljenja, onda se ima pribaviti odluka pretpostavljene ustanove. To, međutim, sme da se dešava samo u izuzetnim slučajevima; komandanti jedinica i upravne ustanove će se, po pravilu, složiti na licu mesta da ne bi došlo do odlaganja naročito hitnih mera.
- 5.) Što trupa drži tešnju vezu sa upravnim ustanovama, to se brže očišćene ustaničke oblasti mogu po završetku borbi predati upravi, tako da se trupa može posvetiti sopstvenim zadacima. Trupa i uprava nemačkog Vermahta moraju stajati jedinstvene prema srpskom narodu rastrojenom revolucijom i ustankom.

Dostavljeno do bataljona
i krajskomandantura.

Berne
general pešadije

BR. 215

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 30. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I PROTIVMERAMA I O KONCENTRACIJI USTANIKA NA PODRUČJU SEVEROISTOCNE BOSNE'

KR — Telegram

KOMANDA 12. ARMIJE¹
PRIM.: 2. NOV. 1941.
VREME: 12,45
Ia, br. 2559/41, pov.

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu južne Grčke
K-tu Soluna — Jegeja
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 30. 10. 1941.

Srbija:³

- 1) Telefonska linija Beograd — Zagreb — Berlin i Beograd — Novi Sad — Budimpešta do 30. 10. u prekidu zbog sabotaze.
Ponovno formiranje bandi jugoistočno od Šapca.
28. i 29. 10. neprijateljska artiljerija tukla je Kraljevo i aerodrom.⁴

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002989.

² Štambilj primaoca.

³ Opširnije o situaciji na ovoj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 239, 240 i 241: dnevne izveštaje opunomoćenog komandanta u Srbiji i 342. pd od 30. oktobra 1941; AVII, Minhen-6, s. 422-6, 948-50: desetodnevni izveštaj 342. pd za period od 20. do 30. oktobra 1941.

⁴ Napad na Kraljevo su izvršili čačanski i Kraljevački NOP odred, uz podršku Tenkovskog voda (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—'1945«, knj. I, str. 115).

2) 125. pp: još je u toku akcija južno od Beograda. Do sada neprijatelj je imao 28 mrtvih.
III/697. pp:⁵ izveo akciju na odseku Dobrave, jugoistočno od Šapca. Dosadašnji gubici neprijatelja iznose 17 ljudi.

714. pp: istočno od Jagodine bande su izgubile 7 ljudi. Kod Požarevca oklopni voz vodi borbu. Bande izgubile 2 čoveka.

717. pd: jugoistočno od Kraljeva kamion naišao na minu. Sopstveni gubici: 2 mrtva, 2 ranjena. Uspešna akcija srpske pomoćne žandarmerije jugoistočno od Obrenovca i kod Kruševca. Neprijatelj je izgubio oko 20 ljudi.

Hrvatska:

Situacija kod Višegrada nejasna. Kod Bijeljine i Dervente (20 km jugozapadno od Broda) vidi se prikupljanje bandi. Ustanici su spalili 2 manja sela.

4

Komandant oružanih snaga na
Jugoistoku, Odelj. Ic/AO
Br. 7284/41. poverljivo, od
30. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

⁵ Taj (bataljon je pripadao 342. pd. On je zajedno sa 2. bataljonom 698. pp izvodio Oboihvatni napad na području Ub, Dokmir i iStopanje. Divizija je 30. oktobra 1941. bila razmeštena u sledećim rejonima: grupa 697. u Ubu, grupa 698. u rejonu Slovae, Stopanje, Lajkovač i čelije, grupa 699. i divizijske jedinice u Valjevu, grupa šabac u Šapcu. Komandno mesto divizije bilo je u Valjevu (AVII, Minhen-6, s. 422-6).

⁴ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 216

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENIKA MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA FELIKSA BENCLERA OD 30. OKTOBRA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA RAJHA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU KOSOVSKE MITROVICE I NOVOG PAZARA¹

Poverljivi državni predmet
Telegram
(otvoren)

Beograd, 30. oktobar 1941, 11,15 čas.
Primljeno: 30. oktobra 1941, 12,10 čas.
Br. 842 od 30. oktobra 1941.
Po naređenju Pol. IV 974/pov. drž. predm.
Poverljivo.

Referent za narodnost, koji se baš sada vratio sa informativnog puta iz Kosovske Mitrovice i Novog Pazara, izveštava:

1.) Podaci telegrafskog izveštaja iz Rima od 14. 10. o situaciji u oblasti Mitrovice slažu se s tamo izvršenim osmatranjima.² Ferhat Draga nije emigrant iz oblasti Mitrovice, nego u Mitrovici nastanjeni otac vođe albanske narodne grupe Ali Drage i istovremeno savetnik namesnika u Tirani. On živi nazimeno u Mitrovici i u Tirani. Albanski poručnik Hilmi Leka iz Podgorice (Prespansko jezero) posetio je vodeće Albance u Mitrovici. Prema obaveštenjima sa albanske strane Leka je italijanofilski nastrojen, njegova poseta je isto kao i poseta Stile u vezi sa italijanskim pokušajima uticaja u oblasti Mitrovice.³

¹ Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, London-2, s. 2979924.

² Taj izveštaj redakcija nije našla.

³ U vezi s tim, opunomoćenik za spoljne poslove u Srbiji Feliks Bender je 8. novembra 1941, između ostalog, izvestio:

»... U izveštaju generalnog namesnika Albanije o obrazovanju autonomne državne uprave pod nemačkom vrhovnom vlašću, kao kristalizacijom tačkom za celu Albaniju, nameravano postavljanje nekoga kneza Vida i formiranje milicijskih jedinica, koje bi se zaklede Fireru, začelo bi mogli da odgovaraju albanskom željenom snu, ali spadaju u carstvo političke fantazije. A mi bismo s naše strane imali povoda da se potužimo na držanje Italijana, koji su, na primer, prekršili Bečki sporazum time što su U [Kos.] Mitrovicu uputili savetnika namesnika južne Albanije Stila, da pokušaju da nagovore Albance iz oblasti Mitrovice na upućivanje jedne delegacije u Tiranu i Rim sa zadatkom da izdejstvuju da se oblast Mitrovice priključi Velikoj Albaniji... Ovdasnji italijanski poslanik nije mi do sada iznosio nikakve teškoće u oblasti Mitrovice, samo mi je zatražio nadzor nad nekoliko albanskih eni-

Vodeći Albanci su dosada odbijali italijanske pokušaje infiltracija u oblast Mitrovice. Albansko izaslanstvo iz Novog Pazara (Srbija), prema albanskom prikazivanju, imalo je samo zadatak da traži albansku pomoć za Novi Pazar koji su Nemci evakuisali i srpski ustanici jako ugrozili⁴ i čija su albanska naselja razdvojena srpskim naseljima. Prema saopštenju krajskomandanta u Mitrovici, albanska milicija iz Mitrovice uputila je u Novi Pazar pojačanje i municiju.⁵

2.) U oblasti Mitrovice vodeće položaje zauzima više Albanaca koji su došli iz stare Albanije, a među njima i okružni načelnik u Mitrovici Ago-Agaj, iz Tirane (Valone), navodno jedan od organizatora poslednjeg pokušaja pobune protiv Ahmeda Zogua; dalje, politički referent albanskog Narodnog saveza u Srbiji Vehbi Frašeri, iz Tirane, sin posled. albanskog ministra predsednika i navodno penzionisani činovnik Ministarstva privrede u Tirani. Obojica se deklarišu kao protivnici Italijana i neće da se vrate na italijansko područje. Prema njihovim izjavama njihovo nastojanje odgovara želji pretežne većine Albanaca za slobodnom Velikom Albanijom, kao krajnjem cilju, u koju bi ušli Novi Pazar i oblast Mitrovice, ali s potpunim isključenjem Italije. Oni bi pozdravili nemački protektorat nad celom Albanijom; prema izjavama svih albanskih vođa, stanovništvo oblasti Mitrovice odlučno odbija zajednički život sa Srbima, dok nasuprot tome postoji radosna spremnost

granata, pristalica Ahmeda Zogua, u Beogradu, ali ipak me dosada nije obavestio o njihovim spletkama.

Italijanska vojna akcija u oblasti Mitrovice izlišna je već stoga što u Mitrovici upravlja nemačka krajskomandantura. Nema razloga za postavljanje italijanskog konzulata u Mitrovici, ovo utoliko manje zato što je ovdašnjem italijanskom poslanstvu već dodeljen jedan albanski referent u rangu poslanika... U slučaju da italijanska vlada insistira u ovome pravcu, ja bih predložio da se nemačkoj krajskomandanturi prida ijedan stalni politički savetnik koji bi bio potčinjen meni...« (AVII, London-2, 297989-91).

⁴ Krajem oktobra 1941. oko Novog Pazara su se nalazili delovi Kopaoničkog NOP odreda i jedinice četnika Draže Mihailovića s namerom da zajednički napadnu ovo mesto. Međutim, zbog izdaje četnika, Štab Kopaoničkog NOP odreda je morao da svoje jedinice povuče u pravcu Raške. Četnici DM su 4. i 21. novembra i 5. decembra 1941. preduzeli napade na Novi Pazar, ali bez uspeha. Odbranu Novog Pazara organizovao je nemački kolaboracionista Aćif Hadžiahmetović sa 12 albanskih »barjaktara«. Opširnije o tome vidi u knjizi »Sandžak«, str. 172-478.

⁵ U Novom Pazaru se u toku novembra 1941. nalazilo preko 3.150 naoružanih albanskih kvislinga. Oni su iz Kosovske Mitrovice, od okupatora, dobili pomoć u naoružanju: 200 pušaka, 4 puškomitraljeza, 150 bombi i 40 sanduka municije, a u drugim mestima su kupili, od okupatora, 400 pušaka, 3 puškomitraljeza, 50 bombi i 10 sanduka municije- (»Sandžak«, str. 174).

za saradnju s nemačkim vlastima. Prema mišljenju krajskomandanta, u interesu održanja mira i rada, ni u kom slučaju se ne treba odreći saradnje ovih starih Albanaca u Mitrovici.

Mišljenje: Saglasno sa shvatanjem iznetim u telegrafskom izveštaju iz Rima i opunomoćenog generala, mišljenja sam da ove stare Albance do daljeg treba ostaviti u Mitrovici.

3.) Osim staroalbanskih činovnika, u Mitrovici živi više Albanaca iz stare Albanije, odnosno iz oblasti bivše Jugoslavije koje je sada okupirala Italija, koji su članovi ili prijatelji tzv. Kosovskog komiteta, kao što su to Bedri Peja i Redžet Mitrovica.

4.) Albansko vodstvo oblasti Mitrovice nedavno je zamolilo da se odobri postavljanje 40 učitelja iz stare Albanije u oblasti Mitrovice. Pošto jugoslovenska država nije dozvoljavala škole sa albanskim nastavnim jezikom, oko 110.000 Albanaca muslimana ne raspolaže izučanim učiteljima.

Mišljenje: Ako Albancima u oblasti Mitrovice treba da bude omogućena izgradnja njihovog školstva, onda je neizbežno da se u cilju obučavanja ovdašnjih pomoćnih nastavnih snaga ili po pretvaranju državnih škola u privatne odobri upotreba 40 učitelja iz Stare Albanije u toku jedne godine. Vojni komandant je ovo odbio. Pitanje je da li ovim nije prejudiciran naš stav prema sličnim mađarskim željama u Banatu, pri čemu svakako postoji razlika što su u Banatu i u jugoslovensko vreme postojale škole s mađarskim nastavnim jezikom.

5.) Moje nadležstvo i dalje prati situaciju u oblasti Mitrovice.⁶ Referent za narodnost održava odnose sa albanskom Narodnom grupom čiji vođa Ali Draga živi većinom u Beogradu gde namerava da stvori jedan biro. Stoga nije potrebna neposredna stalna veza između generalnog konzula u Tirani i nemačkim ustanovama u Mitrovici te ju je vojni komandant odbio.

Sleduje pismeni izveštaj.

Bencler

⁶ Prema izveštaju Feliksa Benderà, to je bilo neophodno iz sledećih razloga:

»Nemački interesi u oblasti Mitrovice ekonomski se ograničavaju PjLnalagtfillfe IIUiJiLtnmlmr ^E^SgjX'a'polltigKi da se obaabedi red i mir i po mogućstvu spreči da pod današnjom ustaničkom psihozom stare suprotnosti između albanskog i srpskog stanovništva dovedu do krvavih sukoba. U ovome cilju u upravu je uključeno i ovdašnje mesno albansko stanovništvo. Za pogon rudnika Trepča upućeni smo na srpski deo stanovništva, pošto, jg,iskuStvom-likozano da albansko stanovništvo nije grkladno za rad (AVII, London-2. s. 297989-91).

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 31. OKTOBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA I OPERACIJI SOPSTVENIH SNAGA NA TERITORIJI SRBIJE I OKO BANJE LUKE'

KR— Telegram

0. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Gen. St. d. H., Operativnom odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin),
K-tu Soluna — Jegeja
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 31. 10. 1941.

Srbija:²

- 1) Ustanici su ponovo zauzeli Kličevac³ (16 km severno od Požarevca); proterali srpsku žandarmeriju. Sopstveni gubici iznose 7 ljudi. Mađarska dunavska flotila bombardovala je Kličevac. Kod Vrbe (6 km jugoistočno od Kraljeva) ponovo porušena 2 drumaska mosta. Kod Palilule (železnička pruga Niš — Zaječar) bande odvele stražare i radnike na pruzi. Izvršen prepad na 8 srpskih opština.
- 2) 342. div.: lokalna čišćenja južno od Valjeva.⁴ Neprijatelj je izgubio 9 ljudi.⁵ Sopstveni gubici: 3 ranjena.⁶

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 4125, s. 8002988.

² O situaciji na ovoj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 243: izveštaj opunomoćenog komandanta u Srbiji od 31. oktobra 1941.

³ Akciju su izveli delovi Požarevačkog NOP odreda (AVII, Nda, reg. br. 26/2-1. k. 26A; »Hronologija«, str. 143).

⁴ Protiv ove divizije borbu su vodili delovi Valjevskog i Užičkog NOP odreda s ciljem da spreče prodor okupatorskih jedinica iz Valjeva ka Kosjerićima i Užicu (Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 67).

⁵ i ⁶ U izveštaju 342. pd za period od 20. do 30. oktobra 1941. na-

125. pp: akcija završena.⁷ Ponovo je u toku dopremanje namirnica u Beograd. Neprijateljski gubici iznose 29 ljudi.

717. div. \ uspešan ispad iz Kraljeva prema severa. Zaplenjeno: 2 topovska prednjaka i municija. Neprijatelj je izgubio 80 ljudi. Sopstveni gubici iznose: 2 mrtva i 6 ranjenih.

Avion komandanta Srbije Ju — 52 srušio se kod Petriča (jugozapadni rejon Bugarske). Poginulo 7, ranjena 4, a 1 nestao.

Hrvatska:

U rejonu Dervente (jugozapadno od Broda) opljačkano više opština.

718. div.: prilikom akcije čišćenja istočno od Banje Luke neprijatelj izgubio 180 ljudi.⁸

⁹ Štab [12] armije nalaziće se od 1. 11. u Solunu.

Komandant oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7295/41. poverljivo, od
31. 10. 1941.

F. d. R.
Resler
poručnik

vode se sledeći gubici protivnika: 240 poginulih, 100 streljanih i 110 uhapšenih; plan: zaprežna ikola-metalna, 1 puškomitraljez, 1 laki minobacač, 35 pušaka i razne vojne opreme, kao i 35 goveda i 15 svinja. Gubici 342. pd *lu torn* periodu su bili 4 poginula vojnika i 14 ranjenih oficira i vojnika. Kod 1. bat. 220. pt. div. bilo je izbačeno iz stroja 6 tenkova. Iz ropstva je oslobođeno: u Loznici 21, IU JCoviljači 10 i Krupnju 10 nemačkih vojnika, a u Zajači je oslobođeno 80 folksdojčera (AVII, Minhen-6, s. 4226).

⁷ Vidi dok. br. 203.

⁸ Akciju protiv 1. banjalučke čete, koja se nalazila na desnoj obali r. Vrbanje, u rejonu Crnog vrha, izvodili su delovi 738. pp 718. divizije i 10. domobranski pp iz Banje Luke (AVII, NDH, reg. br. 6 i 31/1, k.3; »Hronologija«, str. 126).

⁹ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 1. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I BOSNI I O OBOSTRANIM GUBICIMA'

K-DA 12 ARMIJE²
PRIM. 2. NOV. 1941
vreme 1245
la, br. 2561/41 pov.

KR — Telegram

Poverljivo

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H. Gen. St. d. H., Op. odelj.
O. K. H. Odeljenju za inostranstvo — Istok,
Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 1. 11. 1941.

Srbija:³

- 1) Od 1. 11. uspostavljen ograničeni železnički saobraćaj za civilno stanovništvo.
- 2) 342. div.: više borbi oko Valjeva. Bande izgubile 164 čoveka. Sopstveni gubici: 4 ranjena.
714. div.: manje akcije jugoist. od Jagodine, istočno od Požarevca, južno od Topole i kod Boljevca (26 km jugozapadno od Zaječara).
717. div.: odbijen artiljerijski napad bandi na Kraljevo.⁴ U akciji severozapadno od Kragujevca ustanici su izgubili 18 ljudi. Sopstveni gubici: 1 ranjenik.
- 3) Za pojačano osiguranje železničkih pruga Niš — Sofija i Niš — Skoplje, koje su do sada već osiguravali Bugari, pristigao je po jedan bugarski bataljon.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 4(25, s. 8002987.

² Štambilj primaoca.

³ O situaciji na ovoj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 247: izveštaj nemačkog vojnog zapovednika Srbije od 1. novembra 1941.

⁴ Vidi dok. br. 215.

- 4) U Beogradu će za odmazdu biti streljano 200 talaca.

Hrvatska:

Ustanici su tukli Višegrad iz artiljerije i peš. oruđa. Izvršen je prepad i opljačkan brzi voz 10 km južno od Doboja. Među 17 mrtvih nalazi se i 1 nemački vojnik.⁵

Prepadi ustanika oko Sarajeva. Stupari (25 km južno od Tuzle) nalaze se u rukama ustanika.⁶

11/738. pp (718. div.) vrši čišćenje u rejonu južno od Sarajeva.⁷

K-t oružanih snaga
na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7302/41, poverljivo, od
1. 11. 1941.

Za tačnost prepisa:

Resler
poručnik

⁵ Akcija je izvedena na pruzi Doboje — Sarajevo, 10 km južno od Doboja. Pored mrtvih, bilo je i 15 ranjenih (AVII, NAV-T-312, r. 460, s. 8046575).

⁶ Napad su, 30. oktobra 1941, izvršili delovi Birčanskog i Ozrenskog NOP odreda (jačine oko 400 boraca). Posle dvodnevni borbi oni su razbili 1. bataljon 8. domobranskog puka i oslobodili selo Stupare (AVII, a. NOP, reg. br. 9/4, k. 1988; a. NDH, reg. br. 29, 30/1, k. 3; reg. br. 1/1, k. 4, reg. hr. 6/2, k. 150A, reg. br. 7/10-3, k. 71).

⁷ Tom prilikom je 2. bataljon 738. pešadijskog puka spalio sela Toplik, Klanac, Tilavu i Kiek (AVII, a. NDH, reg. br. 19/3, k. 152; reg. br. 1/1, k. 56; reg. br. 32/1, k. 158, reg. br. 6/16, k. 61).

⁸ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

**ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD
1. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA UNI-
ŠTENJE PARTIZANA NA PODRUČJU JUGOISTOČNO OD
ŠAPCA¹**

Odelj. Ia, br. 4971/41
str. pov.²
O. U. 1. 11. 41.

Strogo poverljivo!

OPUNOM. KOMANDANT U SRBIJI
Odelj. Ia, br. 932/41. str. pov.

18 primeraka
14. primerak
1 prilog³ od 2. 11. 41. u 10,50 č⁴

*Zapovest za uništenje ustanika
jugistočno od Šapca⁵*

1.) *Neprijatelj*

U predelu između Save, Dobrave i reke Uba pretpostavljaju se komunističke bande u jačini od oko 2.000 ljudi. Podršku ovim bandama pruža prostor Banjani — Vladimirci — Koceljevo.

Zapadno od ovog područja javljeno je o manjim bandama.

Odsek Dobrave bio je 30. 10, između Zablacé i Ridake, posadnut od neprijatelja.

Severno od Valjeva, sve do Save, verovatno se nalaze:⁶
I posavski bataljon⁷ — južno od zavoja Save,

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1257-60.

² Štambilj primaoca.

³ i ¹⁰ Tim prilogom -(kartom) redakcija ne raspolaže.

⁴ Dopisano rukom.

⁵ O toku ovih dejstava vidi dok. br. 225, 228, 230 i 235.

⁶ Početkom novembra 1941. na tom području nalazili su se Mačvanski, Posavski, Kosmajski i Valjevski NOP odred, ukupne jačine oko 4.400 boraca (VIG, br. 4/66, str. 20—26).

⁷ i ⁸ Posavski NOP odred je imao četiri bataljona, jačine oko 1200 naoružanih boraca. Komandant odreda je bio Koča Popović a politički komesar Bora Mairković (VIG, br. 4/66, str. 20).

III posavski bataljon⁸ — zapadno od Uba i oko Dokmira.

2.) *342. peš. div.*, delovi *125. peš. puka*, *750. peš. puka* i *220. pt bataljona* koncentričnim napadom uništiće neprijatelja koji stoji jugoistočno od Šapca.

3.) U tu svrhu angažuju se:

Grupa 342. peš. div.: Rukovodilac, komandant *342. peš. div.*,⁹ sa 2 pešadijska bataljona i 1 oklopnom četom napada od Uba preko Baniana, odnosno Kalinovca, na Vukonu — Igrište (kota 2u5), sa 4 pešadijska bataljona i 2 oklopne čete napada od Valjeva preko Koceljeva na Grobljanska M. — Vukodraž — Stolice (kota 236) — Srednje brdo.

1. ojačani bataljon 125. pp napada od Obrenovca preko skele na Debrc.

Grupa 750. peš. puka: Rukovodilac, komandant *750. peš. puka* sa III/697. pp, jednim bataljonom *750. pp*, *220. pt* bataljonom (bez 1 čete) napada od Šapca preko Male Vranjske na Vladimirci — Orid.

1 pt četa iz *220. pt* bataljona nastupa od Šapca na Slatinu.

4.) *Dnevni ciljevi* za nastupanje i napad vide se iz priložene karte.¹⁰

Pri ovome je bitno da se u prvim danima, a naročito na zapadnom krilu (grupa Valjevo), postignu — bez obzira na okolnosti — navedeni ciljevi, i to u propisanom vremenu, jer bi inače uspeh ovog poduhvata mogao da bude doveden u pitanje.

Da bi se u svakom slučaju garantovalo neometano nastupanje pešadije, moraju se jedinice zadovoljiti *neophodnim i najnužnijim* brojem vozila. Postojeće *zapreke* pešadija mora zaobići bez ikakvog zadržavanja.

Od *artiljerije* povesti sobom samo brdsku artiljeriju.

5.) Po dostizanju linije *Provo — Meovine* mora se prostor između jedinica i Save očistiti, što će narediti komandant *342. peš. div.*

6.) *Zadatak pt čete*, koja od Šapca treba da prodre na Slatinu, jeste da od 5. 11. ujutru do 7. 11. uveče, pomoću predstraža i krstarećih patrola, spreči izvlačenje neprijatelja ka zapadu, preko linije Popovac — Slatina.

⁹ Dr Valter (Walter) Hinghofer, general-lajtnant. Njega je 19. novembra 1941. smenio general-major Paul Hofman (AVII, Minhen-6, s. 395-6, NAV-T-501, r. 250/1128-9).

- 7.) Sve do prijema komande od strane komandanta 342. peš. div., 8. 11. ujutro, pojedine grupe izvršavaju samostalno svoje zadatke, pri čemu se što ranije mora uspostaviti i trajno održavati veza sa susedima.

Prilaženje na dan 4. 11. mora se izvršiti, bez obzira na događaje sa strane drumova i puteva, imajući pred očima samo cilj da se uspešno ostvari raspored u polaznoj situaciji.

Nastupanje, počev od 5. 11., treba izvršiti u *što širim frontovima*. Šume i naseljena mesta pretražiti radi pronalazjenja naoružanih ljudi, oružja i municije.

Ko se zadesi sa oružjem u ruci ima se streljati. Naseljena mesta iz kojih se puca treba da budu spaljena.

- 8.) *Prikupljanje grupe* 342. peš. div. izvršiće se po naređenju komandanta divizije.

1. bataljon 125. pp treba da bude na dan 4. 11. — po naređenju komandanta 125. pp — preko Beograda i Obrenovca na sopstvenim kamionima privučen što bliže Ušću. Kolona teretnih automobila, po istovaru, ostaće u Obrenovcu na raspolaganju komandanta bataljona (povratni transport).

220. pt bataljon kreće 3. 11. iz Beograda preko Zemuna u Šabac. Javlja se 3. 11. 41. uveče u Šapcu komandantu 750 pp.

- 9.) *Po završenom poduhvatu*, komandant 342. peš. div. uputiće sve delove i jedinice u njihova dosadnja mesta stanovanja. Zapovest za ovo sledi.¹¹

III/697. peš. pp krenuće iz Šapca preko Lešnice u Loznicu. U Loznici bataljon ostaje sve do daljeg. Četa u Lešnici ostaje pod njegovom komandom. Zadaci po posebnom naređenju.

1 oki. četa 202. oki. bataljona biće u Klenku utovarena u vagone radi otpreme železnicom u Beograd i angažovanja u jugozapadnoj Srbiji. Ova četa se sve do daljeg izdvaja iz sastava 202. oklopnog bataljona.

- 10.) *Zarobljenici* se u prvo vreme vode sa trupom, a docnije se predaju u Šapcu.
- 11.) Naoružano vazdušno izviđanje naređuje opunomoćeni komandant u Srbiji.
- 12.) *Kraljevska mađarska dunavska flotila*, u smislu posebne zapovesti, krstarenjem na odseku Save između Ušća i Ob-

¹¹ Dopisano rukom.

renovca sprečava prelaženje ustanika preko Save ka severa.

Dostavljeno:¹²

Berne
general pešadije

BR. 220

IZVEŠTAJ NAČELNIKA ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 1. NOVEMBRA 1941. O NARODNOOSLOBODILAČKOM POKRETU I O ČETNIŠTVU DRAŽE MIHAILOVICA U SRBIJI, NJIHOVOM NAORUŽANJU, OPREMI, TACTICI RATOVANJA I RASPOLOŽENJU STANOVNIŠTVA¹

Prepis

Prilog 3.

O. U 1. 11. 1941.

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI

1a/lc

Br. 3355/41. poverljivo

Poverljivo

Predmet: Ustanički pokret.

I. NOSIOCI USTANIČKOG POKRETA U SRBIJI JESU:

- a) *četnički sastavi*, kojima su se priključili ostaci jugoslovenske vojske² (pod uticajem Londona),
b) *Komunističke bande*, dirigovane od Moskve.³

¹² Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ova zapovest dostavljena.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 623-5.

² i ⁴ Misli se na jedinice koje je obrazovao Dragoljub Draža Mihailović, pukovnik bivše jugoslovenske vojske. Opširnije o tome vidi dok. br. 97, 105, 153, 222, 232-237 i 243; Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 34, 47, 49, 52, 59, 60, 61, 62, 65, 69, knj. 20, dok. br. 13, 29; tom II knj. 1, dok. br. 53, 68, 69, 70, 72, 73, 718, 82, 85, 817, 90; tom VI, knj. 1' dok. br. 70.

³ i ⁸ Vidi dok. br. 78. O razvoju NOP-a i formiranju narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, vidi Zbornik tom I, fcnj. 1 str. 18-21, 22-26, dok. br. 1. 34, 35 i 92, knj. 2, dok. br. 6, 7, 9, 22, 25 - 26, 31, 35, 37, 40, 83 i 87; tom II, knj. 2, dok. br. 7, 8, 9, 13, 14, 20 22' 24, 44, 51, 68 i 69; tom V, knj. 2, dok. br. 1, 9, 10 i 12; tom VI, knj. 1 dok. br. 22, 23, 36, 43, 46 i 77.

Ove obe grupe, i pored raznolikih poticaja i pojedinačnih incidenata, rade zajedno protiv nemačkog Vermahta sa zajedničkim ciljem da oslobode zemlju od okupatora.

Uz a) *četnički sastavi*.⁴

Četnički sastavi jugoslovenske vojske obrazovani su pre rata sa osloncem na tradicionalnu četničku misao (banditski rat protiv turskih okupacionih trupa). Oni su trebali da obrazuju protivtežu manjinama u jugoslovenskoj vojsci. Ukoliko bi jugoslovenska vojska bila prinuđena da kao u svetskom ratu napusti zemlju, njima bi pripao zadatak da ostanu u zemlji i da nastave borbu u pozadini neprijatelja putem *gerilskog rata*.

četnički sastavi postoje na celokupnoj bivšoj jugoslovenskoj teritoriji.

U početku ustanka je kod četnika došlo do cepanja. Jedan deo pod vodstvom *Koste Pećanca*,⁵ čija glavna oblast uticaja obuhvata južni deo zemlje (tamo 1500—3000 ljudi), stavio se na raspolaganje vladi general-pukovnika Nedića i prihvatio borbu sa komunistima. Ova grupa se sada, koliko se može verovati, pripojila žandarmeriji. Većina četničkih sastava pod vodstvom pukovnika Draže Mihailovića (5—10.000 ljudi) zauzima prema nemačkom Vermahtu neprijateljsko držanje i povezuje se sa komunistima.⁶ Veći deo neprijateljskih četnika dosada još nije bio stupao u otvorenu borbu protiv nemačkog Vermahta.

Oni su se borili protiv nemačkog Vermahta u sledećim slučajevima:

U *severozapadnom uglu Srbije*, gde su se u savezu sa komunistima stavili u otvorenu borbu.⁷

Pri borbama u *dolini Zapadne Morave*, oko čačka i Kraljeva, slanjem dva bataljona komunistima (navodno da ne prepušte potpuno komunističkom uticaju oblast Zapadne Morave).

U više slučajeva putem *prepada na nemačke trupe*, pri čemu većinom primenjuju lukavstvo, npr. opominju trupu od

⁵ Vidi dok. br. 76,110,137 i 153.

⁴ O kontaktima Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije sa četnicima Draže Mihailovića vidi Zbornik, tom I, knj. 21, dok. br. 11, objašnjenje 2; tom I, knj. 1, dok. br. 68, 69, 70, 72, 78, 812, 85, 87 i 90, knj. 2, dok. br. 34, 62, 65 i 69; AVII, »Vishaupt«, reg. br. 18/1, k. 70; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I, str. 71—74, 139; dr Jovan Marjanović, n. d., str. 183—210, 295—320, 333—363.

⁷ Na ovom području su dejstvovali Valjevski i Mačvanski NOP odred, a od četnika — odredi kapetana Dragoslava Račića, poručnika Ratka Martinovića i popa Vlade Zečevića (vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 61 i 70).

navodnog komunističkog napada, dovode je u zasedu i razoružavaju.

Glavna oblast Mihailovićevih četnika nalazi se između doline Zapadne Morave i Kolubare do Drine i zapadno od Drine. Mihailović, međutim, ima pristalice i južnije od doline Zapadne Morave i istočno od Morave.

Naoružanje: puške, mitraljezi i ručne bombe ponegde minobacači i topovi.

Odeća: različita. Delom četnička uniforma (sa šubarama), delom uniforma vojske i žandarmerije, delom seljačko odelo. Većinom oznaka na kapi (mrtvačka glava i jugoslovenski orao).

Stanovništvo podržava Mihailovićeve četnike u svakom pogledu.

Uz b) *Komunističke bande*⁸ (Narodnooslobodilački partizanski odredi):

Bande se velikim delom sastoje od seoskog ološa i robijaša.

Naoružanje: puške, mitraljezi i ručne bombe.

Većinom seljačko odelo, delom srpske *ali i nemačke* uniforme, sovjetska zvezda ili crveni znaci koji se, pak, mogu lako ukloniti.⁹

Planski prepadi na opštine (spaljivanje arhiva) da bi se paralisala uprava, sabotaže na komunikacijama, prepadi na manje jedinice Vermahta iz zasede.

U udruženom sastavu bande su istupale protiv nemačkog Vermahta:

a) *U severozapadnom uglu Srbije*.

b) *U dolini Zapadne Morave*. One su, po evakuaciji od strane nemačkih trupa posele Užice i čačak i proglasile sovjetsku republiku.¹⁰ Onda su se koncentrisale oko Kraljeva, koje je napadnuto uz angažovanje artiljerije i 3 tenka.¹¹

⁹ Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, str. 80—81: naredbu Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije o uniformama i oznakama partizana.

¹⁰ Odnosi se na oslobođenu teritoriju zapadne Srbije, odnosno na Užice i okolinu popularno nazivanu Uzička republika. Ona je od avgusta do 29. novembra 1941. bila osnovna baza ustanka u Srbiji, a Užice je od 24. septembra 1941. bilo sedište Centralnog komiteta KPJ, Vrhovnog štaba NOPOJ, Glavnog štaba NOP odreda Srbije i drugih ruku vodećih organa NOP-a u Srbiji. U gradu su radile fabrika oružja, radionice odeće i obuće, štamparija »Borbe« itd. Partizanski voz je saobraćao na relaciji Užice — čačak i Užice — Višegrad. Bio je organizovan i automobilski saobraćaj. Pod pritiskom nadmoćnih nemačko-kvilsliških snaga, partizanske jedinice su se 29. novembra 1941. povukle iz Užica. Opširnije o ovoj slobodnoj teritoriji vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 39, 44, 718, knj. 20, dok. br. 2, 3; tom II, knj. 2, dok. br. 21; »Užice 1941« str. 124—295.

¹¹ Vidi dok. br. 215 i 218 .

II. SPREMNOST STANOVNIŠTVA ZA ORUŽANE AKCIJE

Uopšte narod u ustanicama (komite) vidi narodne junake. Četnici Draže Mihailovića nalaze svuda podršku, dok komunističke bande delom stoje u suprotnosti sa stanovništvom.

Sa obe strane doline Morave živi mirno, materijalistički nastrojeno seljačko stanovništvo, koje malo naginje bilo kakvim akcijama, jer time ugrožava svoja materijalna dobra.

U zapadnoj Srbiji, u oblasti Zapadne Morave i Kolubare — glavna je oblast otpora. Ratničko i lako razdražljivo stanovništvo podržava ovde ustanak u velikoj meri.

III. NAČIN BORBE BANDI²

Bande po pravilu izbegavaju otvorenu borbu. One se bore lukavo i prepredeno, postavljaju zasede i izvode dobro pripremljene snažne prepade sa najkraćeg odstojanja. Pri tom im je od koristi ispresecano nepregledno *zemljište* i *pomoć stanovništva*.

Pri susretu sa jačim snagama one se ne upuštaju u borbu, već se uklanjaju bočno da bi se, kad trupa prođe, ponovo pojavile i izvele *prepade na pozadinske veze*. Ponekad se izvode prepadi na pojedinačna vozila na taj način što se puste da nalete na prepreku a onda im se odstupnica odseče novopostavljenim preprekama.

Ovaj način borbe zahteva kod svih *sopstvenih pokreta* jaka bočna obezbeđenja — jaku pratnju svih vozila i komore i izdvajanje posebnih snaga za obezbeđenje pozadine.

Za aktivno tučenje bandi pokazale su se kao naročito uspešne dobro pripremljene akcije pojedinih ili više grupa koje imaju cilj da *okruže* neprijatelja o čemu je izvešteno.

Bande menjaju često svoje *mesto boravka*, ali se većinom zadržavaju u određenim oblastima. Njihovi logori, koje uvek obezbeđuju, većinom su postavljeni izvan saobraćajnih puteva.

Za uhođenje tih logora svrsishodna je upotreba pouzdanih meštana; njima se može određivati nagrada (Određba opunomoćenog komandanta u Srbiji, IVa/Ic, od 15. 10. 41, pri-

¹² Za obuku nemačkih jedinica u borbi protiv partizana okupator se koristio »Uputstvom za vođenje partizanskog ratovanja«, koje je, navodno, izdao Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju. Ono je 13. septembra 1944. dostavljeno svim nemačkim komandama i jedinicama (do čete), s napomenom da ga dobro prouče i da ga iskoriste u izvodenju dejstava radi suzbijanja ustanika u Jugoslaviji. Vidi dok. br. 154 u ovoj knjizi, objašnjenje 7; AVII, k. 28, reg. br. 6/1. O tadašnjoj taktici partizanskog ratovanja vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 22, 23 i 24.

log).¹³ Kod pojedinih jedinica sa uspehom su angažovani četnici kao izviđači.¹⁴

Ako ise želi da bande budu iznenadno (noćni marševi) zatečene u svojim skloništima, preporučuje se takođe angažovanje pouzdanih *meštana kao vodiča*.

Dosadašnja iskustva pokazuju da odvojeni mali nemački odredi (vodovi il čete) ubrzo moraju da računaju sa noćnim prepadima ili okruženjem. Posedanje pojedinih mesta takvim malim odredima u blizini bandi, koje se ne mogu zahvatiti, zatim iznenadnim prepadom uz sprovođenje okruženja, izgleda da obećava uspeh.

Pošto banditi nose većinom seljačku odeću, to se oni bez oružja retko mogu razlikovati od mirnog stanovništva. U više slučajeva banditi su istupali u nemačkoj uniformi.

Često se male bande, pošto su bile proterane noću opet vraćaju i vrše prepade na stražare, telegrafske vodove itd.

Prenošenje vesti kod bandi:

Za prenošenje vesti i naređenja većinom se angažuju kuriri — pešaci.

Od jednog komunističkog odreda poznat je sledeći način dobijanja i prenošenja vesti:

U teritorijalnoj mreži veze pripadnici partije donose vesti centrima veze u većim mestima, koji centri su istovremeno i centri svođenja podataka. Odatle podaci idu koncentrično u sabirne punktove na terenu koji se često menjaju. Iz sabirnih punktova bande uzimaju vesti. Taj put služi i za prenošenje naređenja.

Zato trupa mora kod sumnjivih da traži spise.

F. d. R. d. A.	Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
Fajt	načelnik štaba
kapetan	pot.: Pemsel

¹³ Taj prilog redakcija nije našla.

¹⁴ Misli se na četnike Koste Pećanca. Opširnije o njima vidi Zbornik, tom I, knj. 2, dok. br. 58.

IZVEŠTAJ 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 1. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI KOD PARTIZANSKIH SNAGA I KOD ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA U REJONU VALJEVO — LOZNICA, SARADNJI SA ČETNICIMA KOSTE PECANCA I ZAROBLJENIM NEMAČKIM VOJNICIMA¹

Div. Gef. Std., 1. 11. 1941.

342. PEŠ. DIVIZIJA

Odelj. Ic (otvoreno)

Predmet: Izveštaj o neprijatelju.

I. *Opšte*

- 1.) Posle povlačenja poslednjih jedinica banditi su opet uznemiravali *Loznicu*. Jedna mala grupa za samozaštitu, naružana puškama, koja je posle toga formirana, izgleda da do sada nije promašila sa svojim delovanjem.
- 2.) *Nastupni marš* divizije od Loznice ka Valjevu protekao je bez značajnih dodira sa neprijateljem. Neprijatelj se povukao prema jugu i severoistoku. Naše snage uspele su samo kod Pecke da primoraju jače neprijateljske snage na borbu i da ih odbace.² U klancu južno od Kamenice banditi su 26. 10. pre podne izvršili vatreni prepad, ali su uz velike gubitke razbijeni.

Prilikom ulaska u Ub došlo je 27. 10. oko podne do jačeg sudara sa jačim snagama bande, koje su delom vršile obuhvatni napad, ali su se morale povući uz osetne gubitke.⁰

- 3) Već sada se javlja o *povratku bandita* u rejone koje je divizija opet napustila. Tako je jugoistočno od Loznice ustanovljena jedna manja neprijateljska grupa, koja je ometala drumski saobraćaj neposredno posle odlaska nemačkih trupa.

Most na putu Loznica — Valjevo, kod Draginca, već je pre nekoliko dana porušen. Juče posle podne bande koje su došle iz Bukovice počele su da ruše most kod Zlatari-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2130, s. 626-32.

² Te borbe, protiv delova Valjevskog NOP odreda, vodili su delovi 699. pp (vidi dok. br. 206, objašnjenje 3, »Hronologija«, str. 142.

¹ Kod Uba su se delovi 697. pp borili protiv delova Posavskog NOP odreda (»Centralna Srbija«, str. 214; AVII, a. NOP-a, reg. br. 1/4, k. 1988).

ča (6 km zapadno od Valjeva), koji su pioniri bili opravili.

Stanovništvo mnogo strada od ponovnog terora posle povratka bandi i uvek ponovo traži pomoć."

II. *Rejon Valjeva*

- 1) Grad Valjevo je od početka septembra do dolaska divizije bio ugrožen sa svih strana. On je bio, kao i Šabac, odsečen od svakog dovoza iz okoline. Svi poštanski uređaji prema vani su ometani, svi putevi koji vode iz Valjeva bili su ili su još neupotrebljivi usled razaranja.

Zeleznička pruga Valjevo — Beograd bila je dugo vremena u prekidu. Tek od sredine oktobra opet je moguć donekle redovan železnički saobraćaj.

Sabotaže na ovoj pruzi sada se samo retko dešavaju. Oklopni vozovi koji patroliraju, na koje se bande ne usuđuju, bili su samo katkad obasuti vatrom.

- 2) Nosioi borbe za Valjevo, čiji skori pad je već trijumfalno bio objavljen, uglavnom su bili *komunisti*, koji su vršili rastući pritisak sa *istoka, severa i zo,pada*. I ovde su oni sprovodili poznate metode terora.

Njihove glavne snage posele su skoro sva sela koja se nalaze severno od linije Slovac — Grabovica — Stapar.⁴

Prema novim izveštajima bande su — u vezi sa poduhvatom divizije — započele veće pokrete. Delom kreću se prema severu i severozapadu da bi tamo uspostavile vezu sa bandama u rejonu Dobrave, ili se probijaju sa obe strane Valjeva prema jugu, tražeći vezu sa snagama poznatog četničkog komandanta generalštabnog pukovnika Draže Mihailovića, možda i da pređu na njegovu stranu.

- 3) Snage Mihailovića držale su *južni front* obruča oko Valjeva. Mihailović, koji je do sada otvoreno izražavao svoje neraspoloženje protiv nemačkog Vermahta i na koga treba gledati kao na poslušno oruđe jugoslovenske emigrantske vlade u Londonu, paktirao je sa komunistima,⁵ i to, kako se saznaje, protiv izražene volje većine njegovih pristalica. On je, izgleda, uvideo da put koji je trasirao vodi u katastrofu, i pod pritiskom jedne grupe oficira njegovog odreda morao da popusti i da potraži pregovore sa Beogradom. Verovatno je pri tom važnu ulogu odigralo i, kako je javljeno, veliko nezadovoljstvo u njegovim redovima.

⁴ Na tom području dejstvovao je Valjevski NOP odred (VIG, br. 4/66, str. 35—36).

⁵ i ⁹ O tim kontaktima i rezultatima vidi dok. br. 153, 220, 236 i 243.

- 4) Nasuprot tome, *masa četnika koja se nalazi u rejonu Valjeva* do sada se držala potpuno lojalno. Oni su prema komunistima, zauzeli jasan odbijajući, tako reći, neprijateljski stav i može se reći uspešno se protiv njih borili. Oni su spremni i voljni da zajedno sa nemačkim Vermahtom razbiju komuniste, kao i da u zemlji ponovo uspostave mir i red, i za to traže nemačku pomoć.⁶ U poslednje vreme oni su kod Slovca preuzeli osiguranje železničke pruge Valjevo — Beograd.

Ove četničke grupe, koje su zauzele lojalno držanje, potčinjene su ili održavaju vezu sa *Kostom Pećancem*,⁷ koji, naročito na području južne Srbije (oko Niša), vodi aktivnu borbu protiv komunista. Njegov odred su nemačke instance snabdele naoružanjem. Košta Pećanac se odranije stavio na raspolaganje beogradskoj vladi.

Priležno lojalno držanje četnika oko Valjeva — koji, ukoliko pripadaju grupi Koste Pećanca mogu uz saglasnosti nemačkih vojnih instanci, da nose oružje, i izvestan broj je snabdeven odgovarajućim legitimacijama — zahteva korenitu promenu dosadašnjeg nemačkog shvatanja i držanja.

Prema tome, četnici se, iako nose oružje i imaju legitimacije, samo onda mogu tretirati kao neprijatelji ako oni, što za sada samo očekujemo od Mihailovićevih pristalica, zauzmu neprijateljsko držanje prema nemačkim jedinicama. Predlagano je da se *specijalnom oznakom* — na primer, srpska trobojka oko kape — ili vodoravnim držanjem puške iznad glave prilikom susreta sa nemačkim jedinicama već iz daleka jasno da do znanja da se ne radi o neprijatelju. U početku će često biti teško razlikovati prijatelja od neprijatelja. Ali to je potrebno da bi se izbegle neugodne posledice.

Streljanje četnika do daljeg može se izvršiti samo ako je činjenično stanje u potpunosti objašnjeno.

Ipak pod ovim okolnostima neophodno je potrebna *stalna oštra kontrola* svih četničkih grupa. Neprijatna iznenađenja jedinice moraju blagovremeno sprečiti pogodnim merama.

- 5) Sve pojediniosti u vezi sa *sastavom i rukovodstvom* četničkih i komunističkih jedinica još nisu prikupljene. Do sada prispeli podaci obrađeni su u prilogu I.⁸

⁶ O tome vidi dok. br. 232, 236 i 256.

⁷ Vidi dok. br. 137, objašnjenje 4.

⁸ Tim prilogom redakcija ne raspolaže.

- 6) *Saradnja* četnika sa komunistima,⁹ izuzev u rejonu Sava — Drina, mogla se konstatovati samo u pogledu Mihailovićevih pristalica. Ali i ova saradnja, izgleda odnedavna umnogome slabi.

- 7) *Disciplina i raspoloženje* kod Pećančevih jedinica može se označiti kao dobro. Vredno je pomena da se svaki onaj čiji metak nije upućen na komuniste kažnjava sa 50 udara batinom.

Nasuprot ovome, Mihailovićeve pristalice javljaju o pojavama rasula. Javlja se o nezadovoljstvu kod mlađih starešina i lošem snabdevanju. Želi se pripajanje Pećancu i Nediću.

Kod komunista izgleda da je u velikom obimu došlo do pojava rasula. Mnoge pristalice traže spas kod četnika.

Na svaki način, na osnovu dosadašnjih iskustava, izgleda da je sazrelo saznanje da se u zemlji mir i red ne mogu ponovo uspostaviti bez nemačkog Vermahta. Takođe je u porastu i raspoloženje za samopomoć.

- 8) *Naoružanje* svih jedinica može se, sada kao i pre, okarakterisati kao dovoljno, delimično čak i kao dobro.

- 9) Nasuprot tome izgleda da *snabdevanje* nije kao što se želelo. Žale se na slabu ishranu, nedovoljnu odeću kao i na neisplaćene prinadležnosti. Izgleda da je samo kod Pećančevih ljudi snabdevanje bitno bolje regulisano, pošto oni primaju svakodnevnu pomoć od beogradske vlade kao i od opštinskih organa.

- 10) Oznake kod raznih jedinica nisu se izmenile. Četnici nose na, najčešće crnoj, šubari srpsku kokardu sa mrtvačkom glavom ispod nje. Komunisti na svojim kapama imaju crvenu zvezdu, uzgredno ispod zvezde i malu jugoslovensku trobojku ili sovjetski amblem sa srpom i čekićem ili čak samo jednostavne crvene trake.

Primećene su trake na rukavu sa natpisom »Partizan«. Starešine — komandanti često imaju na kapama kićanke, četnici zlatne a komunisti crvene.

- 11) *Odeća* kao što je već poznato. Kod većine jedinica seljačka. Malo je uniformisanih, skoro samo kod četnika, četnički oficiri često preko svoje seljačke nošnje nose srpski oficirski šinjel sa epoletama.

- 12) Samo jedan deo četničke grupe Valjevo raspolaže važećim *legitimacijama* zelene boje koje su overene pečatom nemačkih vojnih instanci. Ostali četnici odani [Nedićevoj] vladi imaju legitimacije koje je izdao Pećanac.

- 13) Odlična *obaveštajna služba* komunista i ustaničkih četnika potvrđena je i s druge strane. Ona se obavlja pomoću agenata, uhoda koji se kreću pešice, na konju, motornim vozilima i seljačkim kolima, najčešće obučeni u seljačka odela i koristeći ukradene isprave.

Iscrpnja saslušanja meštana daju ustanicima dalja obaveštenja.

Prenošenje obaveštenja vrši se pomoću kurira peške, na konju, signalima, svetlećim signalima, pištaljkama i pušćanim hicima (npr., signali za uzbunu daju se ispaljivanjem 2—5 metaka više puta), najzad čak i korišćenje životinjskih glasova.

- 14) Stalno se iznova postavljaju *minske i drumske zapreke*. Tako se na putu Valjevo — Užice nalaze mnogobrojne minske zapreke. Dalje treba da su komunisti u selu (8 km jugo — jugo-zapadno od Valjeva) na drumu ukopali tanjiraste mine. Nesumnjivo da i na drugim mestima treba računati sa minskim zaprekama.

- 15) Ustanici su prilikom svog povlačenja povelili sobom nemačke zarobljenike od kojih je u međuvremenu jedan oslobođen. Tako je navodno iz Krupnja početkom oktobra otpremljeno u pravcu Pecke 120 nemačkih zarobljenika. Poslednji transport nemačkih zarobljenika (16 vojnika) treba da je napustio Krupanj 20. 1U. u 10,00 časova 22. i 23. 1U. oko 10.00 časova zarobljenika¹ prošli su u pravcu Užica. Pretpostavlja se da su se među ovima nalazili i zarobljenici koji su otpremljeni iz Krupnja. Mora se računati da u Užicu ima priličan broj zarobljenika. Nije poznato da je ponovo bilo streljanje zarobljenika.

- III) Potpuno seljačko *stanovništvo* je bez sumnje, osim jednog malog dela, antikomunistički nastrojeno. Ono želi mir i red da bi moglo u miru da obavlja svoje poslove. Njegove simpatije većim delom pripadaju četnicima. Od njih se nada da će zaštititi nacionalnost kao i da će ponovo uspostaviti redovne odnose. Komunistička nacionalno obojena propaganda imala je kod ovih lakovernih i (nesposobnih za rasuđivanje) prilično laku igru. U slučaju potrebe pomagala se i terorom. Nosioci komunističke propagande uglavnom dolaze iz gradova. Pre svega, među njima rukovodeću ulogu imaju studenti, studentkinje, lekari, advokati, propale egzistencije, robijaši, crveni španski borci i pojedini oficiri.

O tome vidi dok. br. 134,176, 217, 272.

Dejstvo komunističke propagande za sada je jako opalo. Već se javlja o pojedinačnom otporu protiv komunističkih rovarenja.

Da bi se ova volja za otporom i pomisao na samopomoć među seljacima ojačala, potrebno je sa nemačke strane sprovesti veću propagandu. Ona ne sme da se ograniči samo na letke, ona mora da se odrazi i u disciplinovanom držanju i spremnosti za pružanje pomoći svakog pojedinog vojnika.

Za komandu divizije
načelnik štaba divizije
generalštabni major

BR. 222

IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ I PRIVREDNOJ SITUACIJI U SRBIJI, NDH, CRNOJ GORI I MAKEDONIJI¹

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

Odelj. Ic/AO br. 7324/41. poverljivo

A. H. Qu, 2. novembra 1941.

Poverljivo!

Izveštaj o situaciji na Balkanu

Prethodne napomene:

Služi samo za obaveštenje oficira (do komandira čete), kao podloga za pretresanje političke situacije. Otvoreno objavljivanje, kao, na primer, po istaknutim obaveštenjima — jeste *zabranjeno*. Stavovi koji su sa strane naročito označeni crtom služe samo za usmeno obaveštenje komandanata; njihovo daljnje saopštenje pismenim putem jeste *zabranjeno!*

" Potpis nečitak.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r.454, s. 8039155-73,

SRBIJA

I.) *Državno područje* (uporedi priloženu skicu)

Granice današnje Srbije pokrivaju se uglavnom sa jezičnom granicom. Na zapadu, srpsko naseljeno područje pruža se ipak još duboko u Hrvatsku. Na severoistoku, jedna oblast je kao »Nemačko zaštićeno područje«, odvojena od srpskog prostora.² Područje Zemuna (zapadno od Beograda) ustupljeno je 10. oktobra Hrvatskoj.³ Pojednosti o povlačenju granice, naročito prema Bugarskoj i Crnoj Gori, biće od mešovitih komisija kasnije utvrđene na licu mesta.⁴

Srbija obuhvata oko 3,8 miliona stanovnika, otprilike isti broj nastanjen je izvan granica.

II.) *Vlada*

Najpre postavljena Aćimovićeva komesarska vlada⁵ bila je nesposobna za rad. Narod ju je odbio, kao podložnu Nemcima. Zatim obrazovana vlada general-pukovnika Milana Nedića⁶ radi pod nemačkim rukovodstvom samostalno. General Nedić važi kao osvedočen i neprijatelj komunizma, kao energičan, nepodmitljiv i bezobziran. Kao ministar rata zagovarao je saradnju sa Nemačkom. Njemu se pripisuje dalekovidnost i sposobnost jasnog prosuđivanja.

Nedić je uspeo da za sebe veže jedan niz odlučnih ličnosti. Posle početnih neuspeha izgleda da je vlada, malo pomalo, dobila korena u narodu, da li će moći uspeti protiv u Srbiji još uvek brojnih ekstremnih elemenata mora pokazati budućnost.

III.) *Uprava*

Srbija je pod nemačkom vojnom upravom.⁷ Svi važniji upravni akti (na primer, ukazi-dekreti) moraju biti odobreni od komandanta Srbije.

Unutrašnja izgradnja jako je usporena usled neprestanih nemira. Delimično nije se dalje stiglo od izdatog naređenja. Ali, unatoč svemu, primećuje se jedna jaka volja za izgradnju.

² Odnosi se na Banat i deo severoistočne Srbije.

³ i ²¹ Vidi dok. ibi. 181.

⁴ Vidi dok. br. 224.

⁵ Bliže o tome vidi dok. br. 34 i 126.

⁶ Vidi dok. br. 126, 139 i 154.

⁷ O organizaciji vojne uprave u Srbiji detaljnije vidi dok. br. 8, 13, 18, 19, 21, 24, 34, 36, 155 i 194.

IV.) *Privreda?*

Za nemačko vođenje rata su važni:

- a) Plovidba Dunavom, naročito važan deo katarakta, od Velikog Gradišta do Turn Severina (Železna vrata), jer su ovde naročito lake sabotaze na koritu reke i na branama.
- b) Železnička pruga Beograd — Niš — Solun, istovremeno glavni putevi i linije za vezu.
- c) Industrijska postrojenja, naročito: Rudnik bakra Bor na severoistoku, rudnici Preusag⁹ na severozapadu, rudnik Trepča na jugu, kao i mnogobrojni pojedinačni pogoni, koji su rasuti po celoj zemlji.

V.) *Oružane snage i policija*

Srbija posle primirja ne poseduje nikakve oružane snage. U septembru ove godine komandant Srbije odobrio je srpskoj vladi ograničeno pojačanje policije.¹⁰ Ona će u sporazumu sa mesnim nemačkim vojnim komandantima biti upotrebljena u borbi protiv ustanika. Ona se, posle početnih neuspeha, pokazala kao pouzdana.

VI.) *Ustanički pokret*

A) Uzroci ustanka jesu:

- 1) Oporavak od teškoća kratkoga rata, koji daljne delove zemlje uopšte nije, ili je jedva, dodirnuo.
- 2) Panславističke ili komunističke tendencije.
- 3) Povezivanje ostataka srpske vojske.
- 4) Srpski begunci, koji su proterani sa zauzetih područja (iz Hrvatske 110.000, iz Mađarske 37.000, iz Bugarske 20.000), koji su bez sredstava i dovoljnog staranja, prognani preko granice.

B) Nosioци ustanka jesu:

- 1) Ostaci bivše jugoslovenske vojske,
- 2) Komunistička banda,
- 3) Nacionalne jedinice četnika. Četnici su dobrovoljačko vojničko organizovano udruženje — četa (četa = Schar, kompanija), koje postoji još od oslobodilačkih ratova protivu Turaka, i posle svetskoga rata, osnivanjem četničkog udruženja, dobilo zakonsku podlogu. Reči izgovorene na početku svake emisije tajnog radio-odašiljača glase: »Ovde ne govore ni-

⁸ O tome vidi dok. br. 36, 171, 194, 247 i 194.

⁹ »Preusag« (Projsag). Naziv dolazi od prezimena nemačkog komesara za eksploataciju rudnika u Srbiji. Vidi dok. br. 136 i 148.

kakvi komunisti, već nacionalni četnici, koji su spremni da se bore za oslobođenje Srbije i Jugoslavije» — karakterišu političko držanje. Najstroža disciplina, šutljivost i puno zalaganje vlastite ličnosti osnovni su stubovi organizacije. Vojvoda (vođa bande) gospodar je nad životom i smrću svojih ljudi, važi samo njegova volja.

Jedan deo četnika pod vojvodom Kostom Pećancem bori se danas zajedno sa nemačkim jedinicama i srpskom policijom protivu komunista.¹¹

4) Mešane bande (četnici i komunisti).¹²

C) *Ustanički rejon*

Glavni ustanički rejon sada se nalaze:

a) oko Valjeva¹³ i zapadno preko hrvatske granice¹⁴ (ostaci srpske vojske i četnici),

b) oko Kragujevca¹⁵ (mešane bande),

c) oko Bora i severno od Dunava¹⁶ (pretežno komunističke bande).

U Jastrebac planini¹⁷ (zapadno od Niša) nalaze se četnici Koste Pećanca, koji učestvuju u borbi protivu komunista.¹⁸

Ustanak, započet pojedinačnim delima sabotaže, proširio se danas skoro preko celog srpskog državnog područja. Bande nastupaju u jačini do 1000 ljudi, poseduju lako i teško oružje, a u pojedinačnim slučajevima i artiljeriju. U vremenu od 2. do 11. oktobra¹⁹ na srpskom području izvršena su, npr., 62 dela sabotaže, 51 prepada. Sabotaža je bila izvršena u 33 slučaja protivu saobraćajnih uređaja i u 59 slučaja protivu sredstava za vezu. A 5 prepada je izvršeno na pripadnike nemačkih oružanih snaga i 46 prepada na Srbe (građane i policiju).

¹¹ i ¹⁸ Vidi dok. br. 76, liO, 137 i 153,

¹² Vidi dok. br. 153, objašnjenje 3. i 6.

¹³ Početkom novembra 1941. u severozapadnoj Srbiji su se nalazili Mačvanski, Posavski, Kosmajski i Valjevski NOP odred (VIG, br. 4/66, str. 20).

¹⁴ U istočnoj Bosni su dejstvovali Majevički, Birčanski, Ozrenski, Romanijski, »Zvijezda« i iKalinovički INOP odred, ikao i četničke snage Komande bosanskih četničkih odreda, odnosno Komande operativnih jedinica istočne Bosne, koja je formirana 17. novembra 1941 (AVII, CA, reg. br. 1/1, k. 174, reg. br. 16/2, k. 170; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, I, str. 144—151; A. Đonlagić i M. Leković, n. d., str. 21—41).

¹⁵ Početkom novembra 1941. u rejonu Kragujevca su se nalazili 1. i 2. šumadijski, Kragujevački i Pomoravski NOP odred, u dolini Zapadne Morave čačanski i Uzički NOP odred, a južno od Kraljeva Kraljevački i Kopaonički NOP odred (VIG, br. 4/66, str. 20).

¹⁶ U istočnoj Srbiji su se nalazili Boljevački, Zaglavsko-timočki, Krajinski i Požarevački NOP odred (VIG, br. 1/68, str. 95—124).

¹⁷ U južnoj Srbiji su dejstvovali Rasinski, Kukavički, Ozrenski, Toplički, Nišavski, Vranjski i Babički NOP odred (VIG, br. 4/66, str. 20).

¹⁸ O situaciji u tom periodu vidi dok. br. 178, 1&2—il'84, 188 i 189.

D) *Borba protivu ustanka*

1) Komandant XVIII korpusa general pešadije Beme (opunomoćeni komandant u Srbiji) dobio je zadatak da uguši ustanak u Srbiji i Hrvatskoj.²⁰

Od kraja septembra nemačke jedinice i srpska policija planski su očistile ustaničko područje. Ustanici izbegavaju borbu. Tako se moglo u kratkom vremenu smiriti područje u luku Drine, ustanici su se sa stokom i životnim namirnicama izvukli prema jugozapadu, u Cer planinu. Na ostalim mestima došlo je do ogorčene vatrene borbe.

2) Pojačano je *osiguranje Beograda*, područja Borskog rudnika, železničke linije Beograd — Niš, kao i Zeleznih vrata. Delovi Mađarske i rumunske fiotile upotrebijeni su u borbi protivu ustanika. Šleperi na Dunavu su naoružani.

3) U cilju *odmazde* za delo sabotaže, sa muškim stanovništvom ustaničkih područja koja su očišćena od ustanika postupa se prema sledećim gledištima:

1) Svi oni koji se zarobe u borbama ili akcijama čišćenja biće obešeni ili streljani.

2) Hapšenja se sada vrše samo radi saslušanja i za dopunu izviđanja.

3) Osim toga, da bi se prekinuo priliv ustanicima, muško stanovništvo prikuplja se privremeno u logore. Oni kojima se dokaže da su učestvovali u borbi biće isto obešeni — odnosno streljani, sumnjivi elementi zadržani kao taoci, besprekorni i miroljubivi, posle čišćenja njihovog zavičaja, upućeni nazad na posao. Nemačka akcija bez sumnje je ostavila jak utisak na ustanike. Jedan vidan utisak na ostalo stanovništvo treba sačekati. Opšta situacija i dalje je napeta.

VII.) *Prehrambena situacija i raspoloženje*

Stanovništvo Beograda je u brizi zbog dnevno sve većih teškoća u snabdevanju životnim namirnicama, i zbog do sada nerešenog pitanja snabdevanja Beograda ogrevom. Krivica se ne pripisuje nesigurnosti, koju su prouzrokovali ustanici, već nemačkim posadnim jedinicama. Priča se, i sam Beograd je blokiran. Očekuje se nastupanje ustanika prema Beogradu. U tome slučaju — tako se kaže — stanovništvo će se angažovati za »pravednu stvar«. O događajima na istočnom frontu revno se govori, očekuje se pobjeda Engleske.

HRVATSKA

I.) *Državno područje (uporedi priloženu skicu)*

Posle 10. oktobra, kada je Srbija predala zemunsko područje Hrvatskoj, granice prema *Srbiji* sada su uglavnome utvrđene.²¹

²⁰ Vidi dok. br. 155.

Granica prema *Mađarskoj* još je uvek sporna, pošto Mađari još uvek drže posednuto Međumurje. Međumurje je bilo do početka XVIII veka, zatim opet od 1848, do 1867. hrvatski posed, i od 1918. do 1941. pripadalo je Jugoslaviji. Stanovništvo u 98% priznaje pripadnost hrvatskom narodu.

Današnje granice pokrivaju se otprilike sa onima od bivše Hrvatske, Slavonije, Bosne, Hercegovine, delom morske obale i Dalmacije. Veći delovi ovih poslednjih navedenih oblasti ustupljeni su *Italiji*.²²

Hrvatska je podeljena na jednu nemačku i jednu italijansku interesnu zonu.²³ Saradnja između Hrvatske i Italije jeste napeta.²⁴

Broj stanovnika Hrvatske iznosi danas okruglo 5 miliona, pri tome gotovo 2 miliona Srba.

II.) *Vlada*

Državni vođa (poglavnik) »Nezavisne Države Hrvatske« jeste *dr Ante Pavelić*. Uz njega postoji jedan savet od 12 članova (doglavnici); osim toga još i jedan savet od 7 članova (poglavni pobočnici).²⁵

Prihvatanje jednog kralja iz italijanske kraljevske kuće nije pozdravljeno u svim delovima naroda. Vojvoda od Spoleta. uzet je u obzir za kralja, ali još nije izabran.

III.) *Uprava*

Uprava je istom u izgradnji i jako je ometana, sa jedne strane zahvatima ustaša, i sa druge nemirima ugnjetavanih Srba. Nemačke vojne interese zbiljski zastupa nemački general u Zagrebu, general-major dr h.c.²⁶ Glez-Horstenau.

IV.) *Oružane snage*

Ministar rata i komandant hrvatskih oružanih snaga je Kvaternik. Načelnik generalštaba je general avijacije Laxa.²⁷ Zasada hrvatska vojska sastoji se iz:²⁸

²² i ²³ O delovima koji su pripali Kraljevini Italiji i o Upravi" na toj teritoriji vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok., br. 3, 4, 12, 15, 19, 20, 118, 127, 128, 130, 139, 145, 152, 154, 162, 163 i 170.

²⁴ Vidi dok. br. 235 i 239. O međusobnim odnosima Kraljevine Italije i NDH opširnije vidi Zbornik, tom. V, knj. 1, dok. br. 220, 221, 224, 225, 229, 230, 231.

²⁵ Centralno ustaško rukovodstvo su sačinjavali: poglavnik, doglavničko vijeće, pobočni zbor i poverenici. Na čelu glavnog ustaškog stana se nalazio poglavnik dr Ante Pavelić; na čelu doglavničkog vijeća, koje je imalo šest članova, bio je počasni pročelnik Marko Došen, a na čelu pobočnog zbora, koji je imao četiri člana, nalazio se profesor Ilija Šuljak; poverenika je bilo 17 (Petar Pekić, »Postanak NDH«, Zagreb, 1942, str. 117i–118, 143–150).

²⁴ dr honoris causa (počasni doktor)

²⁷ Vladimir. Podmaršal. On je 3. juna 1941. naimenovan za zapovednika kopnene vojske.

²⁸ O formiranju i razvoju kopnene vojske NDH opširnije vidi VIG br. 3/68, str. 156–192 i br. 2/70, str. 181–214).

5 divizijskih štabova, 46 ljudstvom popunjenih pešadijskih bataljona, kao i 1 biciklistički bataljon. Formirano je 10 artiljerijskih divizionara, ali još nisu potpuno naoružani. Zatim, postoje 15 pešadijskih dopunskih bataljona. A, zbog nedostatka konja, 3 konjička divizionara najvećim delom upotrebljavaju se kao pešadijske jedinice. Počelo je formiranje 3 korpusa i još 1 divizijskog štaba, 2 bataljona za vezu i 4 inžinjerijska bataljona. Naoružanje sastoji se najvećim delom iz nemačkog ratnog plena, i sa kojim je do sada obučen samo mali deo vojske.

Jedna hrvatska legija (jedinice vojske, mornarice i vazduhoplovstva) ušla je u sastav nemačkih oružanih snaga, radi borbe protivu boljševizma.

V.) *Unutrašnja politička situacija*

A) *Ustaše*

Dr Pavelić osnovao je u Italiji ustašku organizaciju.

U Jugoslaviji Eugen Kvaternik starao se za proširenje i učvršćenje ove tada tajne organizacije.

Cilj ustaša bio je osnivanje jedne nezavisne hrvatske nacionalne države beskompromisnom borbom protivu Srba. Ustaška organizacija se prema svom statutu raščlanjava u: *Političku organizaciju*. Njen je zadatak vaspitanje članova, i obuhvatanje celog naroda u ustaškom duhu, kao i staranje o omladini.

Ustašku miliciju (poluvojnička organizacija). Ona je odgovorna za pred i posle vojničko vaspitanje i za rad na nacionalističkom vaspitanju.

Ustaše su fanatički neprijatelji Srba. Po preuzimanju vlasti od strane dr Pavelića, mnogo je škodio ugledu pokreta neobuzdani postupak mnogobrojnih ustaša, pre svega prema delu srpskog naroda. Ustaško rukovodstvo stara se za disciplinu i za čvrstu organizaciju ustaških jedinica. Ove se raspoređuju u bojne, i pod komandom hrvatskih domobranskih oficira upotrebljavaju se na ustaničkim područjima. Oni su se ovde dobro pokazali.

B) *Jevrejsko i srpsko pitanje.*

Između rimokatoličkih Hrvata i grčkopravoslavnih Srba (pravoslavci) postojala je uvek zategnutost. Mlada hrvatska država najbrže je izdala zakone po ugledu na nirnberške jevrejske zakone, koji su ravnomerno važili za Jevreje i Srbe. To je dovelo do najžešćih progona Srba, i pretvorilo se u jedan verski rat protivu pravoslavne crkve. Hiljade Srba je protevano preko granice, i pri tome opljačkana im je poslednja imovina.

C) Ustanički pokret

Uzroci za ustanak bili su: delimično veštačko povišeno ogorčenje protivu Srba, komunističko i englesko rovarenje, i nesloga između ustaša.

Podstrekači ustanka jesu nedisciplinovane ustaške jedinice, srpske i komunističke bande. Ustanak se pothranjuje zločinima koji su počinjeni na obe strane, kao i inostranim agitatorima.

Ugušivanje ustanka. Na italijanskoj interesnoj zoni, po pristizanju mnogobrojnih italijanskih divizija, uglavnom vlada mir. U nemačkoj interesnoj zoni hrvatske jedinice, delimično sa nemačkom potporom, sa promenljivim uspehom, ugušuju ustanička žarišta. Sve brojnija su dela sabotaže protivu železničkih uređaja i sredstava za vezu. Jedan nemački bataljon u Zvorniku (na srpsko-hrvatskoj granici) brani se već nedeljama sa uspehom od neposrednih neprijateljskih napada. Sa hrvatske strane, u toku je pokušaj većih razmera radi deblokade.

CRNA GORA

Crna Gora je samostalna kraljevina, pod kraljem iz italijanske kraljevske kuće.²⁹ Kralj još nije izabran, pošto ovde, isto kao i u Hrvatskoj, narod odbija saradnju sa Italijanima.

Na prostoriji Novopazarskog sandžaka, u celoj severnoj Crnoj Gori, kao i kod Kolašina, vojnički organizirane borbe, pod komandom srpskog generala Ljube Novakovića,³⁰ bore se protivu Italijana i Hrvata. Južna Crna Gora je mirna. Stanovništvo je ovde ispunilo zahtev Italijana da preda oružje.

³¹

BUGARSKA

I.) Granice u novoj Bugarskoj su uglavnom utvrđene.³² Konačno utvrđivanje je predviđeno prilikom sklapanja mira. Utvrđivanjem granice prema Albaniji je nezadovoljna. Neće odustati od zahteva za Tetovom, koje privredno pripada Skoplju sa Strugom, koja je u narodnim pesmama opevana, kao i Gostivarom, Debrom i Kičevom. Bugarski ekstremisti traže i Solun.

^x O preuzimanju civilne i vojne vlasti i osnivanju Guvernerata za okupiranu teritoriju Crne Gore vidi Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 8, 78, 122, 151 i 193.

³⁰ Vidi dok. br. 168, objašnjenje 6.

³¹ Izostavljeni tekst se odnosi na Albaniju i Grčku.

³³ Opširnije o tome vidi dok. br. 43, 49, 92 i 227.

II.) Uprava u novim oblastima

A) Građanska uprava u *Makedoniji* potčinjena je komandantu Makedonije. Zemlja je podeljena u dva upravna okruga.³³ Reorganizacija uprave, po bugarskom uzoru, uglavnom je završena. Teškoće čine pitanja saobraćaja, prehrane i besposlice. Energično se radi na izgradnji saobraćaja i naseljavanju Bugara.

³⁴

III.) Unutrašnja situacija.

A) Narodnosti u *Makedoniji*

Svi *Srbi* koji su se posle 1918. uselili u *Makedoniju* morali su napustiti bugarsko državno područje.

Prema *Albancima*, koji su nerado viđeni, izbegava se otvoreni stav, da se ne bi uznemirili Albanci u rejonu Tetova, Gostivara i Strage.

Sa *Turcima* se postupa surovo, njihova verska sloboda je ograničena.

Za *Jevreje* važe posebni zakoni, slični nemačkim odredbama.

Odnosi prema *Makedoncima* su prijateljski.

B) *Nemiri*

a) *Nemiri* su zahvatili i *Makedoniju*. Srpski komunisti su 22/23. IX 1941. izvršili prepad na rudnik antimona Bogovo³⁵ (30 km severno od Kumanova). Bugarska vojna oblast preduzela je mere sigurnosti protivu daljih prepada.

Prilog:

1 karta

Izveštaj dostavljen!

3. U. 41.

OK

Za komandanta oružanih snaga na

Jugoistoku

načelnik generalštaba

³⁷

generalštabni pukovnik

³³ Vidi dok. br. 78, objašnjenje 14.

³⁴ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku (Trakiju).

³⁵ Nije pronađeno na karti 1:100.000.

³⁴ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku (Trakiju), Bugarsku i Rumuniju.

³⁷ Potpis nečitak.

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENTA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 2. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SEVEROZAPADNOJ SRBIJI¹

KR — Telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje: O. K. H., Gen. St. d. H., Op. odelj.
O. K. H., Odeljenju za inostranstvo — Istok
Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)
K-tu južne Grčke
Ob. d. L., L. F. St., Ic
Komandi oklopne grupe Afrika, Ic
Opunomoćenom komandantu u Srbiji

DNEVNI IZVEŠTAJ OD 2. 11. 1941. GODINE

Srbija:

- 1) Politička situacija kao do sada.²
- 2) Pojedini prepadi na žandarmerijske stanice i komunikacije.
- 3) *342. div.:*
III/697. pp je 31. 10. vršio čišćenja kod Vladimira (18 km jugoistočno od Šapca) i Belotića (20 km južno od Šapca). Gubici bandi: 180 ljudi.
1.11. odbijen je napad na most na Jadru kod Lešnice (severno od Loznice). Bande izgubile 33 čoveka. Sopstveni gubici: 1 ranjen.
125 pp:
Čišćenje u okolini Ripnja (južno od Beograda).³ Bande izgubile 11 ljudi (pri tom dva rukovodioca).

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002986.

² Vidi dok. br. 220 i 222.

³ Taj puk, u sadejstvu sa kvislješkim jedinicama, preduzeo napad na Kosmajski NOP odred i 2. bataljon Posavskog NOP odreda. Borbe su vođene skoro masec dana. Partizanske snage su bile prinuđene da napuste područje Kosmaja i da se prebace na teren Šumadije (vidi dok. br. 222; AVII, a. NOP, reg. br. 5/12, k. 1641, reg. br. 1/3, k. 1985).

714, div.: 3. bataljon 721. pešadijskog puka vrši čišćenje južno od Topole.

717. div.: prilikom napada bandi na Kraljevo⁴ 1. 11. iste su izgubile 10 ljudi (pri tom 2 srpska oficira rukovodioca). Zaplenjen je 1 mitraljez. Jedan nemački vojnik je poginuo. 9. i 10. četa 737. pp prebačene u Kos. Mitrovicu.

Srpska žandarmerija: vodila borbu 5 km zapadno od Topole. Bande izgubile 73 čoveka. Zaplenila 3 mitraljeza.

Manje akcije kod Sokobanje (36 km severno od Niša) i Rekovca (24 km jugozapadno od Čuprije). Bande izgubile 10 ljudi i 1 mitraljez.

Hrvatska:

Ništa naročito:
5

F. d. R.:
Resler
poručnik

K-t oružanih snaga na
Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7341/41, poverljivo, od
2. 11. 1941. godine

KOMANDA 12. ARMIJE
PRIM.: 3. NOV. 1941.
VREME: 11,15
Ia, br. 2566/41, pov.

⁴ Napad su, 31. oktobra 1941, izvršili čačanski i Kraljevački NOP odredi. Uz podršku partizanskog Tenkovskog voda (jačine 3 tenka) oni su se u toku noći probili do centra grada, ali su se, ostavši bez po drške pešadije, morali povući na polazne položaje («Oslobodilački rat naroda Jugoslavije», knj. I, str. 115).

⁵ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

⁶ Štambilj primaoca.

BR. 224

IZVEŠTAJ NAČELNIKA KOMANDNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 2. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O POTREBI UTVRĐIVANJA GRANIČNE LINIJE IZMEĐU SRBIJE I CRNE GORE I ALBANIJE¹

Prilog 5²

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI
(komandant — komandni štab)
Načelnik/Ia

Predmet: *Protezanje granične linije između Srbije i crnogorsko-albanske teritorije.*

Veza: Telegram načelnika komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 26. 10. 1941. Opunomoćenom komandantu u Srbiji.³

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI

1. Kao prilog dostavlja se *karta 1:200.000* sa ucrtavanjem protezanja privremene granične linije između Srbije i crnogorsko-albanske teritorije.⁴
2. *Granična linija* je bila *ugovorena* krajem aprila (početkom maja) između nemačke komande 2. armije i komande kraljevske italijanske 2. armije. Ona nije obidena na zemljištu i nije trasirana.⁵
3. Na osnovu gornjeg naređenja *granična linija* ima se još *jednom* preispitati sporazumno sa
Načelnikom upravnog štaba,
Generalnim opunomoćenikom za privredu,
Načelnikom vojnoprivrednog štaba.
4. Za sada predstojeće pregovore izneta je želja da se oblast koja je na karti označena sa »A« ponovo vrati Srbiji. Ta oblast je prema prvobitnom planu pripadala Srbiji, ali je kasnijim pregovorima predata Italiji.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 628-30.

² Dopisano rukom.

³ Redakcija nije pronašla telegram.

⁴ Elaborat i kartu (sa tekstualnim obrazloženjem) vidi u AVII, NAV-T-501, r. 254, s. 227-9.

⁵ Vidi dok. br. 30 i 53.

Tamo se nalaze najbogatija rudnička bogatstva i prava kompanja koji su vlasništvo rudnika Trepče i čije iskorišćavanje od strane Italijana ne može da se dopusti.

Dalje, tamo se nalazi i jedno nalazište koje pripada rudniku Bor, sada nemačkom preduzeću.

Osim tih privrednih razloga, povratak te teritorije je poželjan i iz političkih razloga, jer se na njoj, u rejonu oko Prištine, nalazi Kosovo polje, srpska nacionalna svetinja.

5. *Generalni opunomoćenik* za privredu je sa svoje strane kod maršala Rajha i opunomoćenika za četvorogodišnji plan pokrenuo povratak teritorije označene pod »A«.

6. *Deset kilometarska zona Mitrovice*⁶ (na karti označeno sa »B«):

a) U toj zoni se nalaze vredna nalazišta azbesta i hroma. Zato je svojevremeno demarkaciona linija koja se proteže sa severozapada ka jugoistoku povećana u međuprostoru od 10 km od železničke linije.

Tačno je da se italijanska stražarska linija *stvarno* zadržava unutar 10-kilometarske zone, dakle, ne stoji na srpskom tlu, kako je to jedno vreme bio slučaj. Time je udovoljeno željama privrednih i političkih organa komandanta Srbije.

b) Kod Mileševa, 10 km severozapadno od Prištine (put Priština — Vučitrn — Mitrovica), nalazi se *aerodrom* sa koga se može doseći Mitrovica. Aerodrom jednom stranom graniči sa srpsko-albanskom granicom. Mora se paziti na to da ovaj *aerodrom ne pređe u italijansko-albanski posed*.

7. *Teritorijalni pojas Priboj — Nova Varoš — Duga Poljana* (na karti označeno sa »C«):

Linija prema karti je svojevremeno takođe ugovorena između obe komande armija.

Italijanski oficir za vezu je kasnije molio da se granica povuče kako je pokazano *prekinutom linijom*, jer ona predstavlja staru crnogorsku granicu. Time bi, dakle, reka Uvac i brdovito zemljište severno odatle pripali Italiji — Crnoj Gori.

Privredno i politički protiv toga nema nikakvih protivljenja. Mdra da se razjasni da li je ta teritorija, kako tvi-de Italijani, zaista zaleđe Priboja i Nove Varoši. Ovo razjašnjenje

⁴ O ovom delu demarkacione linije vidi dok. br. 53 i 227; Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 14: naređenje Komande 9. armije od 6. maja 1941. potčinjenim komandama o nadzoru nad starom albanskom granicom i o demarkacionoj liniji između nemačkih, bugarskih i italijanskih okupacionih trupa.

treba da izvrši jedna nemačko-italijanska komisija, prema dogovoru od 18. jula, putem izviđanja zemljišta. Namera dosada nije mogla da bude sprovedena zbog nemira.

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
(komandant—komandni štab)

načelnik štaba

Grafenhorst

generalštabni potpukovnik

BR. 225

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 3. NOVEMBRA 1941. VRHOVOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI I ISTOČNOJ BOSNI"

Hitan telegram

Poverljivo

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane, na znanje:
O. K. H., Gen. St. d. H., Op. odelj.

Na znanje:

O. K. H., Odelj. za inostranstvo — Istok, Grupi za Bliski Istok i Balkan (grupi Cepelin)

K-tu južne Grčke

Ob. d. L., L. F. St., Ic

Oklopnoj grupi Afrika, Ic

Opunom. k-tu u Srbiji

KOMANDA 12. ARMIJE²

PRIM: 4. NOV. 1941.

VREME: 9,20

Ia, br. 2571/41. g.

Dnevni izveštaj za 3.11. 1941.

Srbija:

1.) Politička situacija bez promena.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-3112, r. 425, s. 8002985.

² Štambilj primaoca.

- 2.) Ponovo je otvorena artiljerijska vatra na zapadni deo Kraljeva. Oko Jagodine su zaprečeni putevi. Neprijatelj vrši prepade na saobraćajnice.³
- 3.) 342. div.: nastavlja čišćenje oko Valjeva.
125. pp vrši uspešno čišćenje na području Vrčin — Beli Potok — Ripanj (južno od Beograda).
714. div.: 3. bat. 721. peš. puka izvodi akciju južno od Topole, 2. bat. 721. peš. puka vrši čišćenje rejona ist. od Požarevca.⁴ Bande su izgubile 150 ljudi.
717. div.: Kod Kraljeva su bande izgubile još 10 ljudi. Srpska žandarmerija vodi borbe sa bandama kod Lazarevca, Petrovca, na području Arandjelovca i juž. od Leskovca.
Bande su izgubile 131 osobu. Zaplenjeno je oružje i municija.
- 4.) Namera: čišćenje područja jugoist. od Šapca (odsek Dobrava — Koceljevo — Banjani — Debrce) sa 9 bataljona od 5. II.⁵
Iskrcavanje 113. div. počće 5. 11. između Jagodine i Kruševca.⁶

Hrvatska:

Situacija, uglavnom, neizmenjena. Hrvati vode uspešne borbe zapadno od Zvornika. Oni su ponovo osvojili Stupare⁷ (25 km južno od Tuzle).
8

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7355/41. pov. od 3. 11. 1941.

Tačnost overava:

Resler
poručnik i . * r ' a ' J ^ J V '

³ U izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 3. novembra 1941. stoji: »Most na putu Darosava (7 km severozap. od Arandjelovca) srušen. Opštinski putevi južno i jugozapadno od Arandjelovca zaprečeni iskopanim rovovima. Pruga kod Aleksinca razorena« (AVII, NAV-T-312, r. 452, s. 8037690).

⁴ Borbe protiv tih neprijateljskih snaga vodio je Požarevački NOP odred (Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 114—115).

⁵ Vidi dok. br. 219.

⁶ Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 295: operacijski dnevnik 113. pd od 1. oktobra 1941. do 12. januara 1942.

⁷ Domobranski 2. bat. 8. pp iz Kladnja je zauzeo Stupare 1. novembra 1941, potisnuvši delove Birčanskog NOP odreda (»Hronologija«, str. 147; AVII, a. NDH, reg. br. 2/1, k. 4).

• Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

BR. 226

NAREĐENJE UPRAVNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 3. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM FELDKOMANDANTURAMA ZA HAPŠENJE JEVIJE I CIGANA NA TERITORIJI SRBIJE'

Prepis

Poverljivo

Opunomoćeni komandant u Srbiji Beograd, 3. novembar 1941
(Kom. Srbije — Upravni štab) 20 primeraka
Br. delov. 47/41. poverljivo 15. primerak

Predmet: Hapšenje talaca.

SVIM FELDKOMANDANTURAMA

U vezi s mojim naređenjem od 10. 10. 41. br. 2848/41. pov.² naređujem da se odmah pohapse kao taoci svi Jevreji i Cigani. Ako sprovođenje naređenja neće biti moguće iz tehničkih razloga, dostaviti o tome izveštaj sa istovremenim tačnim naznačenjem broja i mesta stanovanja.

Dalje treba dostaviti priličan broj žena i dece Jevreja i Cigana sa mestom stanovanja i izvršiti pripremu za njihovo prebacivanje u jedan sabirni logor u blizini Beograda.³ Tačan datum sledi.

Rok za smeštaj: 15. novembar 1941.

pot. Turner

Za tačnost:

Pecke

Sekretar vojne uprave

¹ Overen prepis originala (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 40/1a, k. 27-11.

² Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 203; AVII, reg. br. 1/27, K. 27-11: naređenje generala Bemea od 10. oktobra 1941. za ugušivanje ustaničkog pokreta.

³ Logor je formiran u Zemunu. U njemu je 15. decembra 1941. bilo smešteno oko 5281 Cigana i Jevreja (vidi dok. br. 283 u ovoj knjizi).

IZVEŠTAJ MINISTARSTVA SPOLJNIH POSLOVA OD 4. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O ITALIJSKO-BUGARSKIM RAZGOVORIMA POVODOM ISPRAVKE MEĐUSOBNE GRANICE NA TERITORIJI MAKEDONIJE¹

MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA

Br. Ha. Pol.² IVA 7561/41. Berlin W, 8, 4. novembar 1941.
Vilhelmstrasse 74—76

VRHOVNA K-DA VERMAHTA³
PREV. 10. NOV. 1941.
W. RÜ. Amt.

Predmet: Rudnik mangana Cer—Nebojša

U toku italijansko-bugarskih razgovora o povlačenju granice na Ohridskom jezeru, sa italijanske strane pokazana je spremnost da se izađe u susret bugarskoj želji za pomeranje granice južno od Resna do Prespanskog jezera, pod uslovom da se bugarska strana složi za malu ispravku granice jugoistočno od Kičeva. U oblasti koju Italijani traže leži rudnik mangana Cer—Nebojša. O ovom nalazištu daje bliže objašnjenje pismeni priloženi izveštaj opunomoćenika za rudarstvo u Makedoniji.⁴ Na bazi ovog izveštaja nemačko poslanstvo u Sofiji učinilo je predloge sadržane u njenom, takođe pismeno priloženom, telegrafskom izveštaju od 17. septembra.⁵ U kontaktu sa Odeljenjem za rudarstvo Ministarstva za privredu (sa-

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 474-80.

² Handel Politische Abteilung (privredno-političko odeljenje)

³ i ⁸ ' Štambilj primaoca.

* Ovaj opširni izveštaj o rudarstvu u Makedoniji vidi u AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 475-7.

⁵ U njemu piše: »Rudnik je kapaciteta 20.000 tona čiste manganove rude, sa prosečnim sadržajem metala 38—40%/. Sa privredno-ekonomskog stanovišta ona je sasvim nerentabilna. Inaprotiv, sa gledišta potreba sadašnjeg (momenta) nalazište je vrlo važno, pošto ise tih 20.000 tona odmah mogu iskopavati. Dr šurk (Schuck), iz akcionarskog društva Erzhüte (Erzhütte) — Beč, posetio je taj rudnik po nalogu Državne uprave za gvožđe i čelik i pretpostavlja da će otkopavanje otpočeti odmah. Znači da se kroz 6 do 8 meseci može ostvariti odvoženje 20.000 tona. Predlažem da se otuda naredi da iskopavanje odmah otpočne i da se vrši što je brže moguće, jer nas potom ove bezvredne jame više neće interesovati uopšte. Time bi se u danom slučaju istovremeno moglo izaći u susret Bugarima, pošto bi tada oni mogli da ovu samu po sebi za njih nevažnu oblast lako iskoriste kao objekt za razmenu« (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 478).

vetnik ministarstva dr Arlt) doneta je odluka o tom, zavisno od rezultata ponovnog ispitivanja stvarnih poslova oko rešavanja međusobno zavisnih pitanja, prilikom zajedničkog sastanka nemačko-bugarske vladine komisije. Rezultati ovog ispitivanja izloženi su sada u pismeno priloženom izveštaju nemačkog poslanstva u Sofiji od 8. oktobra.⁶

Svrha izveštaja poslanstva je molba za protivstav, ako to mogućnosti dozvoljavaju.

Po nalogu
pot. C. H. Miler [Müller]

Dostavljeno: M. P.

Vrhovnoj komandi Vermahta

— Wi. RÜ. Amt.

Rukovodiocima za četvorogodišnji plan

— svakom posebno —

W. RÜ. AMT/W i III⁷
6. NOV. 1941
Br. 12555/41

VRHOVNA K-DA VERMAHTA'
5. NOV. 1941. j

⁴ U ovom izveštaju se konstatuje da rudnik mangana Cer ima rezerve oko 20.000 tona manganove rude. Međutim, pošto ruda još nije ispitana a rudnik je ibez neophodno izvedenih rudarskih radova i saobraćajnih veza za transport, savetnik ministarstva spoljnih poslova Rajha dr Arti i nemački opunomoćenik za rudarstvo u Makedoniji Dirigi (Diiriegli) smatraju da se rudnik može prepustiti kao objekat za razmenu u pregovorima između Bugara i Italijana (AVII, NAV-T-77, r. 1295, s. 479#0).

⁷ Potpis nečitak

BR. 235

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 4. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O AKCIJAMA PARTIZANA U SRBIJI I ISTOČNOJ BOSNI I O PROTIVMERAMA¹

Hitan telegram

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O. K. H., Op. odelj.

O. K. H., Odelj. za inostranstvo—Istok,
Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)

Ob. d. L., L. F. St., Ic

K-tu južne Grčke, Ic

Oklopnoj grupi Afrika, Ic

Opunomoćenom komandantu u Srbiji

Dnevni izveštaj za 4. 11. 1941.

Srbija:

- 1.) Politička situacija bez promena.²
- 2.) Istočno od Požarevca dignuti su u vazduh mnogi mostovi na Mlavi. Na glavnoj pruzi Niš — Skoplje iskliznuo je iz šina ital. voz za snabdevanje trupa zbog minirane pruge južno od Leskovca.³ Saobraćaj se odvija presedanjem. Nastavljaju se sabotaze na saobraćajnicama i linijama veze. Izvršeni su prepadi na nekoliko opštinskih zgrada.
- 3.) 342. div.: I i HI/125, pp i III/697. pp krenuli su u operaciju jugoist. od Šapca.⁴
714. div.: II/721. pp nastavlja čišćenje oko Požarevca.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002984.

² Vidi dok. br. 222.

³ Diverziju su izveli delovi Kukavičkog NOP odreda (AVII, Nda, reg. br. 28/2, k. 26; >reg. br. 4/3, k. 5il; »Hronologija«, str. 159).

* Vidi dok. br. 219. U mesečnom izveštaju Operativnog odeljenja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku od 30. novembra 1941. piše: »Angažovanje 342. pd i 125. pp u Mačvi nije doduše dovelo do uništenja srpskih ustanika, ali Isu ipak pretipeli itezak udarac« i(AVII, (Min hen-3, s. 663-70).

718. div.: 1/750. pp smenio je bez smetnji III/738. pp u Zvorniku.

Na području 22 km jugoist. od Nikšića (Crna Gora) otkrivena je tajna radio-stanica Šumadija.

Hrvatska:

Situacija, uglavnom, neizmenjena. Oko Bijeljine nalaze se manje bande. Prema hrvatskom izveštaju, ulazak Italijana u Višegrad predviđen je za 6. II.⁵

K-t oružanih snaga na Jugoistoku, Ic/AO
Br. 7370/41, poverljivo, od 4. 11. 1941.

F. d. R.:

Resler
poručnik

K-DA 12. ARMIJE⁷
PRIMLJ.: 5. NOV. 1941.
VREME: 10,15
Ia, br. 2576/41. pov.

⁵ O tome vidi dok. br. 239.

⁶ Izostavljeni tekst se odnosi na Grčku.

⁷ Štambilj primaoca.

DNEVNI IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA I PROTIVMERAMA U SRBIJI¹

KR — Telegram

Poverljivo

O. K. W./W. F. St., Odelj. teritorijalne odbrane

Na znanje:

O.K. H., Gen. St. d. H., Oper, odelj.
O. K. H., Odelj. za inostranstvo—Istok,
Grupi za Bliski istok i Balkan (Upravi Cepelin)
Ob. d. L., L. F. St., Ic,
K-tu južne Grčke, Ic
Opunomoćenom komandantu u Srbiji
Oklopnoj grupi Afrika, Ic

KOMANDA 12. ARMIJE ² PRIM. 6. NOV. 1941. VREME: 9,20 Ia, br. 2585/41. pov.
--

Dnevni izveštaj za 5. 11. 1941.

Srbija:

- 1.) U Beogradu je uhapšeno 169 talaca, intelektualaca.³ S obe strane važnih puteva i pruga stvoreno je polje dejstva od 600 m. Glavna pruga je ponovo prohodna za saobraćaj.
- 2.) Iz rejonu Koceljeva (21 km sev. od Valjeva) povukle su se jače bande na jugozapad.⁴ Preko Majdanpeka (jugo-

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 425, s. 8002982-3.

² Štambilj primaoca.

³ Hapšenje je izvršeno sa obrazloženjem da se radi o intelektualcima koji su komunisti, masoni i anglofili. Oni su se, kao taoci, nalazili u logoru na Banjici (Godišnjak Muzeja grada Beograda, 'knj. VI, str. 474, 537—546).

⁴ i ⁵ U tom rejonu su dejstvovali Posavski i Valjevski NOP odred. Posle žestokih borbi, ove partizanske snage su potisnute iz Tamnave na levu obalu r. Jadra (AVII, Minhen-6, s. 337-8; »Hronologija«, str. 159).

zap. od D. Milanovca na Dunavu) pomeraju se bande na istok.

Oko Aleksinca nalazi se mala komunistička banda.

- 3.) 342. div. vrši napad na ustanike između Save, Dobrave i Valjeva: 4 bat. od područja Koceljeva na jugozapad,⁵ 1/697. pp od linije Banjani — Kalinovac na Krnić — Gomile, 1/125. pp od Ušća na Mesarci; III/125. pp, III/697. pp i 220. pt div. zaprečavaju odsek Dobrava, čelom na istok; Mađarska dunavska flotila zaprečava Savu; II/125. pp čisti kod Lipovice (24 km jugo-jugozap. od Beograda). 714. div.: 11/721. pp vršio je čišćenje sa srp. žandarmerijom u rejonu Požarevac — Kličevac.⁶ Bande su izgubile 100 ljudi. Zaplenjeno je oružje i municija. Srpska žandarmerija je vodila borbe severoist. od V. Plane, severozap. od Petrovca i jugozap. od Jagodine. Bande su izgubile 100 ljudi.

Hrvatska:

Bez promena.⁷

K-t oružanih snaga na Jugoistoku,
Ic/AO
Br. 7389/41. pov. od 5. 11. 1941.
F. d. R.:
Resler
poručnik

5. 11. 41
OK

⁶ Trećeg oktobra 1941. su delovi Požarevačkog NOP odreda vodili borbu kod s. Kamenova, a 5. oktobra su partizani napali Petrovac na Mlavi, koji su branili Ljotičev 6. i 7. dobrovoljački odred, i posle trodnevnih boji oslobodili grad (AVII, a. NOP, reg. br. 3/5, k. 1987; Nda, reg. br. 30/2, k. 26; Ivan Džina Gligorijević, n. d., str. 115).

⁷ O situaciji u NDH vidi dok. br. 218, 222, 228 i 239.

BR. 230

NAREĐENJE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. NOVEMBRA 1941. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI ZA REGULISANJE KOMANDNIH ODNOSA NA PODRUČJU JUGOISTOKA¹

STROGO POVERLJIVO!

KOMANDANT ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
I KOMANDANT 12. ARMIJE

H. Qu, 5. 11. 41.

Ia, br. 0303/41. str. pov.

Predmet: Komandovanje na 38 primeraka
Jugoistoku 38. primerak

16 priloga Za načelnike!
(bez priloga 3)² Samo po oficiru

- 1) Da bi se na Jugoistoku stvorili jasni i jedinstveni odnosi u komandovanju, Firer i vrhovni komandant Vermahta je direktivom³ br. 13 od 9. 6. 41. naimenovao *Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku*« [W. Bfh. Südost].⁴ Sedište komandanta oružanih snaga Jugoistoka je u Solunu.
- 2) Komandant oružanih snaga Jugoistoka je *najviši predstavnik nemačkog Vermahta na Jugoistoku* i kao takav je neposredno potčinjen Fireru i vrhovnom komandantu Vermahta.
On predstavlja izvršnu vlast i silu u oblastima okupiranim od strane nemačkih trupa (uporedi tačku 5) i poseduje sva prava i *ovlašćenja teritorijalnog komandanta*.
- 3) Komandant oružanih snaga na Jugoistoku ima *zadatak* da donosi odluke o svim vojnim pitanjima Vermahta koja se odnose na okupaciju, obezbeđenje, snabdevanje, transport, veze na Jugoistoku za sva tri vida Vermahta, da ih skoncentriše u jednu ruku u smislu opšteg zadatka koji pripada Vermahtu na Jugoistoku. Ovim će se koman-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-3112, r. 455, s. 8041055-64.

² Dopisano rukom.

³ Vidi Zbornik, tom 1, knj. 1, dok. br. 105 i 106.

⁴ Wehrmachtbefehlshaber im Südosten

dovanje uprostiti, a vidovi oružanih snaga i Vrhovna komanda Vermahta će se rasteretiti od pojedinačnih pitanja koja proizilaze iz rada ustanova vidova Vermahta na ovom prostoru.

Od ovog jedinstvenog komandovanja *izuzimaju se*:

a) *Ofanzivna dejstva avijacije* na istočnom delu Sredozemlja. Ona će uslediti po uputstvu komandanta vazduhoplovstva, kome je za ovo X *vazduhoplovni* korpus neposredno potčinjen.

b) Pitanja *operativnog komandovanja na moru*, na istočnom delu Sredozemlja, koja se odnose na saradnju Komande grupe ratne mornarice Jug sa italijanskom, rumunskom i bugarskom ratnom mornaricom, kao i u pogledu zadataka transporta ratne mornarice u saobraćaju na Crnom moru, a prema direktivama Ob. d. M.⁵

Ovi izuzeci ne menjaju ništa princip jedinstvenog komandovanja Vermahta, niti odgovornost komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Komanda X vazduhoplovnog korpusa i komanda grupe ratne mornarice Jug, treba u oblastima navedenim pod tačkom a) i b) usko da saraduju sa komandantom oružanih snaga na Jugoistoku i da ga obavestavaju o osnovnim direktivama koje primaju za ove zadatke. Naređenja komande X vazduhoplovnog korpusa i komande grupe ratne mornarice Jug, koja se podudaraju sa zadacima komandanta na Jugoistoku, treba, u vezi s naređenjem Firera od 3. 10. 41, blagovremeno uskladiti sa komandantom oružanih snaga na Jugoistoku.⁶

4) U pojedinostima komandant oružanih snaga na Jugoistoku je obavezan za sledeće:

a) Obezbeđenje *jedinstvene i opšte odbrane* od napada i nemira oblasti Srbije i Grčke koje su okupirale nemačke trupe, uključujući tu i grčka ostrva.

Za sprovođenje protivvazdušne odbrane celog područja Jugoistoka komandant vazduhoplovstva izdaće direktive komandantu X vazduhoplovnog korpusa. Ovaj će komandant oružanih snaga na Jugoistoku upoznati sa svim nameranim promenama koje se odnose na protivvazdušnu odbranu njegove oblasti.

Komandant južne Grčke i admiral Egeja treba zahteve u tom pogledu da dostavljaju neposredno komandi X

⁵ Ob. d. M. (Oberbefehlshaber der Marine — komandant ratne mornarice)

⁶ Tim naređenjem redakcija ne raspolaže.

vazduhoplovnog korpusa, sa jednovremenim obaveštenjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

- b) *Jedinstveno, odnosno jednoobrazno rukovođenje transportima na Egejskom moru* uključujući Krit i njegovo obezbeđenje.
 - c) Regulisanje *saradnje sa italijanskim, bugarskim i hrvatskim najvišim komandama na Jugoistoku.*
 - d) *Rukovanje snabdevanjem* na kopnenim i pomorskim komunikacijama za sve jedinice nemačkog Vermahta koje se nalaze na Jugoistoku.
 - e) Kontrola i nadzor nad *upravom* u oblastima koje su okupirale nemačke trupe.
- 5) *Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku su potčinjeni:*
- a) Za područje stare Srbije (granice vidi u prilogu 1):⁷ »Opunomoćeni komandant u Srbiji«,⁸ kome je povereno da vrši i poslove »komandanta Srbije«.⁹
 - b) Za područje Soluna i ostrva Lemnos, Mitilena, Hios i Strati, kao i za neutralnu zonu prema Turskoj u Trakiji (vidi granice u prilogu pod 2):¹⁰
»Komandant Soluna — Egej«.
 - c) Za područje pristaništa Pireja (vidi granice u prilogu pod 3),¹¹ područje smeštaja nemačkih trupa u Atiki (granice vidi u prilogu pod 4),¹² kao i ostrva *Melos* i *Krit*:
»Komandant južne Grčke«.
(U području smeštaja Atike italijanska vojna sila ima izvršnu vlast).
 - d) »*Admiral Egeja*« je potčinjen komandantu oružanih snaga na Jugoistoku u pitanjima prema tački 3), stav 1.
- 6) Opunomoćeni komandant u Srbiji i komandant [Srbije] odgovorni su za jedinstvenu odbranu njihovog područja i za obezbeđenje od unutrašnjih nemira. U tom cilju oni treba da razrade planove protivvazdušne odbrane i planove obezbeđenja i da rukovode i kontrolišu izgradnju lokalnih postrojenja.
Oni na svojim područjima poseduju ovlašćenja teritorijalnog komandanta. Oni u navedenim oblastima imaju izvršnu vlast i rukovode, odnosno kontrolišu upravu prema priloženim smernicama (vidi prilog 5).¹³

⁷ », », .2 », .7 », .a, 21, 22, »²⁷ i ²⁸ Redakcija tim prilozima ne raspolaze.

⁸ Bevollmächtigte Kommandierende general in Serbien
⁹ Befehlshaber Serbien

Oni obrađuju sva pitanja *smeštaja* i održavanje *puteva* na njihovim područjima i izdaju potrebna uputstva koja su potrebna za garnizonu službu, ukoliko ova zahteva jedinstveno regulisanje.

Komandanti Soluna—Egeja i južne Grčke takode se brinu za sporadično raspoređivanje svake pojedine nemačke jedinice i ustanove u bugarskoj ili italijanskoj okupacionoj oblasti (područje uprave).

Linija razgraničenja između komandanta Soluna — Egeja i komandanta južne Grčke je demarkaciona linija između područja Soluna — Egeja i italijanske okupacione zone. Sve *trupne komandne vlasti i jedinice* treba da se povinuju zahtevima komandanata ovih oblasti. *U slučaju opasnosti*, gde se ne trpi nikakvo oklevanje, svaki komandant jedinice je obavezan da samostalno i neodložno stupi u akciju sa potrebnim snagama.

Za Srbiju važe izuzetne naredbe naređenja »Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1954/41. str. pov. od 18. 9.«¹⁴ i »Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, O. Qu., br. 1182/41. str. pov. od 19. 9.«¹⁵ kao i »Komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 1953/41. str. pov. od 18. 9.41.«¹⁶

- 7) a) Ostrvo Krit zauzima na Jugoistoku poseban položaj. Ono je operacijska zona sa koje se vodi vazdušni rat na istočnom delu Sredozemlja, koji se usaglašava sa situacijom u severnoj Africi.
- b) »Komandant tvrđave Krit« je potčinjen komandantu južne Grčke.
- c) Sve trupe Vermahta i italijanske vojske koje ulaze u cilju odbrane Krita u taktičkom su pogledu potčinjene komandantu Krita (u pogledu trupne potčinjenosti vidi tačku 11). Italijanska posada se nalazi na istočnom delu ostrva (za granice vidi prilog 6).¹⁷
- d) U svojstvu komandanta vazduhoplovnog oblasnog štaba, komandant tvrđave Krit potčinjen je komandantu X vazduhoplovnog korpusa u svim pitanjima koja se odnose na vazduhoplovne oblasne jedinice, preko komandanta vazduhoplovne oblasti Jugoistok.
U slučaju eventualne potrebe za učešćem snaga X vazduhoplovnog korpusa u odbrani Krita, komandant

¹⁴ Vidi dok. br. 155

¹⁵ Vidi dok. br. 155, objašnjenje 4.

¹⁶ Vidi Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 164.

Krita je *upućen na* usku saradnju sa komandantom X vazduhoplovnog korpusa.

- e) Komandant tvrđave Krit vrši jednovremeno na celom ostrvu izvršnu vlast i kontrolu nad upravom prema opštim smernicama komandanta južne Grčke.
- 8) a) Admiral Egeja je prema tački 5) d) potčinjen komandantu oružanih snaga na Jugoistoku. Njegovo uključnje u štab komandanta oružanih snaga na Jugoistoku uslediće odašiljanjem jednog oficira za vezu.
- b) *Zadatak admirala Egeja* je da, prema direktivama i po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, reguliše pomorske transporte kao i njihovo obezbeđenje na moru i iz vazduha u okviru komandnog područja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Ovaj zadatak obuhvata tranzitni, obalni i ostrvski saobraćaj.
- c) U pogledu *stručnog sprovođenja* ovog pomorskog transporta, admiral Egeja je potčinjen komandi grupe ratne mornarice Jug.
- d) Admiral Egeja koordinira zadatke koje treba da sprovede po naređenju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku za njegov delokrug i zadatke transporta koje mu drugi dodele, ali za transit unutar područja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, zahteva njegovu saglasnost u pitanju hitnosti. Sve ovo potrebno je usaglasiti i sa operativnim zadacima na moru komande grupe ratne mornarice Jug. Ukoliko operacije neprijatelja zahtevaju neodložno sopstvene operacije uz zapostavljanje svih drugih zadataka, odluku o tome donosi admiral Egeja uz obavezno podnošenje izveštaja komandantu oružanih snaga na Jugoistoku i komandi grupe ratne mornarice Jug. Što se ostalog tiče, admiral Egeja treba kod nastalih poteškoća u usaglašavanju zadataka da pravovremeno obavesti komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i komandu grupe ratne mornarice Jug, tako da se neposredno ličnim kontaktom između komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i komande grupe ratne mornarice Jug može doneti odluka. Admiral Egeja treba pri tome da izloži posledice eventualnog zapostavljanja zadataka i da komandi grupe ratne mornarice Jug iznese gledište komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.
- e) O *redosledu hitnosti za transporte* unutar komandnog područja komandanta oružanih snaga na Jugoistoku

odlučuje komandant južne Grčke prema direktivama komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

- f) *Prethodna najava tekućih potreba u transportu* dolazi admiralu Egeja od strane nosilaca potreba kopnene vojske, mornarice, vazduhoplovstva i civilne uprave. Najava u pojedinostima se vrši vojnim štabovima za pretovar, koji su potčinjeni komandantu južne Grčke. Na osnovu najave admiral Egeja priprema, preko komande grupe ratne mornarice Jug, transportni prostor i osiguranje, odnosno izveštava komandanta oružanih snaga na Jugoistoku u kojoj meri se može odgovoriti zahtevima transporta i obezbeđenja.
- g) Admiral Egeja je odgovoran za *jedinstvenu organizaciju obalne artiljerije* na komandnom području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Odluku i odobrenje za formiranje i organizaciju donosi komandant oružanih snaga na Jugoistoku. Admiral Egeja preuzima na sebe ulogu inspektora u sprovođenju stručnog savetovanja i kontrole izvršenja zadataka.
- h) Admiral Egeja podnosi referat komandantu oružanih snaga na Jugoistoku o situaciji i stanju komunikacija na moru kao i o situaciji pomorskog transporta, a o tome obaveštava i komandanta južne Grčke.

Saradnju sa italijanskim, bugarskim i hrvatskim komandama na Jugoistoku u svim principijelnim pitanjima reguliše komandant oružanih snaga na Jugoistoku.

Pitanja lokalnog značaja reguliše komandant, nemački general u Zagrebu i nemački general kod kraljevske bugarske vojne komande, neposredno sa lokalnim ustanovama italijanske, bugarske i hrvatske vojske. O tome oni treba da izveste komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Upućivanje *oficira za vezu* reguliše komandant oružanih snaga na Jugoistoku.

Nemački general pri kraljevskoj bugarskoj komandi potčinjen je komandantu oružanih snaga na Jugoistoku u svakom pogledu, a nemački general u Zagrebu samo u pitanjima iz priloga 7, tačka 2. Za službena uputstva vidi priloge 7 i 8.¹⁸

Vojni izaslanici u Zagrebu (za sada nemački general u Zagrebu), Sofiji i Atini dužni su da izveštavaju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o svim tekućim pitanjima njihove delatnosti koja dodiruju zadatke komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.

- 10) *Položaj i zadaci komandanta 12. armije* ostaju netaknuti naimenovanjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku.
Štab 12. A je istovremeno i štab komandanta oružanih snaga na Jugoistoku. Oficiri za vezu ratne mornarice i ratnog vazduhoplovstva koji su upućeni komandantu oružanih snaga na Jugoistoku preuzimaju na sebe zadatke referenata u štabu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o pitanjima mornarice i vazduhoplovstva. (Vidi delokrug rada komandanta oružanih snaga na Jugoistoku i 12. A).¹⁹
K-di 12. A su potčinjene sve trupe kopnene vojske na *Jugoistoku*. Pojediniosti se nalaze u uputstvu »Formacija i organizacija komande Jugoistok i k-de 12. A« (komanda Jugoistoka — k-da 12. A, odelj. Ia, br. 1620/41. str. pov. od 20. 7.41).²⁰
- 11) *U pogledu odnosa potčinjenosti na komandnom području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku* treba razlikovati:
- a) *Trupnu potčinjenost*
(na primer, divizija kopnene vojske pod komandu korpusa i dalje pod komandu 12. armije).
Protivavionska artiljerija na Kritu pod komandantom tvrđave Krit, kao komandantom vazduhoplovne oblasti Krit, a zatim pod komandom vazduhoplovne oblasti Jugoistok i komandom X vazduhoplovnog korpusa. Mornarička artiljerija pod komandom admirala Egeja i dalje pod komandom grupe ratne mornarice Jug.
- b) *Teritorijalna potčinjenost*
(na primer, divizija kopnene vojske pod komandu komandanta i dalje pod komandantom oružanih snaga na Jugoistoku).
O svim predmetima opšteg značaja koji se predlažu, kao i o naređenjima i odlukama koja se tiču trupne potčinjenosti u jedinicama Vermahta, treba dostavljati izveštaje i komandantu oružanih snaga na Jugoistoku.
- 12) *Politička pitanja, Abver-služba i versko zbrinjavanje:*
vidi prilog 9.²¹
- 13) *Inženjerija, održavanje puteva i iskorišćavanje građevinskog materijala u Grčkoj:*
Vidi prilog IO.²²

- 14) *Transport/saobraćaj:*
vidi prilog li.²³
- 15) *Veze:*
vidi prilog 12.²⁴
- 16) *Pitanje vojne privrede:*
vidi prilog 13.²⁵
- 17) *Sudstvo:*
vidi prilog 14.²⁶
- 18) *Patrolna služba Vermahta:*
vidi prilog 15.²⁷
- 19) *Razmena dopisa i dostavljanje izveštaja:*
vidi prilog 16.²⁸
- 20) Naročita naređenja za *snabdevanje* izdaće se posebno.
- 21) Naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, br. 0290/41. str. pov. za načelnike od 25. 6. 41. stavlja se van snage i treba ga uništiti.²⁹

I. V.
Kunce [Kuntze]
general inženjerije

Dostavljeno:³⁰

¹⁹ Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.

²⁰ Opširnije o tome vidi AVII, NAV-T-312, r. 455, s. 041072-84.

²⁹ Vidi dok. br. 7)1, objašnjenje 6.

³⁰ Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i ustanova kojima je ovo naređenje dostavljeno.

BR. 231

IZVEŠTAJ UPRAVNOG ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 9. NOVEMBRA 1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O ORGANIZACIJI VOJNE UPRAVE U MACVI, HAPŠENJU INTELEKTUALACA U BEOGRADU I ANGAŽOVANJU KVISLINŠKIH FORMACIJA PROTIV PARTIZANA U SRBIJI¹

Prilog uz Opunomoć. komandant u Srbiji

Ia
br. 977/41. str. pov. od 10. 11. 41.²

OPUNOMOĆENI KOMANDANT U SRBIJI

(Komandant Srbije — Upravni štab)

Grupa III

Br. 4782/31

* Beograd, 9. nov. 1941.

Predmet: Informacija o srpskim prilikama,
10. dnevni izveštaj

Veza: Tamošnje naređenje od 30. sep. 41. O. Qu. uprav,
odelj. B. I. 1.

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

preko
opunomoćenog komandanta u Srbiji

KOMANDA 12. ARMIJE³
PRIM. 20. NOV. 1941.
O. Qu. br. 1294, STR. POV.

1. Ustrojavanje srpske uprave u Mačvi nastavljeno je da se sprovodi pod nadzorom Feldkomandanture 816. Od 30 opština sreza Bogatić ponovo su počele sa svojim radom 24 koje leže severno od železničke pruge Šabac — Lešnica.

2. U akciji hapšenja u noći između 4. i 5. nov. 41. uhvaćeno je 149 intelektualaca za koje se pokazalo da su slobodni zidari ili su bili poznati zbog komunističke delatnosti. Trebalo je da se uhapsi ukupno 307 lica. 35 ih je, međutim, bilo u inostranstvu, a 65 ljudi nije moglo da se pronađe zbog nepotpunih

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 463, s. 8050914-6. Na margini je rukom dopisano nekoliko parafa, oznaka i datuma.

² Vidi dok. br. 232.

³ Štambilj primaoca.

podataka u adresama od strane srpske policije.⁴ Ostali nisu bili sposobni za transport.

Akcija se nastavlja; dejstvo se moglo označiti uglavnom kao dobro.

3. 5. nov. 41. u okolini Viljekola ubijeno je 6 Bugara. Sa bugarske strane se tvrdi da kao izvršioци dolaze u obzir četnici Koste Pećanca. Komandantura grada Sofije pozvala je, po nalogu njegovog veličanstva kralja Bugarske, i zahtevala od feldkomandanta u Nišu da se kao mera odmazde strelja 600 Srba, jer da će inače bugarska vojska umarširati na srpsko okupirano područje.

Feldkomandant u Nišu je obavešten teleksom da će opunomoćenik inostranih poslova kod komandanta Srbije obavestiti nemačko poslanstvo u Sofiji, sa upozorenjem da nije moguće nemački stav zauzeti pre konačne istrage. Protiv pretnje umaršovanjem uložen je energičan protest.

4. O angažovanju srpske žandarmerije postoje sledeći izveštaji:

- a) 19. 10. 41: Borba jednog četničkog odeljenja sa komunističkom bandom kod Popučke. Dvojica vođa bande uhvaćeni i streljani.
- b) 23.10. 41: Dva komunista uhvaćena.
- c) 24.10. 41: Borba jednog četničkog odeljenja sa jednom bandom kod Drenove. 16 komunista mrtvo.
- d) 25. 10. 41: Odeljenje dobrovoljaca bori se sa bandom. Jedan komunista zarobljen, jedan ranjen. Zaplenjene su dve puške sa 350 metaka.
- e) 26. 10. 41: Borba jednog srpskog dobrovoljačkog odeljenja sa komunističkom bandom kod Prugova. Jedan komunista mrtav, 2 zarobljena.
- f) 27. 10. 41: Borba jednog četničkog odeljenja sa komunistima kod Guncata. 17 komunista mrtvi, više njih uhapšeno. Komunistički vođa Delić mrtav.
- g) 28. 10. 41: Jedno odeljenje dobrovoljaca zarobljava komunističkog vođu Dobrivoja sa celom njegovom bandom.

U borbi jednog odeljenja dobrovoljaca sa komunističkom bandom ubijeno je 11 komunista i 15 ranjeno; 2

⁴ Bilo je predviđeno hapšenje 359 lica, a uhapšena su samo 172 lica (AVII, reg. br. 6/1-2, k- 32). Detaljnije o o-om vidi »Beograd«, n.d., str. 181.

zarobljena. Plen: 2 mitraljeza, 1 puškomitraljez, 12 pušaka, 4 pištolja, 1500 metaka.

Odeljenje žandarmerije ubilo je dvojicu komunističkih vođa.

Borba 1 žandarmerijskog odeljenja kod Venčana. 15 komunista mrtvo, 9 ranjeno.

h) 29. 10. 41: Odeljenje četnika ubija kod Vučja 1 komunistu, a 2 zarobljava.

i) 30. 10. 41: Sudar odeljenja četnika sa 1 bandom. 5 komunista ubijeno.

Odeljenje četnika ubija u borbi kod Vezićeva 4 komunista.

k) 31. 10. 41: Srpsko odeljenje dobrovoljaca, udruženo sa 1 odeljenjem četnika, ubija 1 komunistu a 1 zarobljava.

U Sokobanji ponovo je uvedena vlast.

Četnik u borbi sa 1 bandofti ubija 2 komunista, 1 je ranjen. Srpska pomoćna žandarmerija u višečasovnoj borbi sa 1 bandom. 50 komunista ubijeno, 20 zarobljeno (među njima 4 žene).

l) 1. 11. 41: Grupa dobrovoljaca u borbi sa jakom komunističkom bandom kod Brezovca; pri tome je ubijeno 75 komunista i 4 zarobljeno (od toga 1 žena); plen: 40 pušaka, 3 puškomitraljeza i dr.

m) 2. 11. 41: Borba jednog odeljenja dobrovoljaca sa komunističkom bandom u kojoj je 54 komunista ubijeno, 8 streljano i 6 uhapšeno. Plen: mnogo oružja i municije. Osim toga, 20 sanduka eksploziva, 8 kola. Sukob naoružanog odeljenja sa manjom komunističkom bandom. 4 komunista mrtva.

n) 3. 11. 41: Odeljenje četnika oslobađa selo Sekulići i pri tome ubija 12 komunista. Plen: 2 puškomitraljeza, 14 pušaka, 1 automobil, 40 grla krupne stoke, 30 ovaca, 6 vagona namirnica i 90 kom. skrojjenih ali nesašivenih odela.

U višečasovnoj borbi odeljenja dobrovoljaca sa 1 bandom kod Kamenova 40 komunista mrtvo i 3 zarobljena; oko 40 ranjeno. Plen: 1 kamion.

Napad jedne jake bande kod Grdelice odbijen.

Borba odeljenja dobrovoljaca sa malom bandom. 4 komunista mrtva, 1 ranjen; plen: 2 pištolja i 2 bombe.

o) 4. 11. 41: Četnici su u Moštanici ubili jednog komunističkog vođu.

Dobrovoljci u borbi sa jakom komunističkom bandom kod Majilovice i manastira Nimnika; oko 100 komunista mrtvo, plen vrlo velik ali još neutvrđen.

Za opunomoćenog komandanta u Srbiji
šef upravnog štaba
Turner

BR. 232

**SEDMODNEVNI IZVEŠTAJ OPERATIVNOG ODELJENJA
OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. NOVEMBRA
1941. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI¹**

Poverljivo

OPUNOM. KOMANDANT U SRBIJI

O. U., 10. 11. 41.

Odelj. Ia, br. 977/41. poverljivo

3. primerka

Predmet: Nedeljni izveštaj

3. primerak

**KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
(K-di 12. A)**

1.) Politička situacija

Otpor stanovništva protivu komunista u porastu. U Beogradu i u Banatu i dalje vlada mir. Pukovnik Mihailović je krajem oktobra preko poverenika predao opunom. komandantu u Srbiji jednu izjavu da on hoće da učestvuje u borbi protivu komunista² i da zato moli da mu se da oružje.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, Minhen-6, s. 120&1219.

² Takvu je jednu izjavu Draža Mihailović uputio preko zamenika direktora beogradske banke Aleksandra Saše Nikolajevića, s kojim je održavao veze uz saglasnost njegovog direktora Georga Zala. Saša Nikolajević je usmeno obavestio svog direktora o rezultatima razgovora sa Dražom Mihailovićem:

»1) Mihailović je protiv komunista, ali ne želi građanski rat; 2) Mihailović neće ništa preduzimati protiv Nemaca; 3) Zbog raspodeljenja svojih trupa Mihailović najpre ne vidi nikakvu mogućnost da otvoreno radi s Nalcima. Njegova ideja je da bude spreman za trenutak kad nemačka okupacija bude umanjena ili povučena, te da vlastitim snagama održi red u zemlji, odnosno da ga ponovo uspostavi« (AVII, Nda, reg. br. 19-5, k. 53); Zbornik, tom I, knj 2., dok. br. 60: Proglas Glavnog štaba NOP odreda Srbije od 6. novembra 1941. narodu Srbije o izdajstvu Draže Mihailovića).

Mihailović je po ovome takođe stupio u vezu i sa ministrom-predsednikom Nedićem, koji je po mome nalogu odbio ovu vezu.³

Preko zastupnika opunom. komandanta u Srbiji sa Mihailovićem je ugovoren sastanak za 11. 11. uveče istočno od Valjeva.⁴ Odbijajući ponude saveza zahtevaće se: безусловna predaja, predaja svega oružja, municije i materijala i pribora i oslobođenje nemačkih zarobljenika. Ako ovo bude primljeno, predviđeno je upućivanje Mihailovićevih pripadnika u zarobljenički logor. Sastanak sa Mihailovićem je bio planiran za 9. 11. ali zbog tehničkih poteškoća morao je biti odložen za 11. 11. U vremenu od 31. 10. do 9. 11. srpska pomoćna policija⁵ (uklj. vladi verni četnici) nanela je ustanicima gubitke u visini od 432 poginula. Privedeno 48 zarobljenika i 40 ranjenika. Zaplenjeno 4 puškomitralj., drugo oružje i municija. Gubici policije: poginulo 18, ranjeno 7 i odvučeno 20 žandarma.

Noću 4/5, 11. srpska policija je uhapsila 189 »intelektualaca« koji su poznati kao slobodni zidari ili komunisti;⁶ predviđena su dalja hapšenja u Beogradu i izvan njega.

Hapšenje oficira se zasada mora ostaviti za docnije (sledeje izveštaj).

U vremenu od 31. 10. do 9. 11. u Beogradu uhapšeno još 55 komunista, 1 komunistički vođ u Obrenovcu i 2 streljana u Batočini (20 km jugoist. od Kragujevca).

Uopšte uzevši, nameravano dejstvo je postignuto.

Shodno telegramu načelnika štaba K-de oružanih snaga na Jugoistoku od 26. 10. OKH (Odelj. za inostranstvo) upućen je predlog o pitanju povlačenja srpsko-crnogorsko-albanske granice⁷ (prilozi). Na bugarski predlog, a zbog učestalih pre-

³ Draža Mihailović je 29. avgusta 1941, na dan obrazovanja Nedićeve vlade, uputio u Beograd svoju delegaciju s ciljem da pregovara s Nedićem i zaključi sporazum o zajedničkoj borbi protiv partizana. Pregovori su vođeni do 5. septembra 1941, kada je zaključen i sporazum. Opširnije o tome vidi Ča, reg. br. 39/1, k. 269; posleratna saslušanja Milana Nedića; »Izdajnik i ratni zločinac Draža Mihailović pred sudom«, Beograd, 1946, str. 18—19; »Beograd«, n. d., str. 154—155.

⁴ Sastanak nemačkog potpukovnika Rudolfa Kogarda, izaslanika opunomoćenog komandanta u Srbiji, u čijoj pratnji je bio i savetnik vojne uprave dr Georg Kisel, sa Dražom Mihailovićem održan je 11. novembra 1941. Tada je Draži Mihailoviću uručen zahtev za безусловnu kapitulaciju (vidi dokl. br. 286 u ovoj knjizi; AVII, NAV-T-501, r. 246/611-8; »Vishaupt«, reg. br. 5/1, k. 70).

⁵ Opširnije o tome vidi u desetodnevnom izveštaju Operativnog odeljenja Komandnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. novembra 1941. opunomoćenom komandantu u Srbiji o aktivnosti partizana i dejstvima sopstvenih trupa (AVII, NAV-T-501, r. 216, s. 643-4).

⁶ Vidi dok. br. 231 objašnjenje 4.

⁷ Vidi dok. br. 226.

pada na železničku prugu istočno od Niša, ukinuto je angažovanje bugarske vojske u borbama sa ustanicima u neposrednoj blizini pruge Niš — Sofija i Niš — Vranje.

9. 11. italijanske jedinice su posele Višegrad.⁸

Nedeljni izveštaj k-danta Srbije — Upravnog štaba vidi u prilogu.⁹

2.) *Neprijatelj*

Seyeroistocni prostor:

Izveštaji iz početka meseca potvrđuju dosadanje shvatanje da se južno od Save, severno od Valjeva mora nalaziti jedna veća neprijateljska grupa (2.000 ili više ljudi). Borbeni dodir je uspostavljen na odseku Dobrava (neprijateljski front ka severozapadu) i na .. o d s e k u (neprijateljski front prema jugoistoku).

Akcija čišćenja koju je preduzela 342. peš. div. nije dala rezultate koji su se očekivali, pošto su, kako izgleda, naše trupe preremenim napadom od Šapca ka jugu upozorile neprijatelja na akciju.

Gro neprijatelja, koji je još 3. 11, shodno kasnije priselim izveštajima, bio prikupljen oko Koceljeva, kratko vreme pre akcije povukao se ka jugoistoku, u predeo 19 km zapadno od Valjeva. Na osnovu novog naređenja korpusa došlo je do borbe sa jačim snagama na liniji .. ustovac" (10 km severozapad. od Valjeva) — Zab .. .² (11 km severozap. od Valjeva). U borbi je neprijatelj imao oko 100 poginulih, a zaplenjen je 1 top i mnogobrojno oružje.

Moguće je da je neprijatelj odstupio dalje preko planina ka jugu, u pravcu Rogatice, da bi se priključio glavnom komunističkom centru u Užicu. Takođe je moguće i povlačenje ka jugozapadu, za Ljuboviju.

Slabiji delovi neprijatelja povukli su se iz prostora Kovičjače ka zapadu. Može se smatrati da su se neke od ovih bandi povukle na planinu Cer.

U planini Cer opet su se pojavile partizanske bande koje su se delimično već krajem meseca bile povukle iz prostora oko Krupnja ka severa. Pojedine manje bande su navodno preduzele prodore u Mačvu.

Zapadna Morava (borbeno područje oko Kraljeva): 1. 11. neprijatelj je sa tenkovima preduzeo sa zapada jedan prodor

⁸ Vidi dok. br. 2aS.

⁹ Vidi dok. br. 231.

¹⁰ , " i ² Nečitljivo

ka Kraljevu, pri čemu mu je pošlo za rukom da, potpomognut artiljerijskom vatrom, prodre u grad.¹³

Posle ovog prodora neprijatelj na ovome području nije više preduzimao napade. Od neprijateljske Vukašinovićeve grupe, koja se nalazi jugoistočno od Kraljeva i koja može imati oko 2.000 ljudi, izgleda da je najmanje polovina prebačena preko Ibra prema severozapadu da se prikupi na levoj obali Ibra oko Konareva (7 km zapad. — jugozapad, od Kraljeva). Najnoviji izveštaj sa izviđanja iz vazduha pokazuje da izgleda da se jugozapadno od Konareva, na železničkoj pruzi Raška — Kraljevo, vrši iskrcavanje materijala.

Na putu Kraljevo — Trstenik nema neprijatelja.

Situacija u ovome borbenom prostoru daje opšti utisak da je neprijatelj napustio svoje napadačke namere protivu Kraljeva i da vrši pripreme za zatvaranje saobraćajnih linija koje vode od Kraljeva ka Raškoj i Užicu.

O partizanskim grupama koje se nalaze u prostoru *južno od Beograda i južno od Obrenovca*, u Šumadiji, nađeni pisani materijal je dao dalje podatke. Postoji navodno jedan jedinstveni Glavni štab Narodnooslobodilačkih odreda¹⁴ i grupa sa sledećim njemu potčinjenim odredima: *Kosmajski partizanski odred*¹⁵ (oko 400 ljudi) — u srezu kosmajskom.

*Šumadijski partizanski odred*¹⁶ — u prostoru Arandjelovac — Palanka.

*Posavski partizanski odred*¹⁷ — (3 batalj.), čiji je gro učestvovao u operacijama neprijatelja oko Koceljeva.

Jedinice su jako pokolebane. Nije primećeno jedinstveno vodstvo.

¹³ Ovaj napad 'su, 3d. oktobra 1941, preduzeli čačanski i Kraljevački NOP odred uz podršku tenkovskog voda (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 115).

¹⁴ Glavni štab narodnooslobodilačkih odreda Jugoslavije (NOPOJ) obrazovan je 27. juna 1941. na sednici Centralnog komiteta KPJ, a za komandanta je određen Josip Broz Tito. Glavni štab NOP odreda za Srbiju formiran je 4. jula 1941. na sastanku Politbiroa Centralnog komiteta KPJ. Pod njegovom su komandom bili NOP odredi u Srbiji (V kongres KPJ, str. 47). Međutim, na vojnom savetovanju u s. Stolicama (kod Krupnja), održanom 26. septembra 1941, pod rukovodstvom generalnog sekretara KPJ i komandanta GS NOP odreda Jugoslavije Josipa Broza Tita, uz učešće nekih članova Politbiroa CK KPJ, predstavnik vojnih i partijskih rukovodstava iz Srbije, Hrvatske, Slovenije, BiH i komandanata najbližih NOP odreda Srbije, pored drugih značajnih odluka, Glavni štab NOP odreda Jugoslavije preimenovan je u VS NOP odreda Jugoslavije (Vlado Strugar, n. d., str. 67—68).

¹⁵ i ¹⁷ Kosmajski NOP odred (sastava: 3 čete) imao je oko 600 naoružanih boraca; 1. i 2. šumadijski NOP odred — svaki po 1000 naoružanih boraca; Posavski NOP odred — 1.200 naoružanih boraca (VIG, br. 4/66, str. 20).

Prostor južno od Dunava: više vrlo uspešnih akcija nemačkih trupa i srpske pomoćne policije nanele su osetne gubitke komunističkim bandama koje se nalaze istočno i jugoistočno od Požarevca.¹⁸

Neprijatelj je 2. 11. porušio mostove na Mlavi između Požarevca i Dunava, preko kojih idu putevi ka istoku. Ova mera pokazuje da se bande koje se nalaze oko Rabrova — Neresnice osećaju ugroženim usled pojačanih akcija naših snaga.

Bande koje su početkom meseca trebale da se prebace preko Majdanpeka ka istoku nisu se pojavile.

Razoružana je četnička grupa Anđelka Krajinskog¹⁹ (80 ljudi), koja je u okolini Negotina sarađivala sa nemačkim trupama, pošto je njen vođa sa više svojih ljudi prebegao u Rumuniju.

Južni prostor: nove manje bande su se pojavile oko Aleksinca i istočno od Sićeva (15 km ist. od Niša).

U izveštajnom periodu ustanici su izvršili tri prepada na bugarsku železničku zaštitu:

4. 11. kod Tulova (14 km jugo-jugoistočno od Leskovca) komunisti su ubili 4 Bugarina.

5. 11. kod Viljekala (10 km jugoist. od Leskovca) neposredno na granici bugarskog područja ubijeno je 6 Bugara.

7. 11. jedna banda je izvršila napad na bugarsku železničku stražu na železničkoj stanici Sićevo, razoružala Bugare i odvušla ih sa sobom.

Još nema rezultata istrage.

Preko vojnog atašea u Sofiji predložena je zamena bugarske železničke zaštite borbenijim trupama.

Sabotaže i prepadi (prilog): Kao rezultat energične akcije pokazuje se popuštanje aktivnosti bandi. Izvan oblasti većih borbenih dejstava neprijatelj, osim nekoliko beznačajnih zaprečavanja na putevima, nije preduzimao nikakve sabotaže na železničkoj pruzi Beograd — Stalać, ali ipak je izvršio 4 sabotaže na železničkoj pruzi Stalać — Niš. — Vranje i Niš — Piroat. U istom području je izvršeno više napada na opštine. Uočljiviji su masovniji napadi u prostoru oko Niša.

3.) *Naše trupe*:

342. pd: Po završetku lokalnog čišćenja oko Valjeva, 5. 11, zajedno sa I i III/125. pp i sa III/697. pp, sa prostora oko Koceljeva, oko Banjana, oko Užica i jugoist. od Šapca preduzela je koncentričan napad na neprijatelja koji se nalazi

¹⁸ Oko Požarevca je dejstvovao Požarevački NOP odred (»Centralna Srbija«, str. 275), a u istočnoj Srbiji Boljevački, Krajinski i Zaglavsko-timočki NOP odred (VIG, br. 1/68, str. 99).

¹⁹ Tenko Anđelković. Vidi dok. br. 233.

južno od Dobrača (vidi i brojno stanje neprijatelja). Posle završetka poduhvata divizija je, 9. 11, ponovo prispela u svoja mesta stanovanja Valjevo, Ub i Lajkovac.²⁰

I i III/125. pp upućeni su u svoja mesta stanovanja južno od Beograda.

III/697. pp je 31. 10, prilikom samostalne akcije čišćenja jugoistočno od Šapca i nasilnog izviđanja do južno od Loznice, naneo neprijatelju gubitke od 30 poginulih. Streljano je 20 talaca. Zarobljeno 100 ljudi.

Bataljon koji je po završetku poduhvata 342. pd ponovo neposredno potčinjen K-di XVIII korpusa, zasada u Loznici, biće sledećih dana premešten iz Zaječara u Loznicu radi zatvaranja rudnika antimona. Prilikom čišćenja terena između Šapca i Loznice, 10. 11, kao mera za odmazdu je streljano 130 zarobljenika.

113. pd: iskrcavanje je počelo 7. 11. sa prosečnim zakašnjenjem od 15 časova.²¹ »

9. 11. u prostor Jagodina — Kruševac su prispeli: Štab div. (Paraćin)

²⁰ Posle akcije »Šabac«, opunomoćeni komandant u Srbiji je 9. novembra 1941. u 11,45 časova izdao naređenje o vraćanju jedinica 342. pd u svoje garnizone (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 163). U izveštaju ove divizije od 9. novembra 1941. piše da sopstvenih gubitaka u akciji »Šabac« nema, dok u akciji »Tamnava« ima 1 mrtav i 3 ranjena. Gubici protivnika iznose 55 mrtvih i 39 zarobljenih (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 159).

²¹ Viša komanda 65 iza naročitu namenu je 9. novembra 1941. izdala zapovest o smeni i angažovanju delova 704, 714. i 717. pd posle pristizanja pojedinih jedinica 113. pd na njihovo buduće područje razmeštaja:

»1. a) Štab puka i 1. bat. 749. peš. puka iz Kraljeva na prostor Bor — Zaječar — Negotin. b) bat. 741. peš. puka iz Bora na prostor Kragujevac — Jagodina — Čuprija — Paraćin. 2. a) 3. bat. 741. peš. puka i Kragujevca na prostor Bor — Zaječar — Negotin. b) 2. bat. 741. peš. puka (bez 7. čete) iz Zaječara i Negotina na prostor Kragujevac — Jagodina — Čuprija — Paraćin. 3) 2. bat. 749. peš. puka iz Kraljeva (u Niš. Ostatok trupa 717. peš. div., angažovan u Kraljevu, prelazi na budući prostor stanovanja ove divizije. Početak pokreta pod 1. do 3. usaglasiti sa smenom 1. bat. 749. peš. puka u Kraljevu od strane 113. pešadijske divizije.

Privremene granice:

a) Između 714. i 717. pešadijske divizije: k. 90S, Smrdan (13 km severno od Trstenika) — k. 538, Blagotin — k. 338 Cernica — Drenovac — k. 342, i Mecina Poljana — k. 328, Stopansko Ibrdo — k. 915, Žuta bara k. 1098, Tilva Mušica — k. 910. Kotub (Kot) — k. 828, Paca Mare — k. 1130 — k. 552, Coka Brlanj (mesta pripadaju 717. pešadijskoj diviziji).

b) Između 342. i 113. pešadijske divizije: Barić — Rudovački Zabran (12 km severozapadno od Arandelovca) — Ostrovica (18 km jugozap. od Arandelovca) — Majdan (10 km zapadno od Kragujevca) — Trstenik — Šiljača (33 km jugozapad, od Trstenika) — Sjenica (50 km zapadno od Raške) (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1238-9).

Štab i 11/260, pp
1/2 protiv oklopnog div.
1 pion. četa sa pion. kol.
Odeljenje za vezu
1/2 izviđač, batalj.

2 bater. peš. polj. haubica
Delovi trupa za snabdevanje.

Iskrcavanje je prouzrokovalo odlazak bandi iz brda zapadno od Jagodine ka zapadu.

Sve je učinjeno da se trupe učine pokretnim i da se podigne borbena snaga pešadije.

125. pp: Akcija čišćenja koja je vršena od 20. 10. završena je 3. 11. bez naših gubitaka. Neprijatelj je, osim onih 28 mrtvih o kojima je izvešteno u poslednjem desetodnevnom izveštaju, imao još 30 poginulih, a zarobili smo 20 ustanika. Od 4. do 8. 11. u poduhvatu 342. pd učestvovali su: I bataljon iz prostora Uba i III bat. iz prostora jugoistočno od Šapca. Bataljoni su sada u pokretu za svoje smeštajne prostore oko Beloga Potoka.

714. pd: Bez promene.

714. pd: Delovi 704. pd izvršili su više poduhvata kod Jagodine, Topole, Požarevca i Palanke bez sopstvenih gubitaka. Pri ovome neprijatelj je imao 22 poginula, 2 ranjena, a zarobili smo 35 ustanika.

717 pd: Delovi 717. pd, posle uspešnog ispada iz Kraljeva 1. 11, odbili su 2. i 3. 11. neprijateljski napad na Kraljevo vršen sa podrškom tenkova i artiljerije.²² Neprijatelj je pri ovome imao 49 mrtvih (1 srpski kapetan i 1 p.poručnik), zarobljeno je 6 ustanika dok smo mi imali 3 mrtva i 7 ranjenih. Zaplenjene su 2 topov. kare sa municijom, 1 puškomitraljez i oružje i municija.

U cilju sprečavanja prelaza neprijateljskih snaga preko gornjeg toka Zapadne Morave ka jugu u dolinu Ibra, dok delovi 717. pd jugozapadno od Kraljeva zatvaraju put Kraljevo — Raška.

Prilikom akcija čišćenja istočno i severoistočno od Kruševca uzeta 33 taoca, zaplenjeno oružje i municija.

718. pd: U saradnji sa landesšicen bat. a delimično i sa hrvatskom vojskom, izvršene su uspešne akcije čišćenja.²³ Iz-

²² Vidi dok. br. 223 i 225.

²³ Borbe su, od 29. oktobra do 9. novembra na području Banje Luke i Kozare vođene protiv 1, 2, 3, 5. i 6. bataljona 3. krajiškog NOP odreda, vidi itom IV, fctij. 2, dok. lbr. 68).

vešteno je da je neprijatelj imao 18 poginulih, 26 ranjenih, zarobljeno 67, a da su ranjena samo 4 naša vojnika.

Namera: Ostaje namera da 113. pd ponovo zauzme gornji deo doline Zapadne Morave. Za ovo je 113. peš. div. pridat 1/202. oki. puka. Postoji namera da se privedu delovi 717. pd i kasnije ostvari saradnja sa 342. pd.

Nastup predviđen posle prikupljanja delova divizije koji će učestvovati u borbi na prostoru za iskrcavanje.

Ostale namere bez promene — kao što je navedeno u »Proceni situacije« od 6. 11. 41.

(Opunom. komandant u Srbiji, br. 933/41. pov.)²⁴

4.) *Saobraćajne linije:*

Saobraćaj na Dunavu teče bez ometanja.

Na putevima: Beograd — Valjevo, Beograd — Topola — Kragujevac — Paraćin — Niš, Leskovac — Kruševac — Kraljevo — Lapovo, Beograd — Smederevo — Požarevac — Gradište, Niš — Boljevac, Šabac — Loznica i na železničkim linijama:

Beograd — Palanka

Beograd — M. Krsna — Vel. Plana

Šabac — Loznica

sporazumno sa generalnim opunomoćenikom za Srbiju²⁵ stvorena je sa obeju strana puta slobodna zona širine 500 j^m. U ovoj zoni je posečeno drveće i u istoj se ubuduće ne sme sejati kukuruz, konoplja i paprika.

Prispela su dva bugarska bataljona za pojačanje železničke zaštite južno od Niša. Bataljoni pripadaju dopunskim trupama i nisu dovoljno izvežbani. Prosečna starost ljudstva je 40 godina. U svakoj četi ima po 2 teška i 2 laka mitraljeza. Preko vojnog atašea u Sofiji predložena je zamena jedinica veće borbene vrednosti.

Od 1. 11. je ponovo u ograničenom obimu dozvoljen civilima saobraćaj na železnicama. Od sredine novembra srpska pomoćna policija će vršiti kontrolu saobraćaja, a na važnim železničkim stanicama poljska žandarmerija.

Do kraja novembra će verovatno biti izrađeno 75 stražarskih tornjeva za osiguranje najvažnijih objekata na železničkoj pruzi Beograd — bugarska granica i za život važnih objekata Beograda.

522 ²⁴ Taj dokument redakcija nije pronašla.

²⁵ Misli se na generalnog opunomoćenika za privredu u Srbiji Franca Nojhauzena ((Franz Neuhausen).

Kraljev, mađar. dunavska flotila je za vreme poduhvata 342. peš. div. jednom poluflotilom bila angažovana za zatvaranje Save, da se ustanici ne bi prebacivali preko reke.

Druga flotila je imala zadatak da sa vode potpomogne akciju čišćenja srpske pomoćne žandarmerije istočno od Požarevca u pravcu Kličevca.

5.) *Uprava i privreda.*²⁶

Proizvodnja rude u Boru počela je 20. 10. Računa se sa proizvodnjom rude od 1.500 tona u novembru i 3.000 tona u decembru. Početak dobijanja bakra od 1941.

Da bi se povećala proizvodnja rudnika Kostolac, general, opunomoć. za privredu u Srbiji uputio je u Kostolac, kao pomoćnu radnu snagu, 300 ljudi iz konc. logora Šabac. Trupama je naređeno da pojačaju obezbeđenje rudnika i da sa pionirima preduzmu nadzor nad radovima. Pošto je godišnje doba povećalo potrebe elektrana, neizbežno je potrebno povećanje proizvodnje uglja.

6.) *Plen teh. štabova:*

a) Plen prilikom borbi:

Naše trupe: 1 top, 2 topov. kare, više automatskih oruđa, mnogo pušaka, municija, pribor.

Srps. žandarmerija: 10 automat, oruđa, 113 pušaka, izvesna količina municije, čiji broj nije naveden, i pribor.

b) Iz skladišta plena u Paraćinu i Kragujevcu odvučena je municija. Iz Kragujevca se i dalje odvlači materijal i pribor.

Skladište plena Kraljevo: Stanje bez promene; na železničkoj stanici spremni za pokret stoje 214 vagona, još se ima da utovari oko 100 vagona.

Skladište plena Zagreb: Evakuacija će biti završena kroz oko 10 dana.

Prema saopštenju Štaba za vojnu privredu Jugoistok, u Zavodu Obilićevo eksplodiralo je 80.000 kg baruta i 12.000 kg dimnih sveća.

Transporti iz Hrvatske:	69 vagona
iz Srbije	159 „
	228 vagona

U Srbiji se vagoni stalno i, po mogućnosti, hitno pretovaraju na brodove ili se sastavljaju municijski vozovi. Za pretpovar ima još 372 vagona. Nagomilavanje u Beogradu treba pripisati saobraćajnim prilikama.

Opširnije o tome vidi dok. br. 194, 222, 232, 247 i 294.

c) 9. tehn. batalj. (Zagreb, angažovan takođe i u Beogradu, Rumi i Rakovici), prema telefonskom saopštenju OKW/Pc. Ia, verovatno će još u novembru biti povučen; u Beogradu, Rumi i Rakovici će biti angažovan 10. tehn. batalj. (dosada u Paraćinu).

Tehn. štab 41. će posle završenih poslova u Zagrebu izvršiti predaju pribora, materijala i municije koji dolaze iz Rajha za ustrojstvo hrvatske vojske.

d) Gubici:

U Kraljevu su naišli na minu 1 putnički auto i 1 kamion kolone tehn. kola 1, te su uništeni a pri ovome su ranjeni 1 narednik i 1 desetar.

7.) *Hapšenja:*

Ubuduće izveštaje o streljanjima, hapšenjima i merama za odmazdu dostavljati prema priloženom obrascu (prilog).

U borbi ubijeno

ustanika 758.

Streljani kao taoци 904.

Uzeti za taoce 893 (od ovoga u Beogradu 169).

U borbama zarobljeno 461.

Zaključujući izveštaj o dosadašnjim brojevima ubijenih za vreme do 15. 11. dostaviće se po prijemu izveštaja za 19. 11.

U zarobljeničkoj bolnici u Beogradu još se nalaze 12 Engleza, koji će uskoro biti transportovani u Rajh.

Nedavno je kod Valjeva uhvaćen jedan Englez koji je pobegao iz jednog zarobljeničkog transporta u Grčkoj.

8.) *Folksdojčeri:*

Krajem oktobra u Mačvi se nalazilo 1.500 folksdojčera, podeljenih u radničke čete, koji su imali 3 folksdojčera — lekara.

Berne

BR. 619

IZVEŠTAJ NAČELNIKA ŠTABA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 11. NOVEMBRA 1941. FELDKOMANDANTURAMA I KRAJSKOMANDANTURAMA O PROCENI VOJNO-POLITIČKE SITUACIJE KOD USTANIKA U SRBIJI OD 30. OKTOBRA DO 8. NOVEMBRA 1941. GODINE¹

OPUNOMOĆENI KOMANDANT
U SRBIJI, ODELJ. IC

O. U., 11. 11. 41.

Br. 3645/41. poverljivo Odelj. Ia, br. 1035/41. pov.

Poverljivo!

*Izveštaj o situaciji kod neprijatelja
za vreme od 30. 10 — 8. 11. 1941.²*

A.) *Opšte:*

Smirivanje zemlje napreduje. Usled akcije čišćenja koju je preduzela 342. peš. divizija severno od Valjeva,³ neprijatelj je bio prinuđen na veće pokrete, koji su ga odveli u retko naseljene i proizvodno siromašne brdske predele. Nemačke trupe i srpska pomoćna žandarmerija preduzele su više uspešnih akcija protiv komunističkih bandi.

Pukovnik Mihailović, komandant ustaničkih četničkih grupa, koji se do sada nalazio u iščekivanju u planinama između Cačka i Valjeva, pod prinudom i pritiskom prilika, saopštio je u toku poslednjih dana da je on sada odlučio da napadne komuniste u zapadnoj, gornjoj dolini Morave.⁴ Dejstvo našeg zahveta o bezuslovnoj kapitulaciji njegovih jedinica, koji je upućen pukovniku Mihailoviću, mora se sačekati. Međutim, u svakom slučaju, zauzimanje stava protiv komunizma od strane Mihailovića znači slabljenje ustanika.

U Beogradu i Banatu vlada mir.

B.) *Sabotaže i prepadi:*

Kao rezultat oštrog zahvatanja očitava se slabljenje aktivnosti bandi. Izvan područja većih borbenih dejstava, neprijatelj nije preduzimao akte sabotaže na pruži Beograd — Stalac; jedino je vršio neka beznačajna zaprečavanja na drumo-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501', r. 250, s. 1224-7.

² O tadašnjoj situaciji vidi i dok. br. 215, 217, 218, 220, 222, 223, 225, 228, 230 i 232.

³ Vidi dok. br. 219.

⁴ O napadu četnika na partizane u zapadnoj Srbiji i hapšenju pripadnika i simpatizera NOP-a vidi dok. br. 230; Zbornik, tom I, knj. 1, dok. br. 70: saopštenje Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije oid 4. novembra 1941.